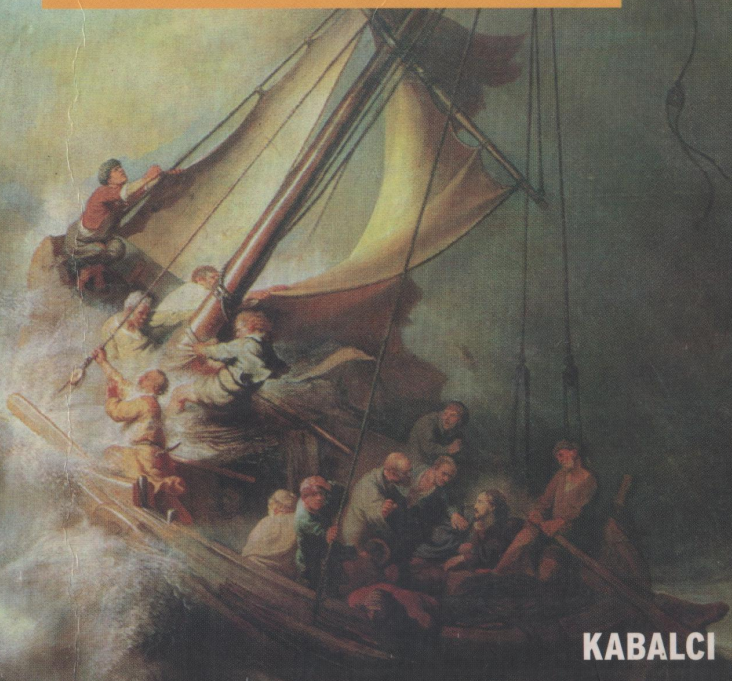

Ölümciil Öyküiler

EDGAR ALLAN POE

KABALCI

KABALCI YAYINEVİ: 136

Edebiyat Dizisi 13

Ölümçül Öyküler © Kabalcı Yayınevi, 1999

Birinci Basım: Haziran 1999

İkinci Basım: Kasım 1999

Kapak Düzeni: Serdar Bal

Yayıma Hazırlayan: Mustafa Kûpüşoğlu

Baskı: Yaylacık Matbaası

Mücellit: Yedigün Mücellithanesi

KABALCI YAYINEVİ

Himaye-i Etfal Sok. 8-B

Cağaloğlu 34410 İSTANBUL

Tel: (0212) 526 85 86 Faks: (0212) 513 63 05

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Poe, Edgar Allan (1809-1849)

Ölümçül Öyküler

İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1999

ISBN 975-7942-88-X

EDGAR ALLAN POE

ÖLÜMCÜL ÖYKÜLER

Çeviren: Hamide Koyukan

İÇİNDEKİLER

ŞİŞEDE BULUNMUŞ YAZMA, 7

BERENICE, 21

MORELLA, 32

BİR ASLANIN YAŞAMINDAN BAZI PARÇALAR, 40

BON-BON, 48

GÖLGE-BİR MESEL, 70

HANS PFAALL'IN DUYULMADIK SERÜVENİ, 74

BULUŞMA, 134

SOLUĞU YİTİRMEK, 149

ŞİŞEDE BULUNMUŞ YAZMA

*Qui n'a plus qu'un moment à vivre
N'a plus rien à dissimuler.¹*

QUINAULT-ATYS

Memleketim ve ailemle ilgili söyleyecek pek bir şeyim yok. Kötü adetler ve uzun yıllar beni birinden uzaklaştırdı, ötekine de yabancılaştırdı. Miras kalan zenginlik sıradan olmayan bir eğitim yapmamı olanaklı kıldı ve uzun uzadıya düşünülüp alınan bir karar erken yaşlarda büyük gayretle edinilen birikime yön vermemi sağladı. Hepsinin ötesinde, Alman ahlakçıları incelemek bana büyük haz verdi; besbelli deliliklerine körü körüne bir hayranlıktan değil, katı düşünme alışkanlıklarımın onların yanlışlarını ortaya çıkarmamı sağlayan kolaylıklarından ötürü. Dehamın kuruluşuyla sıkça kınandım; hayal gücü noksanlığı bir suç gibi yüklendi bana; ve görüşlerimin Pyrroncu oluşu her zaman adımları kötüye çıkardı. İtiraf etmeliyim ki, bu çağın çok yaygın bir yanlış fikriyle fizik felsefesinden aldığım güçlü tat zihnimi hafifçe etkiledi—olgulara atıf yapma, böyle atıfların en kuşku duyulmayanında bile bu bilimin ilkelerine dayanma alışkanlığından söz ediyorum. Hepsinden öte, boşinanın *ignes fatui*'siyle² gerçeğin ciddi alanından uzaklaştırılmaya

Yaşamak için tek bir andan başka bir şeyi olmayan kişinin oynayacağı bir rolü de yoktur.

² Boş umutlar.

benim kadar uygun olmayan biri olamazdı. Bunları açıklamanın yerinde olacağını düşündüm, yoksa anlatacağım inanılmaz öykü, çılgın hayallerin ölü bir mektup veya hiçlik getirdiği bir zihnin gerçek deneyimi olarak değil, kaba imgelemin çılgınlığı olarak düşünülebilirdi.

Yabancı memleketlerde geçen uzun yıllardan sonra, 18— yılında, zengin ve kalabalık Cava Adası'ndaki Batavia limanından Sunda Takımadası'na gitmek üzere açıldım. Beni iblis gibi dürtten bir tür sinirsel rahatsızlıktan başka nedenim olmaksızın—gezgin olarak gittim.

Gemimiz yaklaşık dört yüz tonluk, bakır kaplama, Malabar tik ağacından Bombay'da yapılmış güzel bir gemiydi. Lachadive Takımadası'ndan ham pamuk ve yağ yüklenmişti. Ayrıca hindistancevizi lifi, jaggeree,¹ ghee,² hindistancevizi ve birkaç sandık afyon vardı. Mallar doğru dürüst istiflenmemişti, bu yüzden de gemi yan yattı.

Rüzgârın hafif bir üfleşiyle denize açıldık ve seyrettiğimiz adalarda, adalıların küçük tekneleriyle ara sıra karşılaşmak da olmasa yolculuğumuzun tekdüzeliğini bozacak başka hiçbir olay olmadan, günlerce Cava'nın doğu sahili boyunca yol aldık.

Bir akşam, kış küpeştesine dayanmış dururken, kuzeybatı yönünde tek başına, apayrı bir bulut dikkatimi çekti. Batavia'dan ayrıldığımızdan beri gördüğümüz ilk bulut olması bir yana rengi de tuhaftı. Bulutu, doğu ve batıya doğru bir anda yayılıp, buharı dar bir şeritle ufku kuşattığı ve ince uzun sahil çizgisine benzediği zamana, günbatımına değin pür dikkat gözledim. Çok geçmeden, koyu kırmızı ayın

¹ Hurma suyundan yapılan bir çeşit koyu renk şeker.

² Hindistan'da manda sütü yağını eritip kaynatarak yapılan tereyağ.

beliriş i ve denizin alışılmadık durumu dikkatimi çekti. Deniz hızlı bir değişime uğramıştı ve su her zamankinden çok daha berraktı. Di- bi açıkça görebilmekle birlikte, yine de, iskandili çekince geminin onbeş kulaç derinlikte olduğunu anladım. Şimdi hava dayanılmaz de- recede sıcaktı ve kızgın demirden çıkanlara benzer sarmal buharlarla ağırlaşmıştı. Gece çökerken, rüzgârın solukları da kesildi ve anlatıl- ması olanaksız tam bir dinginlik oluştu. Kıçta yanan mumun alevinde görünür en ufak bir hareket yoktu ve başparmakla işaret parmağınız arasında tuttuğunuz uzun bir saç teli hiçbir kıpırdanma belirtisi ol- maksızın havada asılı kalıyordu. Bununla birlikte, kaptan tehlike işa- ret i göremediğini söyledi ve biz ciddi ciddi kıyıya sürüklenirken, yelkenlerin indirilip demir atılması emrini verdi. Hiç gözcü bırakıl- madı ve çoğunluğunu Malayalıların oluşturduğu tayfalar güverteye sereserpe uzandılar. Tam da bir kötülük önsezim olmadan-aşağıya in- dim. Gerçekten, her görüntü bana samyelinin yaklaştığını haber veri- yordu. Endişelerimi kaptana açtım, ama o söylediklerimi önemseme- di ve lütfedip de bana bir yanıt vermedi. Bununla birlikte, huzursuz- luğum beni uyutmadı ve gece yarısına doğru güverteye çıktım. Kama- ra merdiveninin en üst basamağına adımımı attığım anda, değirmen çarkının hızlı dönüşünün çıkardığı sese benzer abartılı bir uğulda- mayla irkildim; daha bunun anlamını çözmeden, geminin ortasının titreştiğini ayımsadım. Hemen ardından bir köpük yığını geminin yanlarından taşıp, baş ve kıcını aşarak baştan aşağı bütün güvertelere yayıldı.

Darbenin aşırı şiddeti, büyük ölçüde geminin kurtuluşu oldu. Sil- me suyla dolmakla birlikte, direklerin parçalanmasından bir dakika sonra, gemi bütün gövdesiyle su yüzüne çıktı; fırtınanın şiddetli bas-

kısı altında bir süre sendeleyip, sonunda doğruldu.

Hangi mucize felaketten kurtulmama yardım etti, anlatması zor. Suların darbeleriyle sersemledikten sonra toparlandığımda, kış bodoslaması ve dümenin arasına sıkışmış buldum kendimi. Büyük güçlkle ayaklarımı kurtardım; şaşkın bir halde bakınırken, azgın dalgaların ortasında kaldığımız düşüncesiyle çarpıldım; koskoca burgacın, köpüren okyanusun içine çekilişimiz, en yabanıl imgelemin bile düşleyemeyeceği denli dehşet vericiydi. Limandan ayırdığımızdan beri bizimle yolculuk etmiş yaşlı bir İsveçlinin sesini duydum bir süre sonra. Ona bütün gücümle haykırdım, az sonra sendeleyerek kış tarafına geldi. Çok geçmeden, kazadan yalnızca bizim sağ çıktığımızı anladık. Güvertedeki her şey, bizim dışımızda, denize sürüklenmişti; kaptan ve yardımcıları uykularında ölmüş olmalıydılar, kamaralar suyla dolmuştu çünkü. Yardım olmaksızın gemi için bir şey yapmayı aklımızdan bile geçiremezdik; o anda batmayı beklediğimizden tüm gayretlerimiz felç olmuştu. Palamarımız kasırganın ilk üfleyişinde, elbette, paket ipi gibi ayrılmıştı, yoksa anında boğulurduk. Deniz bizi müthiş bir hızla önüne katmıştı ve sular üstümüzden aşıyordu. Gemimizin arka iskeleti fazlasıyla zarar görmüştü ve büyük yara aldığı-mız ortadaydı, ancak sevinç içinde pompaların su altında kalmamış olduğunu ve yükümüzün yerini fazla değiştirmedeğini gördük. Fırtınanın ilk taşkınlığı geçmişti ve rüzgârın şiddetinden korkmuyorduk; ama bütünüyle dinmesini umutsuzca bekliyorduk. Pekâlâ inanıyorduk ki, parçalanmış halimizle, art arda gelen koskoca dalgalarda kaçınılmaz biçimde yok olacaktık. Ancak bu yerinde korku hiç de yakında gerçekleşecekmiş gibi görünmüyordu. Beş tam gün ve gece—tek yiyeceğimiz, baş kasarasından büyük güçlüklerle ele geçirdiğimiz azıcık

jaggeree idi—geminin enkazı samyelinin ilk darbesiyle karşılaştırılmıyacak bir hızla sürükleniyordu, ama art arda gelen rüzgâr dalgaları yine de o zamana kadar gördüğün bütün fırtınalardan daha korkutucuydu. İlk dört günkü rotamız, önemsiz sapmalarla, güneydoğu ve güney yönündeydi; Yeni Hollanda sahilinden aşağı doğru gitmiş olmalıyız. Beşinci gün, rüzgârın daha kuzeye doğru yön değiştirmesine karşın soğuk dayanılmaz oldu. Güneş hastalıklı sarı bir parlaklıkla kendini gösteriyor ve ufukta ancak birkaç derece yükseliyor—neredeyse hiç ışık yaymıyordu. Görünürde bulut yoktu, bununla birlikte rüzgâr giderek artıyor ve kesik kesik, kararsız bir hiddetle esiyordu. Tahmin edebildiğimiz kadarıyla öğle vakti, güneşin görüntüsü yine dikkatimizi çekti. Sözcüğün tam anlamıyla ışık değil, donuk ve kasvetli, yansımaz bir parlaklık veriyordu. Sanki bütün ışınları çekilmişti. Kabarmış denize batmadan hemen önce, ortasındaki ateş ansızın söndü, anlaşılmaz bir güç tarafından söndürölüvermişti sanki. Derinliklerine akıl sır ermez okyanusu boylarken, yalnız, donuk, gümüşü bir çerçeveydi.

Altıncı günün gelmesini boşuna bekledik—benim için o gün hâlâ gelmedi—İsveçli için hiç gelmedi. O zamandan beri kâsvetli bir karanlık üstümüzü örttü, öyle ki gemiden yirmi adım ötede hiçbir nesne göremiyorduk. Sonsuz gece bizi sarmayı sürdürdü, tropikal kuşakta alışkın olduğumuz fosforlu deniz parlaklığı hiç rahatlık vermiyordu. Üstelik, fırtınanın dinmeyen şiddeti ölkeyle sürdüğü halde, şimdiye dek bize eşlik etmiş patlayan dalgalar ya da köpüklerin alıştığımız görüntülerinden eser kalmadığını gördük. Her yer yıldı ve zifiri karanlık, boğucu bir abanoz çölüydü. Boşınanın dehşeti yaşlı İsveçlinin ruhuna yavaş yavaş işlemişti, benim ruhumsa dile gelmeyen hayretle

sarmalanmıştı. Daha da kötüsü, gemiyi korumaya çalışmayı bırakmıştık, mizana direğinin parçasına tutunmuş, kendimizi olabildiğince güvene almış, okyanus dünyasına acı acı bakıyorduk. Ne zamandan haberimiz vardı ne de konumumuzla ilgili bir tahminde bulunabiliydik. Gelgelelim, daha önceki denizcilerin gitmediği kadar güneye gittiğimizin farkındaydık ve her zamanki buz engelleriyle karşılaşmaktan büyük şaşkınlık duyuyorduk. Bu arada, her an sonumuzu getirmek için bizi tehdit ediyor—dağ gibi her dalga bizi boğmak için acele ediyordu. Dalgalar düşünebileceğimin çok ötesinde yükselmişti, anında gömülmemiş olmamız bir mucizeydi. Arkadaşım yükümüzün hafifliğinden söz etti ve bana, gemimizin üstün niteliklerini anımsattı; ama ben umudun kesin umutsuzluğu duygusuna kapılmaktan kendimi alamıyordum ve kendimi kasvetle o, hiçbir şeyin bir saatten fazla geciktiremeyeceğini düşündüğüm ölüme hazırladım; geminin aldığı her milde, kara heybetli denizlerin kabarışı daha iç karartıcı bir hal almıştı. Zaman zaman albatroslardan daha yükseğe havalandığımızda soluğumuz kesiliyordu—zaman zaman da, havanın ağırlaştığı ve deniz canavarının uyuşukluğunu bozacak hiçbir sesin olmadığı, sudan bir cehenneme düşüşümüzün hızıyla başımız dönüyordu.

Arkadaşım geceyi dehşetli bir biçimde yırtan keskin bir çığlık koyuverdiği zaman, bu cehennemlerden birinin dibindeydik. “Bak! Bak!” diye kulaklarımı uğuldatarak haykırıyordu, “Yüce Tanrım! Bak! Bak!” O konuşurken, kırmızı ışığın donuk, iç karartıcı parlaklığının ayırdına vardım; içinde bulunduğumuz geniş kanyonun yanlarından aşağı akar gibi geçiyor, güvertemizin üstüne kesik kesik bir parlaklık düşürüyordu. Bakışlarımı yukarıya çevirdiğimde, kanımın akışını durduran korkunç manzarayı gördüm. Tam tepemizde korkunç bir yük-

seklikte, indi inecek, belki dört yüz tonluk koca bir gemi döneniyordu. Kendi yüksekliğinden yüz kez daha büyük bir dalganın tepesinde yükseldiği halde, büyüklüğü yine de varolan bütün şirketlerin veya Doğu Hindistan Şirketi'nin gemilerinin boyunu aşıyordu. Koyu, kirli kara kocaman gövdesi, gemilerin bildik görüntülerinin dışındaydı. Tek sıra pirinçten yapılmış toplar açık lombar kapaklarından çıkıyordu; parlatılmış yüzeylerinde gemiyle birlikte ileri geri sallanan sayısız savaş fenerinin ateşi oynayıyordu. Bizi dehşet ve şaşkınlık içinde çarpan asıl şey, geminin doğaüstü denizin dışları ve ele avuca sığmaz kasırgaya karşı baskı altında yoluna devam etmekte direnmesiydi. Onu ilk keşfettiğimizde, ötesindeki loş ve korkunç uçurumdan yavaş yavaş yükselirken, yalnızca pruvaları görünüyordu. Dehşet verici bir an içinde, baş döndürücü zirvede kendi yüceliğini düşünür gibi durdu, sonra titredi, sallandı ve—düştü.

Bu anda, nasıl oldu da birden kendime hakim oldum, bilmiyorum. Sendeleyerek gidebileceğim kadar kış tarafına gittim, başımıza çökecek enkazı korkusuzca bekledim. Kendi gemimiz sonunda mücadeleyi bırakmış baş tarafından denize batıyordu. Alçalan kütlenin yarattığı darbe, sonuçta, gövdesinin zaten suyun altında olan bölümüne inmişti ve kaçınılmaz son beni, karşı konulmaz bir şiddetle, garip geminin armasının üstüne fırlatıp atacaktı.

Ben düşerken gemi yükseldi ve tiramola etti; mürettebatın beni fark etmemesini çıkan karışıklığa yordum. Zorluk çekmeden fark edilmeksizin asıl ambara giden yolu buldum; ağzı yarı açıktı ve çok geçmeden gemi ambarında gizlenme fırsatını yakaladım. Niye böyle yaptım bilmiyorum. Belki gizlenmemin nedeni, gemideki denizcileri görür görmez aklımı başımdan alan anlaşılmaz korku duygusuydu.

Şöyle bir gördüğüm kadarıyla birçok belirsiz yenilik, güvensizlik ve kuşku sunan bu insanlara kendimi teslim etmeye gönlüm razı değildi. Bu yüzden ambarda gizlenecek bir yer bulmanın uygun olduğunu düşündüm. Tahtalarının küçük bir kısmını kaldırmakla koca gemi kabinlerinin arasında kendime bir anlamda rahat bir sığınak yapmış oldum.

İşimi güç bela bitirmiştım ki, ambarda ayak sesi duymamla kendimi oraya atmak zorunda kaldım. Sığınağımın yanından dermansız, titrek yürüyüşlü bir adam geçti. Yüzünü göremedim, ancak genel görüntüsünü gözleme şansım oldu. Oldukça yaşlı ve sakat olduğu ortadaydı. Dizleri yılların ağırlığı altında yalpalıyordu ve tüm bedeni aldığı yük altında titriyordu. Kendi kendine alçak, kesik kesik bir tonda, anlayamadığım bir dilden kimi sözcüklerle söyleniyor ve garip görünümlü bir yığın çalgı ve yıpranmış gemi seferi haritalarıyla dolu olan köşede körü körüne aranıyordu. Tavrında ikinci çocukluğun hırçınlığı ve bir Tanrının heybetli asaletinin yabanıl bir karışımı vardı. Sonunda güverteye döndü ve onu bir daha görmedim.

Adını koyamadığım bir duygu ruhumu ele geçirmişti—hiçbir çözümlmeye yanıt vermeyecek, geçmiş zamanların derslerinin yetersiz kaldığı bir duygu ve korkarım ki, geleceğin de bana sunacağı bir anahtar yoktu. Benimki gibi oluşmuş bir zihin için bu son düşünce günahkârlıktır. Ben hiçbir zaman—biliyorum ki hiçbir zaman—kavramlarımın yapısından tatmin olmayacağım. Ama bu kavramların belirsiz oluşlarında da şaşılacak bir yan yok, çünkü kökleri tamamıyla yeni bir kaynaktan çıkıyor. Ruhuma yeni bir duygu—yeni bir öz eklendi.

Bu korkunç gemiye ilk ayak bastığımdan bu yana çok zaman geçti ve yazgımın ışınları, sanırım, bir odakta toplanıyor. Akıl ermez insanlar! Erişemeyeceğim bir tür derin düşünceyle sarılmışlar, beni fark etmeden yanımdan geçiyorlar. Gizlenmek bu durumda tam bir budalalık, çünkü beni görmüyorlar. İşte şimdi ikinci kaptanın gözünün önünden geçtim–kaptanın kendi özel kamarasına girmeye cesaret edip oradan yazı gereçlerini alalı çok olmadı ve onlarla yazdım ve yazıyorum. Ara ara bu günlüğü yazmayı sürdüreceğim. Doğru, bu yazdıklarımı dünyaya gönderme fırsatı bulamayabilirim, ama bundan vazgeçmeyeceğim. Son anda yazılarımı bir şişeye koyup denize fırlatacağım.

Derin düşüncelere dalmama neden olan bir olay oldu. Böyle şeyler, söz geçirilmez şansın işleri mi? Güverteye çıkıp, kimsenin dikkatini çekmeden, bir sürü ıskalaya malzemesi ve eski yelkenler yığını arasından, kendimi filikanın dibine atmaya cüret ettim. Yazgımın tuhaflığı üstüne düşünceye dalmışken farkında olmadan katran fırçasını yanımdaki bir fiçinin üstünde duran düzgünce katlanmış cunda yelkeninin kenarlarına sürdüm. Cunda yelkeni şimdi geminin üstünde dalgalanıyor ve fırçanın pervasız dokunuşlarının yazdığı KEŞİF sözcüğünü gözler önüne seriyor.

Bugünlerde geminin yapısına ilişkin birçok gözlemde bulundum. İyi silahlandırılmış olmasına karşın, sanırım, savaş gemisi değil. Donanımı, yapısı ve genel donatımı, bu tür bir varsayımın tam aksi yönünde. Onun ne olmadığını kolayca anlayabilirim–ne olduğunu söyle-

mek ise, korkarım, olanaklı değil. Nasıl olduğunu bilmiyorum, ama alışılmamış biçimini, direklerinin kendine has görünüşünü, koca gövdesini ve yelken bezlerinin büyüklüğünü, fazlasıyla sade pruvasını ve eski püskü kıcını iyice inceleyince, bildik şeylerin duygusu zihnimde ara ara çakıyor ve böyle anımsanan şeylerin belli belirsiz gölgeleriyle, eski yabancı kayıtların ve çok eski çağların anlaşılmaz anıları daima karışıyor. * *

Geminin kaburgalarına baktım. Yabancıysa olduğum bir malzemeden yapılmış. Yapılış amacına uygun olmadığını gördüğüm ahşapta bir tuhaflık var. Demek istediğim, bu denizlerde yapılmış seferlerin bir sonucu olan kurt yeniklerini ayrı tuttuğumuzda, zaman içindeki çürümesinin de dışında, çok gözenekli. Aşırı meraklı bir gözlem gibi gelebilir ama, bodur meşe yapay yollarla şişirilse bu ağacın tüm niteliklerini kazanırdı.

Yukarıdaki tümceyi okuyunca fırtına yemiş Hollandalı yaşlı bir denizcinin tuhaf özdeyişi aklıma geldi. Dürüstlüğünden herhangi bir kuşku duyulduğunda, "Dürüstlüğümden, demeyi adet edinmişti, "geminin kendisinin bir denizcinin canlı gövdesi gibi büyüdüğü bir denizin varlığından nasıl eminseniz o kadar emin olabilirsiniz." * * *

Bir saat kadar önce, bir tayfa grubunun arasına dalmaya cüret ettim. Benimle kesinlikle ilgilenmediler; hepsinin tam ortasında durmama karşın, varlığımdan tamamen habersiz göründüler. Ambarda ilk gördüğüm adam gibi, hepsi de eski, saygın bir çağın izlerini taşıyorlardı. Dizleri zayıflıktan titriyordu; omuzları yaşlılıktan çökmüş-tü; buruşmuş derileri rüzgârda takırdıyordu; sesleri zayıf, titrek ve yorgundu; gözleri yılların nezlesiyle parlıyordu; ve kır saçları fırtınada müthiş bir biçimde savruluyordu. Çevrelerinde, güvertenin her

yanında, en tuhaf ve eski tarz hesap aletleri yayılmış duruyordu.

Daha önce, cunda yelkeninin açılmasından söz etmiştim. Ondan bu yana, yüklerinden aşağıdaki cunda yelkeni serenlerine kadar parçalanmış yelken beziyle sarmalanmış, ölümcül rüzgârla savrulan ve insanın aklına hayaline gelmeyecek en korkunç su cehennemi içinde babafingo seren uçları her an sallanan gemi, korkunç rotasını güneye doğru sürdürdü. Güverteyi hemen terk ettim, ayakta durmak olanaksızdı, oysa tayfalar en ufak rahatsızlık duymuyorlardı. Koca gemimin o anda ve sonsuza dek yutulmamış olması bana mucizeler mucizesi gibi geliyor. Kuşkusuz, cehenneme son bir dalış yapmadan sonsuzluğun kıyısında durmaksızın dönenmeye mahkum edilmiştik. Gördüklerimden bin defa daha heybetli koca koca dalgalardan, martıların ok gibi uçuşlarına benzer bir rahatlıkla kayıp gittik; ve muazzam sular derinliklerin ifritleri gibi başlarını üstümüzden aşırıdılar, ancak basit gözdağı vermeyle sınırlanmış ve yok etmeleri yasaklanmış ifritler. Bu sıkça yinelenen kurtuluşları ancak böyle bir etkiyi açıklayabilecek tek bir doğal nedene bağlayabilirim—geminin güçlü bir akıntının ya da şiddetli bir anafurun etkisi altında olduğunu varsaymalıyım.

Kaptanla kendi kamarasında yüz yüze geldik—ancak, beklediğim gibi, farkıma bile varmadı. Görünüşünde, dikkatsiz bir gözlemci için, bir insandan fazla ya da eksik hiçbir şeyi olmamakla birlikte, hâlâ önlenemez bir saygı ve merak duygusuyla karışmış bir korkuyla ona dikkatle baktım. Boyu benimkine yakın; yani, bir altmışbeş. Kemikleri sağlam, gövdesi yapılı, ama ne dinç ne de dikkat çekici biçimde değil. Ancak yüzüne hakim olan ifadenin garipliği—ileri yaşın şiddetli, muhteşem, ürkütücü kanıtları, öyle açık, öyle aşırı ki ru-

humda bir duyguyu—dile gelmez bir duyarlılığı ayaklandırıyor. Alını, biraz kırıışmış olsa da, onbin yılın damgasını taşıır gibi. Gri saçları geçmişin belgesi ve daha da gri olan gözleri geleceğin sibyllaları. Kamara zemini garip, demir kancalarla tutturulmuş levhalar, çürüyüp toz haline gelmiş bilim aletleri ve artık kullanılmayan, çoktan unutulmuş deniz haritalarıyla kalınca kaplanmıştı. Başları ellerinin üstüne düşmüş, kızgın, huzursuz bir bakışla, bir görevle ilgili olduğunu düşündüğüm, ne olursa olsun, bir hükümdarın imzasını taşıyan bir kâğıda gözlerini dikmiş düşünüyordu. Ambarda gördüğüm ilk denizcinin yaptığı gibi, yabancı bir dilin hırçın telaffuzuyla alçak sesle kendi kendine söyleniyordu ve konuşmacının hemen yanı başında olmasına karşın sesi kulaklarıma sanki bir mil uzaktan geliyordu.

Gemi ve içindeki her şey Eld'in¹ ruhuyla dolmuş durumda. Mürettebat, gömülmüş yüzyılların hayaletleri gibi oradan oraya süzülüyor; gözlerinde sabırsız ve huzursuz bir anlatım var; ve savaş fenerlerinin vahşî parıltısında parmakları yolumun üstüne çıktığı zaman, bütün yaşamım boyunca antik çağlarla ilgilenmiş olduğum halde, ruhum harabeye dönene dek Balbek'de, Tadmör'de ve Persepolis'teki düşmüş sütunların gölgelerini içime çekmişim gibi kendimi daha önce hiç hissetmediğim gibi duyumsadım. *

Çevreme bakındığımda, sözünü ettiğim endişemden utanç duydum. Şimdiye dek bize eşlik etmiş şiddetli rüzgârda titrediysem, kasırga ve samyeli sözcüklerinin önemsiz ve etkisiz kaldığı yerde, rüzgâr ve okyanusun savaşında donakalmaz mıyım? Geminin içinde bulunduğu çevre, sonsuz gecenin karanlığı ve köpüksüz suyun kaosu;

¹ Eski çağlar.

ama iki yanımızdaki bir fersahlık mesafede, belirsiz biçimde ve aralıklarla, ıssız göğe doğru evrenin duvarları gibi yükselen heybetli buzdan surlar görülebiliyordu.

Tahmin ettiğim gibi, gemi bir akıntıya kapıldığını kanıtlıyor; bir çağlayanın baş aşağı saldırışına benzeyen hızla güney yönünde gürleyen, beyaz buzla uluyan ve haykıran gelgite bu adı vermek ne kadar doğruysa.

*

Duygularımın dehşetini kavramak, sanırım, tamamıyla olanaksız; bununla birlikte, ümitsizliğimi bile bastıran, bu korkunç diyarların gizemlerine girme merakı bana ölümün en iğrenç yüzünü kabul ettirecek. Heyecan verici bir bilgiye doğru aceleyle ilerlediğimiz açık—elde edilmesi yıkım getirecek olan, hiçbir zaman açıklanmaması gereken bir sır. Belki de bu akıntı bizi güney kutbuna götürüyordur. Görünüşte bu kadar çılgınca olan bir varsayımın kendi lehinde her olasılığa sahip olduğunu itiraf etmek zorundayız.

Mürettebat huzursuz ve ürkek adımlarla güvertede geziniyor; ama çehrelerinde ümitsizliğin kayıtsızlığından çok umudun canlılığı var.

Bu arada, rüzgâr hâlâ yelkenlerimizde ve biz bir yelken kalabalığını taşıırken, gemi zaman zaman bütünüyle denizden havalara kalkıyor—Ah, dehşet üstüne dehşet! Birden buz sağa ve sola açılıyor; biz en üst noktada, duvarları karanlık ve uzaklıklarda kaybolan devasa bir amfiteatrın kenarlarında, iç içe dairelerde boyuna sersemcesine dönüyoruz. Ama yazgım üstüne düşünecek zamanım kalmadı—daireler büyük bir hızla küçülüyor—girdabın yakalayışıyla çılgınca gömülürüz—ve gürleyen ve kükreyen ve böğüren fırtınanın ve okyanusun ortasında gemi titriyor, ah Tanrım! ve—batıyor.

Not. —“Şişede Bulunmuş Yazma” aslında 1831’de yayımlandı ve benim Merkator’un haritalarından yıllarca haberim olmadı. Bu haritalarda okyanus, dört ay boyunca, (kuzey) Kutup Kõrfezi’ne taşmış, dũnyanın iç bölgelerini yutmuş olarak gösteriliyor, Kuıbun kendisi müthiş bir yüksekliğe uzanan, siyah bir kaya olarak çiziliyor.

BERENICE

*Dicebant mihi sodales, si sepulchrum amicae visitarem,
curas meas aliquar tulum fore levatas.*

IBN ZAYLAT¹

Dert türlü türlüdür. Yeryüzünde sefaletin birçok biçimi vardır; gökkuşağı gibi engin ufkun ötesine geçer, tonları o yayın tonları kadar çeşitlidir—o kadar da uzaktır ve onun kadar sıcaklıkla iç içe geçmiştir. Gökkuşağı gibi engin ufkun ötesine geçmek! O güzellikten bir tür sevimsizliği nasıl çıkarıyorum?—huzur anlaşımasından bir hüznün benzetmesini? Ama, etikte kötünün iyinin sonucu olması gibi, gerçekten de üzüntü sevinçten doğar. Geçmiş mutluluğun anısı bugünün kederidir, *bugün* varolan acıların kökleri *geleceğin* esrimelerindedir.

Vaftiz adım Egaeus; ailemden söz etmeyeceğim. Bununla birlikte, ülkede benim kasvetli, gri, aileden kalma salonlarım kadar eski zamanlardan kalma bir kule de yok. Soyumuz hayalperestler ailesi diye anılır; dikkati çeken çoğu ayrıntıda—aile malikânesinin karakterinde—büyük salonun fresklerinde—yatak odalarının duvar halılarında—silah odasındaki bazı payandaların oymalarında—kütüphane odasının tarzında—ve, son olarak, kütüphanenin içindekilerin hayli tuhaf olmasında,

¹ Çevremdekiler bana, arkadaşımın mezarını ziyaret edersem, dertlerimin bir parça hafifleyeceğini söylüyorlardı.

bu inancı güçlendirmeye yetecek delilden fazlası var.

İlk yıllarımın anıları o oda ve kitaplarla ilişkilidir—bunlardan çokça söz edeceğim. Annem burada öldü. Ben bu odada doğmuşum. Ancak daha önce yaşamadığımı—ruhun daha önce varolmadığını—söylemek pek gereksiz. Katılmıyor musunuz?—bunu tartışmayalım. Ben inanıyorum, inandırmaya da uğraşmıyorum. Bununla beraber, ruhani ve anlamlı gözlerin—müzikal, ama hüzünlü seslerin—görülmez biçimlerin anımsanması var—göz ardı edilemeyecek bir anımsayış; bulanık, değişken, belirsiz, titrek, gölge gibi bir anı; aklımın gün ışığı var olmayı sürdürürken başımdan atmamın olanaksızlığı karşısında, yine, gölge gibi bir anı.

O odada doğdum ben. Böylece, hiçliğe benzeyen, ama hiç de öyle olmayan uzun geceden, tam da periler ülkesi diyarlarına uyandım—imgelemin bir sarayına—manastır düşüncesinin ve engin bilgisinin vahşi egemenliklerine gözlerimi açtım. Ürkmüş ve ateşli bir gözle çevreme dik dik bakmam tuhaf değil—çocukluğumu kitaplarla oyalamam ve gençliğimi hayalle harcamam da öyle, ancak yıllar geçip de insanın en parlak devresinin beni hâlâ atalarımın malikânesinde bulması *tuhaftır*—orada hayatımın baharlarının üstüne düşen durgunluk *muhteşemdir*—en bildik düşüncelerimde meydana gelen tepe taklak oluş nasıl da muhteşem. Dünyanın gerçekleri beni hayaller kadar etkiledi, yalnızca hayaller kadar; düşler ülkesinin vahşi düşünceleri buna karşılık—gündelik varoluşumun maddi yönü değil—gerçekten de bütünüyle ve yalnızca kendi başına bir varoluş oldu.

Berenice ile ben kuzendik ve baba evimin salonlarında birlikte büyüdük. Yine de birbirimizden farklı büyüdük—ben sağlığı bozuk ve can sıkıntısına gömülmüş bir halde; o çevik, zarif ve enerjiyle dolup taşarak; onunki dağ yamaçlarında gezintiler—benimki manastırın çalışmalarları—ben yüreğimin içinde ve en yoğun ve acı veren derin düşünüşe bağımlı gövde ve ruhumla yaşıyorum—o yolunda gölgelerin endişesi ya da kuzgun kanatlı saatlerin sessiz uçuşları olmaksızın yaşamın içinde kaygısızca geziniyor. Berenice—üst üste adını söylüyorum—Berenice! —ve belleğin kül rengi yıkıntıları içinden karmakarışık bin anı bu sestten irkiliyor! Ah! Onun hayali tüm canlılığıyla önümde şimdi, eski günlerdeki gamsızlığı ve neşesi gibi! Ah! Göz kamaştırıcı, ama tuhaf güzellik! Ah! Arnheim'in çalılıkları arasındaki hava perisi! —Ah! Irmakların ortasındaki su perisi! —ve sonra—sonrası gizem ve dehşet ve anlatılmaması gereken bir öykü. illet—ölümcül bir illet—gövdesini samyeli gibi çökertti ve gözüm üstündeyken bile, değişimin ruhu, zihnini, alışkanlıklarını ve karakterini ele geçirip, en kurnaz en dehşetli bir biçimde kişiliğini bile yıkarak onu altüst etti! Yazık! Bela geldi ve geçti, ya kurban—o neredeydi? Onu tanı mıyordum—ya da artık Berenice olarak tanıyamıyordum!

Sayırsız dert silsilesine, kuzenimin fiziksel varlığı ve ahlakında bir tür dehşet verici dönüşümü gerçekleştiren, ölümcül ve önemli bir tanesi daha katıldı; doğası açısından en keder verici ve başa çıkılması zor olarak anlatılabilen, sıkça *esrime*yle sonuçlanan bir tür sara—gerçek bir ölümü fazlasıyla andıran ve her kendine gelişinde, çoğu kez ürkütücü biçimde ani olan bir *esrime*. Bu arada, benim hastalığım—çünkü buna başka bir ad vermemem gerektiği söylenmişti—benim hastalığım, bundan sonra, büyük bir hızla ilerledi ve sonunda yeni ve ola-

ğandışı biçimde saplantılı bir karakter kazandı—her saat ve her an güçlendi—ve sonuçta benim üstümde kavranılamaz bir üstünlük kurdu. Bu saplantı hali, böyle adlandırmam gerekiyorsa, metafizik biliminde dikkatli diye adlandırılan, zihnin hastalıklı alınganlıklarını içeriyordu. Büyük bir olasılıkla anlaşılmıyorum; ama korkarım ki, gerçekten, sıradan okuyucunun zihninde, evrendeki en sıradan nesneleri düşünürken bile yaşanan sinirsel ilgi yoğunluğunu, benim durumumda derin düşünce güçlerinin (teknik olarak konuşmuyorum) kendi kendilerini iş edinip kendi içlerine gömülüşlerini canlandıracak uygun bir fikir vermek hiçbir biçimde olanaklı değildir.

Önemsiz bir aletin kenarına ya da bir kitabın baskısına saplanıp kalmış dikkatimle yorulmak bilmez uzun saatler boyunca düşünceye dalmak; kilimin ya da kapının üstüne düşen eğri bir gölgede, bir yaz gününün iyi taraflarına kendini kaptırmak; lambanın sabit alevini ya da ateşin korlarını seyrederek bütün bir gece kendimi kaybetmek; bir çiçeğin kokusu üzerine düş kurarak günleri geçirmek; sıradan bir sözcüğü ta ki ses, yinelenmenin sıklığıyla, zihin için herhangi bir anlam ifade etmekten çıkana dek tekdüze bir biçimde yinelemek; inatçı ve uzun süreli mutlak bedensel dinginlik nedeniyle fiziksel varoluşun ya da devinimin bütün duyularını yitirmek: zihinsel yeteneklerin durumunun yol açtığı en sıradan ve en az tehlikeli aşırı takıntılardan bazıları bunlardı; çözümleme veya açıklamalara hepten benzemeseler de, elbette bunlara karşı çıkmaya da zorluyorlardı.

Yine de yanlış anlaşılmış olmayayım. Kendi doğal yapısında saçma olan nesnelerce uyandırılan gereksiz, ciddi ve hastalıklı dikkat, bütün insanlık için ortak karakter olan düşünceye dalma eğilimiyle karıştırılmamalı, özellikle coşkulu imgelem sahibi kişiler buna düş-

künlük göstermemelidir. Benimki, ilk anda sanılabileceği gibi, olağanüstü bir durum ya da böyle bir eğilimin abartılması bile değildi, ama öncelikle ve aslında başka ve farklıydı. Bir örnekte, düşçü ya da meraklı, genel olarak saçma olmayan bir nesneye ilgi duyduğunda, çıkarsamalar ve önermelerin ıssızlığında fark etmeden bu nesneyi gözden yitirir, düş kurmayla geçen bir günün sonunda çoğunlukla zevkle dolar, derin düşüncelerinin *incitamentum* ya da ilk nedeni tamamıyla yitmiş ya da unutulmuş olur. Benim durumumda birincil nesne, rahatsız hayalimin ortamına bağlı olarak çarpılmış ve gerçekdışı bir önemde görünse de, *değişmez bir biçimde* anlamsızdı. Çok az çıkarsama, eğer varsa, yapıldı; ve pek azı merkezi olarak birincil nesneye ısrarlı bir dönüş yapardı. Derin düşünceler hiçbir zaman haz verici değildi; ve derin düşünüşün sonunda, ilk neden, o zamana kadar gözden ırakken, hastalığın baskın özelliği olan doğaüstü biçimde abartılmış ilgiyi kazanırdı. Uzun lafın kısası, daha özel biçimde kullanılan zihin güçleri, bende, daha önce söylediğim gibi, *dikkate* yöneliktir ve düşçü de ise *spekülatiftir*.

Benim kitaplarım, bu çağda, karışıklık çıkarmaya gerçekten yardımcı etmediyseler, anlaşılacaktır ki, yaratıcı ve bağlantısız doğalarıyla geniş oranda karışıklığın kendi karakteristik niteliklerinin içinde yer almışlardır. Ötekilerin arasında, soylu İtalyan Coelius Secundus Curio'nun incelemesi "*De Amplitudine Beati Regni Dei*," St. Augustine'in büyük eseri "*Tann Devleti*" ve Tertullian'ın "*De Carne Christi*"sinin, bundaki mantığa aykırı görünen "*Mortus est Dei filius; credibile est quia ineptum est: et sepultus resurrexit; certum est quia impossibile est*," cümlesinin, yorucu ve verimsiz bir araştırmayla haftalarca bütün zamanımı aldığını çok iyi anımsıyorum.

Böylece, yalnızca önemsiz ayrıntılarla dengesi bozulmuş aklımın, Ptolemy Hephestion'ın sözünü ettiği, suların ve rüzgârların şiddetli öfkesine ve insan zorbalığının saldırılarına durmadan karşı koyan, yalnızca Çirişotu denilen çiçeğin dokunuşuyla ürperen okyanus kayalıklarıyla benzerlik taşıdığı ortaya çıkacaktır. Buna karşın, üstünkörü düşünen biri, hiç kuşku duymadan, Berenice'in *ahlaki* durumunda üzücü hastalığının ortaya çıkardığı değişimin, yapısını açıklamakta güçlük çektiğim yoğun ve anormal derin düşünüşe girişmek için bana birçok konu sağladığını zannedebilir, oysa durum kesinlikle böyle değildi. Bilincimin yerine geldiği aralarda, Berenice'in felaketi, gerçekten, bana acı verdi ve hoş ve nazik yaşamının bütünüyle yıkılması yüreğime derinden işleyerek, hiç beklenmedik bir zamanda ortaya çıkıp çok garip bir değişim oluşturan mucizeyi yaratan araçları sıkça ve acı acı düşünmekten geri kalmadım. Ancak bu düşünceler hastalığımın kendisine özgü doğasını etkilemedi ve sıradan insan yığınları için benzer koşullar altında ortaya çıkacağı gibiydiler. Hastalığım kendi karakterine sadık kalarak, Berenice'in *fiziki* yapısında gerçekleşen daha az önemli, ama daha şaşırtıcı değişimlerle—onun kişiliğinin özdeşliğindeki tuhaf ve en dehşetli çarpıklıklarla azıyordu.

Eşsiz güzelliğinin en parıltılı günlerinde, onu hiçbir zaman sevmediğime kuşku yok. Varlığımın garip sıradışılığında, duygularım *hiçbir zaman* yürekten olmadı ve tutkularım *her zaman* zihinseldi. Sabahın pusu dağılmadan—öğleyin ormanın kafes kafes gölgeleri arasında—ve gece kütüphanemdeki sessizlik içinde, gözümün önünden süzülüp geçerdi ve ben onu—yaşayan, soluk alan Berenice gibi değil, bir düşün Berenice'i—dünyada, dünyalı bir varlık gibi değil, böyle bir varlığın soyutlaması—saygı duyulacak değil, çözümlenecek bir şey—

aşk nesnesi gibi değil, dağınık olmakla birlikte fazlaca belirsiz bir spekülasyon konusu olarak görürdüm. *Ve şimdi*—şimdi onun önünde titriyor ve yaklaşmasıyla betim benzim atıyordu; çökmüş ve yıkılmış haline acı acı yas tutmakla birlikte, beni uzun süredir sevmiş olduğunı anımsadım ve kötü bir anda, ona evlilikten söz ettim.

Ve sonunda düğün günümüz yaklaşırken, kışın bir öğle sonrasında,—güzel Halcyon'un[#] ebesi olan ılık, durgun ve sisli, mevsim dışı günlerden birinde—oturdum (oturdum bir başıma, düşünerek) kütüphanenin iç bölmesinde düşüncelere daldım. Ama gözlerimi yukarı kaldırmamla, Berenice'in önümde durduğunu gördüm.

Benim heyecanlı düş gücümünden miydi—yoksa ortamın bulanık etkisinden mi—yoksa odanın belirsiz alacakaranlığından mı—veya onu çevreleyen bol dökümlü gri kumaş yığını mıydı, durumu böyle kararsız ve belirsiz kılan söyleyemiyorum. Tek kelime etmedi; ve ben—dünya yıkılsa laf edecek durumda değildim. Buz gibi bir ürperti gövdemi yaladı; dayanılmaz bir huzursuzluk duygusu üzerime çöktü; yiyip bitiren bir merak ruhumu ele geçirdi; sandalyeye yığılarak, bir süre soluksuz ve hareketsiz kaldım ve gözlerim ona çivilendi. Yazık! Aşırı derecede zayıflamıştı ve hatlarında eski halinden kalma tek bir çizgi, tek bir iz yoktu. Yanan bakışlarım sonunda yüzüne düştü.

Alın yüksek ve çok soluk ve tuhaf bir biçimde sakindi; eskiden toplu olan saçların birazı alına düşüyor ve şimdi parlak sarı olan sayısız bukle çökük şakaklarını gölgeliyor ve melankolinin egemen olduğu yüzünde gerçek dışı görünümleriyle uyumsuz biçimde sallanı-

Jüpiter, kış mevsiminde, iki defa yedi gün ısı verdiğinden insanlar bu yumuşak ve ılık zamana güzel Halcyon'un ebesi adını vermişlerdir. —Simonides

yordu. Gözler cansız ve fersiz ve gözbebekleri yokmuş gibi görünüyordu ve ben elimde olmadan donuk bakışlardan ince ve büzülmüş dudakları düşünmeye daldım. Aralanmışlardı; tuhaf bir gülümseyişle, değişmiş Berenice'in dişleri yavaşça görüş alanıma açıldı. Keşke onlara hiç bakmasaydım Tanrım, baktığıma göre de, ölseydim!

Bir kapının kapanması beni huzursuz etti ve baktığımda kuzinimin odadan çıktığını anladım. Ama dişlerin beyaz ve iğrenç görüntüsü zihnimin altüst edilmiş odasından, yazık ki! çıkmadı ve çıkamayacak. Yüzeylerindeki leke-minelerindeki gölge-kenarlarındaki kıvrım değil de o gülümseyiş süresi belleğimde iz bırakmaya yetti. Şimdi onları o zamana kadar bildiğimden çok daha kuşkuya yer bırakmayacak biçimde gördüm. Dişler! -dişler! -burada, orada, her yerde; gözle görülebilir biçimde önümdeydiler; uzun, ince ve aşırı beyaz, çevrelerinde kıvrılan soluk dudaklarla, tam da ilk ortaya çıktıkları dehşetli anda oldukları gibi. Sonrasında *saplantı hastalığım* bütün şiddetiyle baş gösterdi ve ben onun garip ve dayanılmaz etkisine karşı boşuna çabaladım. Dış dünyanın onca nesnesi içinde dişlerden başka hiçbir düşüncem yoktu. Onlar için çılgın bir arzuyla tutuştum. Diğer bütün konular ve başka bütün ilişkiler yalnız onları düşünmemle yok oldu. Onlar-tek başlarına onlar vardı zihin gözümde ve onlar, tek konu olarak zihinsel yaşamımın özü oldular. Her ışıpta onları gördüm. Her durumda onlara yöneldim. Niteliklerini inceledim. Özellikleri üstünde durdum. Biçimleri üstüne uzun uzadıya düşündüm. Yapılarındaki değişiklik hakkında derin düşüncelere daldım. Onlara imgelemimde içli ve duyarlı bir güç ve hatta dudakların yardımı olmadığını

da ahlaki bir ifade yeteneği yüklemek beni sarstı. Matmazel Salle hakkında çok yerinde olarak, “*que tous ses pas étaient des sentiments*,”¹ denmiştir ve çok daha ciddi olarak inanıyordum ki, Berenice’in “*que toutes ses dents étaient des idées*.”² *Des idées!* –ah beni mahveden aptalca düşünce buydu! *Des idées!* –ah onlara böyle çılgınca göz dikmem *bu yüzdendi! Yalnızca onlara sahip olmanın bana tekrar huzur verebileceğini ve aklımı başıma getireceğini hissettim.

Ve böylece akşam üstüme kapandı–ve sonra karanlık çöktü ve kaldı ve çekildi–ve gün yeniden ağardı–ve ertesi gecenin pusları çevrede toplanıyordu şimdi–ve ben hâlâ o ıssız odada hareketsiz oturdum; ve hâlâ derin düşüncelere gömülmüş bir haldeydim ve hâlâ dişlerin *hayali*, en canlı ve iğrenç açıklığıyla, odanın değişen ışık ve gölgeleri arasında havada sürüklenir gibi dehşet verici egemenliğini sürdürüyordu. Sonunda korku ve ümitsizliğin haykırışı düşlerimi paramparça etti; ve o anda yerini, kısa bir duraksamadan sonra, acının veya hüznün zayıf iniltileriyle birbirine karışmış kederli seslerin çınlamaları aldı. Yerimden kalktım ve kütüphanenin kapılarından birini açar açmaz, girişte gözyaşları içinde bir hizmetçi kızın dikildiğini gördüm; bana Berenice’in artık hayatta olmadığını söylüyordu. Sabah erkenden sarası tutmuştu ve şimdi, gecenin sonunda, mezarı onu bekliyordu ve cenaze töreni için bütün hazırlıklar tamamlanmıştı.

Kendimi kütüphanede oturur ve yine orada bir başına otururken

¹ Öyle ki bütün adımları duygulardı.

² Öyle ki bütün dişleri düşüncelerdi.

buldum. Karmakarışık ve heyecan verici bir düştten yeni uyanmış gibiydim. Şimdi gece yarısı olduğunu biliyordum ve güneş batalı beri Berenice'in toprağa verilmiş olduğunun iyice ayırdındaydım. Ama araya giren o kasvetli zamana ilişkin doğru dürüst-en azından kesin bir fikrim yoktu. Yine de anısı dehşetle doluydu-bilinmez olmanın korkutuculuğundan daha korkunç bir dehşet ve belirsizlikten daha ür-kütücü bir dehşet. Varoluşumun defterinde korkunç bir sayfaydı, baş-tan sona belirsizlikle yazılmış ve iğrenç ve anlaşılmaz anılar. Çözme-ye uğraştım, ama boşuna; zaman zaman, göç etmiş bir sesin ruhu gi-bi, tiz ve içe işleyen bir kadın çığlığı kulaklarımda çınılıyordu. Bir şey yapmıştım-neydi o? Soruyu yüksek sesle kendime sordum ve odanın fısıldayan yankıları beni yanıtladı-"Neydi o?"

Yanımdaki masanın üzerinde bir lamba yanıyordu ve yanında kü-çük bir kutu duruyordu. Belirgin bir özelliği yoktu ve onu daha önce defalarca görmüştüm, çünkü aile doktoruna aitti; ama *buraya* nasıl gelmişti, benim masamın üstüne ve ona bakmak niye tüylerimi ürperti-yordu? Bütün bu şeyler hiçbir biçimde açıklanamıyordu ve gözlerim sonunda bir kitabın açık sayfalarına, oradaki altı çizilmiş bir cümleye değdi. Sözler, Şair Ibn Zayiat'ın eşsiz, ancak yalın sözle-riydi, -"Dicebant mihi sodales si sepulchrum amicae visitarem, curas meas aliquar tulum fore levatas." O halde neden pürdikkat okurken, saçları-m diken diken oldu ve gövdemdeki kan damarlarımda dondu?

Kütüphanenin kapısına bir ışık vurdu ve mezardan çıkmış kadar solgun, bir uşak parmak uçlarına basarak içeri girdi. Gözleri korkuy-la açılmıştı ve benimle titrek, boğuk, çok alçak bir sesle konuştu. Ne dedi? Kırık dökük bir iki cümle duy-dum. Gecenin-bir araya toplanan ev halkının-sessizliğini bozan vahşi bir çığlıktan söz ediyordu-sesin

geldiği yönün araştırıldığından; burada, sesinin tonu heyecanla değişti—bana mezarın bozulduğunu fısıldıyordu, örtüler içinde biçimi bozulmuş, ama hâlâ nefes alan, hâlâ yüreği atan, hâlâ canlı bir gövdeden!

Giysilerimi gösterdi—çamurluydular ve üstlerindeki kan pıhtılaşmıştı. Hiçbir şey söylemedim, nazıkçe elimi tuttu; geçirilmiş tırnaklarla berelenmişti. Bana duvardaki bir nesneyi gösterdi. Birkaç dakika baktım: bir kürekti. Bir çığlık atarak masaya kapandım ve orada duvar kutuyu kaptım. Ama açmaya gücüm yetmedi ve titreyen ellerimden kaydı, hızla düşüp parçalara ayrıldı; ve içinden, takırtılı bir sesle, dişçilerin kullandığı bir iki alet yuvarlandı; yerde oraya buraya saçılmış otuziki tane küçük, beyaz ve fildişine benzeyen cisimle birlikte.

MORELLA

ΑΥΤΟ ΚΑΘ' ΑΥΤΟ ΜΕΘ' ΑΥΤΟΥ, ΜΟΥΟ ΕΙΔΕΣ ΑΙΕΙ ΟΥ.

—PLATON—Şölen (211. XXIX)'

Derin, ama çok da tuhaf bir sevgi duygusuyla baktım dostum Morella'ya. Yıllar önce rastlantı sonucu onun arkadaş çevresine girdiğimde, ruhum, ilk karşılaşmamızdan itibaren, daha önce hiç bilmediği ateşlerle yanmıştı; ama bunlar Eros'un ateşleri değildi ve ruhumu yakan ve işkence eden neden, onların olağandışı anlamını hiçbir biçimde açıklayamayacağıma ya da belirsiz şiddetlerini düzenleyemeyeceğime giderek artan biçimde inanmamdı. Yine de karşılaştık; ve yazgı ikimizi sunağa birlikte bağladı; ve ben tutkudan asla söz etmedim, ne de aşkı düşündüm. Oysa, o, toplumdan uzak durdu ve kendini yalnızca bana vererek, beni mutlu etti. Bu mucize karşısındaki mutluluktur; düş mutluluğudur bu.

Morella'nın birikimi çok derindi. Benim de olmayı umduğum gibi, yetenekleri hiç de sıradan değildi, zihin güçleri çok büyüktü. Bunu hissettim ve birçok konuda onun öğrencisi oldum. Ancak, çok geçmeden, belki de Pressburg'da aldığı eğitim nedeniyle, önüme eski Alman edebiyatının önemsiz kabul edilen posalarından birçok mistik yazı çıkardığını gördüm. Bunlar, anlayamadığım nedenlerle, onun

Kendi var ve yalnız kendinde var, sonsuza kadar ve tek başına TEK olarak.

gözde ve değişmez çalışma konusuydu—ve zaman içinde, alışkanlık ve örnek almanın basit, ancak geçerli etkisine bağlarsak, benim için de öyle oldular.

Bütün bunlarda, yanılmıyorsam, mantığımın hiç payı olmadı. İnançlarım ya da kendimi unutuyorum, hiçbir biçimde bir ideale bağlı değildi, ne de eylem ve düşüncelerimde, çok büyük hata yapmıyordum, okuduğum mistisizmin, keşfedilmesi gereken, azıcık etkisi vardı. Buna inanarak, kendimi tamamıyla karımın kılavuzluğuna bıraktım ve yılmaz bir yürekle onun çalışmalarının çetrefillğine daldım. Ve sonra—sonra, yasaklanmış sayfalar üzerinde düşündüğüm zaman, içimde alevlenen yasak bir ruhu hissettim—Morella soğuk elini benimkinin üstüne koyuyor ve ölü bir felsefenin küllerinden kimi zayıf, duyulmamış sözcükleri bir araya getiriyordu ve bunların tuhaf anlamları belleğimde kendilerini tutuşturuyorlardı. Ve sonra, saatlerce, onun yanında dikilir ve sesinin uyumuna kapılırdım—sonunda, ezgisi dehşetle bozulana değin—ve ruhumun üstüne bir gölge düşerdi—ve sararırdım ve bu fazlasıyla doğaüstü ses tonları ta içimden ürpertirdi beni. Ve böylece, neşe dehşetin içinde apansız yitip gitti ve Hinnom'un Gehenna¹ olması gibi, en güzel, en iğrenç oldu.

Sözünü ettiğim ve uzun süre Morella ile benim tek konuşma konumuzu oluşturan ciltlerden çıkardığımız bu araştırmaların niteliğini kesin olarak belirtmeye gerek yok. Tanrıbilimsel ahlak olarak adlandırılabilir bu araştırmalar eğitilmişler tarafından kolayca anlaşılacaktır ve cahillerce, her ne olursa olsun, asla kavranılamayacaktır.

¹ Hinnom: Cennet; Gehenna: Cehennem; İbranice Baal veya Molok adlı tanrılara çocukların yakılarak kurban edildiği Kudüs yakınındaki vadinin adından.

Fichte'nin yabanıl Kamutanrıcılığı; Pitagorcuların *παλιγγενεδια* ılımlılığı; ve hepsinin üstünde Schelling'in ısrarla savunduğu *Özdeşlik* öğretileri, genellikle, hayal gücü olan Morella için en güzel olanı ortaya çıkaran tartışma konularıydı. Kişiye özgü diye adlandırılan bu özdeşlik, Bay Locke, sanırım, akıl sahibi bir varlığın aklıbaşındalığından ibaret olmayı gerçekten de tanımlar. Ve kişi olmaktan, akıl sahibi zeki bir varlığı anladığımıza göre ve her zaman düşünceye eşlik eden bir vicdan da olduğuna göre, bizi bütün halinde kendimiz yapan budur—böylece bizi diğer düşünen varlıklardan farklı kılar ve kişisel özdeşliğimizi sağlar. Ancak *principium individuationis*—ölümle sonsuza kadar yitirilen veya belki de yitirilmeyen şu özdeşlik kavramı, benim için—sonuçlarının şaşırtıcı ve heyecan verici yapısından dolayı değil de, Morella'nın onlardan söz ederkenki kendine has ve tahrik edici tavrından dolayı yoğun ilgi konusu olmuştur.

Ama, şimdi gerçekten de, karımın tavrındaki gizemin üzerimde büyü gibi bir baskı oluşturduğu zaman gelmişti. Soluk parmaklarının dokunuşuna, müzikli dilinin fısıltısına, ne de melankolik gözlerinin parıltısına artık dayanamıyordum. Ve o bütün bunları biliyordu, ama yüzüme vurmadı; zayıflığımın ya da budalalığımın bilincinde görünüyordu ve, gülümseyerek, buna Yazgı dedi. Bakışlarımın giderek yabancılaşmasından benim bilemediğim bir nedenin de bilincinde görünüyordu; ama bana hiçbir ipucu vermedi veya onun yapısına ilişkin hiçbir anıştırmada bulunmadı. Ama o bir kadındı ve günden güne eriyordu. Zamanla, yanağındaki koyu kırmızı leke giderek belirginleşti ve solgun alnındaki mavi damarlar dışarı fırladı; ve bir an geldi, varlığım acımayla doldu, ama bir sonraki anda, onun anlamlı bakışlarıyla karşılaştım ve sonra ruhum ezildi ve kasvetli, uçsuz bucaksız bir

uçurumdan aşağı bakan birinin başının dönmesi gibi sersemledim.

Morella'nın ölüm anının özlemini içten ve tüketen bir arzuyla çektiğimi söylememe gerek var mı? Bunu istedim; ancak kırılğan ruh balçıktan meskenine günler boyunca yapıştı-haftalarca ve usandırıcı aylarca-ta ki işkence altındaki sınırlarım aklımı ele geçirene dek ve ölümü geciktikçe kızgınlığım büyüdü ve bir iblisin yüreğiyle, onun nazik canı çekilirken-gün bitimindeki gölgeler gibi-uzadıkça uzar görünen günleri ve saatleri ve acılı anları lanetledim.

Ama bir sonbahar akşamı, rüzgârlar daha gökte sakinken, Morella beni başucuna çağırdı. Tüm dünyanın üzerinde puslu bir buğu ve suların üstünde sıcak bir ısıltı vardı ve ormanın bol Ekim yapraklarının ortasına gök kubbeden bir gökkuşağı düştüğüne kuşku yoktu.

"Günlerin günü geldi," dedi, ben yaklaşıırken; "yaşamı veya ölümü belirleyecek olan gün. Toprağın ve hayatın oğulları için güzel bir gün-ah, göğün ve ölümün kızları için daha da güzel!"

Alnından öptüm ve o konuşmasını sürdürdü:

"Ölüyorum, yine de yaşayacağım."

"Morella!"

"Beni sevebileceğin gün hiç gelmedi-ama hayatta iğrendiğin kadına, ölümde tapacaksın."

"Morella!"

"Evet, ölüyorum. Fakat bana, Morella'ya, duymuş olduğun o sevginin-ah, ne kadar az! -yemini içimdedir. Ve ruhum göç ettiği zaman çocuk yaşayacak-senin ve benim, Morella'nın, çocuğu. Fakat senin günlerin hüznün.günleri olacak-ağaçların en dayanıklısının selvi ol-

ması gibi, duyguların en süreklisi olan o hüznün. Çünkü senin mutluluk saatlerin bitiyor; ve neşe, Paestum'un¹ güllerinin yılda iki kez toplanması gibi bir yaşamda iki kez yaşanmaz. Artık bundan sonra, zamanla Teian oynayamayacaksın, fakat mersin ve asmadan bihaber kefeninle yeryüzünde dolaşıp duracaksın, Müslümanların Mekke'de yaptıkları gibi."

"Morella!" diye haykırdım, "Morella! Bunu nereden biliyorsun?"—ancak yüzünü çevirip yastığa gömdü ve, gövdesinde hafif bir titreme oldu, böylece öldü ve bir daha onun sesini işitmedim.

Bununla birlikte, önceden haber verdiği gibi, çocuğu—ölürken doğurduğu ve annenin soluğu kesilinceye dek soluk almayan—onun çocuğu, bir kız, yaşadı. Boyu ve aklı şaşılacak bir hızla gelişti ve göçmüş olanın tam bir kopyasıydı ve ben yeryüzünde bulunan bir canlıya duyulabileceğine inandığımdan çok daha ateşli bir aşkla sevdim onu.

Ancak, çok geçmeden, bu saf sevginin göğü karardı ve kasvetli, dehşetli, acı dolu felaket bulutlarıyla kaplandı. Boyunun ve zekâsının şaşırtıcı bir biçimde büyüdüğünü söylemiştim. Vücut ölçülerinin hızla büyümesi gerçekten garipti—ama onun zihinsel gelişimini izlerken üzerime çullanan karmakarışık düşünceler korkunç, ah! korkunçtu! Günbegün çocuğun kavramlarında o kadının yetişkin güçlerini ve yeteneklerini keşfederken, başka türlü olabilir miydi? —Çocuğun dudaklarından hayat dersleri dökülürken? ve onun iri ve tehlikeli gözlerinde olgunluğun bilgeliği ya da tutkularının parıldadığını her saat yakalarken? Bütün bunları dehşete düşmüş duygularımla kavradığımı

¹ Paestum: İtalya'da bir bölge.

söylediğimde–bunu ruhumdan daha fazla gizleyemediğimde, ne de ürperek kabul ettiği bu algılardan kurtulamadığında–korkutucu ve heyecanlandırıcı kuşkların ruhuma sızması veya düşüncelerime, gömülmüş olan Morella'nın vahşi masallarının ve elimi ayağımı kesen kuramlarının doluşması şaşırtıcı mı? Dünyanın ince eleyiciliğinden, yazgının beni tapmaya zorladığı bir varlık yakaladım ve evimin özenli ıssızlığında, işkence eden bir merakla sevilenle ilgili her şeyi gözledim.

Ve yıllar geçip giderken, ben, günbegün, onun kutsal ve zarif ve dokunaklı yüzünü inceledim ve olgunlaşan biçiminde, günbegün çocukta, annesine, melankoli ve ölü, benzeyişinin yeni ipuçlarını keşfedip, derin düşüncelere daldım. Ve, görünüşlerindeki bu benzerliğin daha fazla ve daha belirgin ve daha şaşırtıcı ve daha iğrenç bir biçimde korkutucu gölgeleri, her saat, daha da koyulaşarak büyüdü. Öyle ki, gülümsemesi annesinin tahammül edebildiğim gülümsemesi gibiydi; ama sonra onun o kusursuz özdeşliği karşısında tüylerim ürperdi–gözleri Morella'nın katlanabildiğim gözleri gibiydi; ama onlar da Morella'nın kendi yoğun ve sersemletici bakışlarıyla ruhumun derinliklerine bakar oldular. Yüksek alnın hatlarında ve ipeksi saçların buklelerinde ve kendilerini saçlara gömen soluk parmaklarda ve konuşmasının kederli müzikal tonunda ve hepsinin ötesinde–ah, hepsinin ötesinde–sevilen ve yaşayanın dudaklarındaki ölünün sözcükleri ve anlatımında–ölmeyecek bir kurt için–yiyip bitiren düşünce ve korku için besin buldum.

Böylece, hayatının iki arınma ayini geçti ve, şimdi de olduğu gibi, kızım yeryüzünde isimsiz kaldı. “Çocuğum” ve “aşkım” genellikle baba sevgisiyle kullanılan nitelemelerdi ve günlerinin katı yalnızlığı bü-

tün öteki ilişkileri engelliyordu. Morella'nın adı ölümüyle birlikte ölmüştü. Kıza annesinden hiç söz etmedim; –konuşmak olanaksızdı. Gerçekten, kısa varoluş dönemi boyunca kız, dış dünyadan hiçbir etki almadı, ancak onun kapalılığının dar sınırlarından geçebilmiş olanlar dışında. Ama sonunda, vaftiz töreni, cesareti kırılmış ve altüst olmuş haldeki zihnime, onu yazgımın korkunçluğundan kurtaran bir armağan sundu. Ve vaftiz kurnasında ne ad koyacağımı bilemedim. Bilgelik ve güzellikten, eski ve yeni zamanlardan, memleketim ve yabancı memleketlerden pek çok isim, incelik ve mutluluk ve iyiliğin daha pek çok hoş ismiyle toplanıp dilimin ucuna geldiler. O halde, beni gömülmüş ölünün anısını rahatsız etmeye iten neydi? Her anımsayıştan tapınaklardan yüreğe seller gibi akan mor kanı çeken o sesi solu-maya hangi şeytan zorladı beni? O loş geçitlerin arasında ve gecenin sessizliğinde, hangi iblis ruhumun gizli köşesinden konuştu da kutsal kişinin kulaklarına hece hece o adı fısıldadım–Morella? Güçlkle işitilebilen o ses çıktığında, çocuğumun çehresi iblis çarpmıştan beter sarsıldı ve yüzünü ölümün renkleri kapladı, donuk bakışlarını yerden göğe kaldırdı ve, atalarımızdan kalma döşemenin kara tahtalarına yüz üstü düşerek karşılık verdi–“Buradayım!”

Net, duygusuz, sakın ve net bu basit ses kulağıma geldi ve oradan, erimiş kurşun gibi, tıslayarak beynime doldu. Yıllar–yıllar geçip gidebilir, ama o günlerin anısı–asla! Yoksa ben çiçeklerden ve asmadan gerçekten bihaber değildim–ama baldıran ve selvi gece gündüz bana gölge oluyorlardı. Ve yer ve zaman duygumu yitirdim ve yazgımın yıldızları göklerden silindi ve bu yüzden yeryüzü karardı, insanlar çırpınan gölgeler gibi yanımdan geçip gitti ve tüm bunların arasında seçebildiğim tekti–Morella. Gök kubbenin rüzgârları kulakları-

ma tek ses soluyordu ve denizin üstündeki dalgacıklar sürekli mırıldanıyordu—Morella. Ama o öldü; ve ben onu kendi ellerimle mezara taşıdım; uzun uzun, acı acı güldüm, kabirde birincisinin hiçbir izini bulamayıp, yatırırken ikinci Morella'yı.

BİR ASLANIN YAŞAMINDAN BAZI PARÇALAR (ASLANLAŞMA)

———— Bütün insanlar gitti

yabanıl bir şaşkınlıkla on ayak parmakları üstünde.

Piskopos Hall'un Taşlamaları.

Ben büyük bir insanım—öyleydim demeliyim—; ama ne Junius'un yazarıyım ne de maskeli adam; çünkü benim adım, kanım odur ki, Robert Jones ve Fum-Fudge kentinde bir yerlerde doğdum.

Yaşamımın ilk eylemi iki elimle burnumu tutmaktı. Annem bunu gördü ve bir dahi olduğumu söyledi: —babam sevincinden ağladı ve beni Burunbilim üstüne bilimsel bir incelemeyle ödüllendirdi. Pantolon giymeden önce bu konuda uzmanlaştım.

Şimdi, geleceğimi bilimde görmeye başlamıştım; ve çok geçmeden anladım ki, eğer insanın yeterince göze çarpan bir burnu varsa, yalnızca onu izleyerek, Aslanlığa ulaşabilir. Ancak benim dikkatim yalnızca kuramlarla sınırlanmamıştı. Her sabah hortumumu iki kere çekiyor ve yarım düzine yudum içki emiyordum.

Yaşım geldiğinde, bir gün, babam çalışma odasına kadar gelmemi rica etti.

“Oğlum,” dedi, karşılıklı oturduğumuzda, “varoluşunun asıl ama-

cı nedir?”

“Baba, diye yanıtladım, “Burunbilim çalışmak.”

“Peki Robert, Burunbilim nedir?” diye sordu.

“Efendim,” dedim, “Burunların bilimidir.”

“O halde bana söyleyebilir misin, diye üsteledi, “burnun anlamı nedir?”

“Burun, baba,” diye karşılık verdim, pek gevşemiş olarak, “yaklaşık bin yazar tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır.” [Bu sırada saatimi çıkardım.] “Şimdi öğle vakti ya da olmak üzere-gece yarısı olana kadar hepsinden söz etmeye yetecek zamanımız var. O halde başlayalım: –Burun, Bartholinus’a göre, şu çıkıntıdır–şu tümsektir–şu fazlalıktır–şu–”

“Yeter, Robert,” diye araya girdi bizim iyi yürekli, koca centilmen. “Bilginin derecesi beni yıldırım gibi çarptı–yemin ederim–ruhunun üstüne.” [Bu noktada gözlerini kapadı ve elini kalbinin üstüne koydu.] “Buraya gel.” [kolumdan tuttu.] “Eğitiminin şu anda tamamlanmış olduğu varsayılabilir–kendin için bir şeyler yapma zamanı geldi de geçti bile–burnunun dikine gitmekten başka yapabileceğin daha iyi bir şey de yok–öyleyse–öyleyse–” [beni tekmeleyip merdivenlerden aşağı yuvarladı ve kapının önüne koydu.] –“Öyleyse evimden defol ve Tanrı seni korusun!”

İçimde ilahi *afflatus*¹’ı duyduğumdan, bu kazayı başka türlü olmasındansa talih saydım. Baba öğüdünü kılavuz edinmeye karar verdim. Burnumun doğrusuna gitmeyi kararlaştırdım. Oracıkta burnumu bir iki kere çektim ve hemen Burunbilim üstüne bir kitapçık yazdım.

¹ İlham, vahiy.

Bütün Fum-Fudge'da bir gürültü koptu.

"Şahane Dahi!" dedi *Quarterly*.

"Muhteşem fizyolog!" dedi *Westminster*.

"Akıllı adam!" dedi *Foreign*.

"İyi yazar!" dedi *Edinburgh*.

"Büyük düşünür!" dedi *Dublin*.

"Büyük adam!" dedi *Bentley*.

"İlahi ruh!" dedi *Fraser*.

"Bizden biri!" dedi *Blackwood*.

"Kim olabilir?" dedi Bayan Bas-Bleu.

"Ne olabilir?" dedi büyük hanım Bas-Bleu.

"Nerede olabilir?" dedi küçük hanım Bas-Bleu. –Ama ben, bütün bu insanlara hiç yüz vermedim–yalnızca bir ressamın atölyesine attım adımımı.

Düşes Ruhumu-Koru, portresini yaptırmak için oturuyordu; Marki Falan-Filan Düşes'in kanişini tutuyordu; Kont Şu-Bu, ona nükteli sözlerle kur yapıyordu; ve Ekselansları Bana-Dokunma, onun sandalyesinin arkasına yaslanıyordu.

Ressama yaklaştım ve burnumu kaldırdım.

"Oh, çok güzel!" diye içini çekti Düşes Hazretleri.

"Aman Tanrım!" dedi peltek peltek Marki.

"Ah, şaşırtıcı!" diye inledi Kont.

"Ah, iğrenç!" diye homurdandı Ekselansları.

"Ona ne istersin?" diye sordu ressam.

"Burnu için mi!" diye atıldı Düşes Hazretleri.

"Bin pound," dedim otururken.

“Bin pound mu?” diye sordu ressam, dalgınlıkla.

“Bin pound,” dedim.

“Güzel!” dedi, kendinden geçmiş bir halde.

“Bin pound,” dedim.

“Garanti verir misin?” diye sordu, burnu ışığa çevirerek.

“Veririm,” dedim, iyi bir gürültüyle çekerek.

“Bütünüyle özgün mü?” diye sordu, saygıyla burna dokunurken.

“Hıh!” dedim, onu bir tarafa бүkerken.

“Hiç kopyası yapılmadı değil mi?” diye ısrar etti, onu bir mikroskopla incelerken.

“Hiç,” dedim, onu yukarı çevirirken.

“*Takdire şayan!*” dedi çabuklukla, manevranın güzelliğinden kendini kollamayı unutmuştu.

“Bin pound,” dedim.

“Bin pound?” dedi.

“Elbette,” dedim.

“Bin pound?” dedi.

“Aynen,” dedim.

“Alacaksın,” dedi, “*virtu*¹ bir parça!”—bunun üzerine, bana hemen bir çek yazdı ve burnumun bir taslağını çıkardı. Jermyn caddesinde oda tuttum ve “Burunbilim”in doksandokuzuncu baskısıyla hortumun bir resmini Majestelerine gönderdim. O acınacak küçük sefih, Galler Prensi, beni akşam yemeğine davet etti.

¹ Muhteşem.

Hepimiz aslan ve *recherchés*'iz.¹

Çağdaş bir Platoncu vardı. Porphyrios, İamblikhos, Plotinos, Proklos, Hierokles, Maksimus Tyrius ve Syrianos'dan alıntılar yaptı.

İnsan-Mükemmelliyetinde biri vardı. Turgot, Price, Priestly, Condorcet, De-Stael ve "Sağlığı Bozuk Hırslı Öğrenci"den alıntılar yaptı.

Sir Pozitif Paradoks oradaydı. Bütün aptalların filozof ve bütün filozofların aptal olduklarını öne sürdü.

Aestheticus Ethix vardı. Ateş, birim ve atomlardan; iki-parçalı ve önceden-varolan ruhtan; eğilim ve uyumsuzluktan; ilkel zekâ ve homoömeria'dan söz etti.

Theologos Teoloji vardı. Eusebius ve Arianus'dan; sapkınlık ve Nice Konsülü'nden; Puseizm ve İsa'nın kanının ve bedeninin ekmek ve şarapta olduğundan; Homooousios ve Homooouiosios'tan konuştu.

Rocher de Cancale'den Fricasée vardı. Kırmızı dil Muriton'u; *velouté* soslu karnabaharı; *à la* St. Menehoult danayı; *à la* St. Florentin salamurayı; ve portakal peltesi *en mosaïques*'i anlattı.

Bibulus O'Bumper vardı. Latour ve Markbrünen; Mosseux ve Chambertin; Richbourg ve St. George; Haubrion, Leonville ve Medoc; Barac ve Preignac; Grave, Sauterne, Lafitte ve St. Peray'a değindi. Clos de Vougeot'ta başını salladı ve gözleri kapalı, Şeri ve Amontillado arasındaki farkı söyledi.

Floransa'dan Senyör Tintontintino vardı. Cimabué, Arpino, Carpaccio ve Argostino-Caravaggio'nun kasveti, Albano'nun zerafeti, Tittian'ın renkleri, Rubens'in kadınları ve Jan Steen'in latifeleri üstüne nutuk çekti.

¹ Nadir bulunan.

Fum-Fudge Üniversitesi'nin başkanı vardı. Ay'a, Trakya'da Bendis, Mısır'da Bubastis, Roma'da Dian ve Yunanistan'da Artemis dendiği görüşündeydi.

Sтамbul'dan bir Büyük Türk vardı. Meleklerin at, horoz ve boğa olduklarını; göğün altıncı katında yetmişbin başlı birinin olduğunu; gök mavisi bir ineğin sayılamayacak kadar çok yeşil boynuzlarıyla dünyayı tuttuğunu düşünmekten kendini alamıyordu.

Delphinus Polyglott vardı. Aeschylus'un kaybolan seksenüç trajedisine; Isaeus'un ellidört söylevine; Lysias'ın üçyüz doksanbir konuşmasına; Theophrastus'un yüz seksen incelemesine; Apollonius'un Konik Kesitler'inin sekizinci kitabına; Pindar'ın ilahilerine ve dithyram-bik tarzda yazılmış şiirlerine; ve Genç Homeros'un kırkbeş trajedisine ne olduğunu anlattı bizlere.

Ferdinand Fitz Fossillus Feltspar vardı. Yerkabuğunun içindeki bütün ateşler ve üçüncü zamana ait oluşumlara ilişkin; maddenin gaz, sıvı ve katı hallerine ilişkin; kuvars ve marna ilişkin; şist ve schorla ilişkin; alçıtaşı ve volkanik karataş; talk ve kireç; çinkosülfür ve hornblent; mika-kayağantaş ve yığışım; siyanür ve lepidolite; hematit ve tremolite; antimon ve kalseduan; manganee ve aklınıza gelen her konuda bizi bilgilendirdi.

Ben vardım. Kendimden; –kendimden; kendimden; kendimden; –Burunbilimden, kitapçığımdan ve kendimden söz ettim. Burnumu kaldırdım ve kendimden söz ettim.

“Olağanüstü akıllı adam!” dedi Prens.

“Muhteşem!” dedi konukları; ve ertesi sabah, Ruhumu-Koru Hazretleri beni ziyaret etti.

“Almacks'a gidecek misin, sevimli yaratık?” dedi, çeneme hafifçe

vurarak.

"Onur duyarım, dedim.

"Burun da dahil mi?" diye sordu.

"Yaşadığım sürece," diye yanıtladım.

"O halde işte bir kart, hayatım, orada olacağını söyleyebilir miyim?"

"Sevgili Düşes, bütün kalbimle."

"Öf! hayır! –bütün burnunla değil mi?"

"Her parçasıyla, aşkım, dedim: –bunun üzerine burnumu bir iki kez büktüm ve kendimi Almacks'da buldum.

Odalar boğulacak kadar kalabalıktı.

"Geliyor!" dedi birisi merdivenlerden.

"Geliyor!" dedi daha yukarıda olan biri.

"Geliyor!" dedi daha da uzakta olan biri.

"Geldi!" diye haykırdı Düşes. "Geldi, küçük sevgili!"–ve iki eliyle beni sıkıca tutup, burnumun üstünden üç kere öptü.

Belirgin bir duyarlılık hemen kendini gösterdi.

"*Diavolo!*" diye bağırdı Kont Capricornutti.

"*Dios guarda!*" diye mırıldandı Don Stiletto.

"*Mille tonnerres!*" deyiverdi Grenouille Prensi.

"*Tausend teufel!*" diye homurdandı Bluddennuff Elektörü.

Dayanılır gibi değildi. Kızdım. Birden Bluddennuff'a döndüm.

"Sör!" dedim ona, "siz bir babunsunuz."

"Sör!" diye karşılık verdi, bir duraksamadan sonra, "*Donner und Blitzen!*"

Beklenen de buydu. Kartları değiştirdik. Chalk-Farm'da, ertesi

sabah, onun burnunu vurup uçurdum—ve arkadaşlarımı çağırdım.

“Bête!” dedi birincisi.

“Salak!” dedi ikincisi.

“Budala!” dedi üçüncüsü.

“Aptal!” dedi dördüncüsü.

“Ahmak!” dedi beşincisi.

“Sersem!” dedi altıncısı.

“Yok ol!” dedi yedincisi.

Bütün bunlarla kendimi küçük düşürülmüş hissettim ve bunun üzerine babama gittim.

“Baba,” diye sordum, “varoluşumun asıl amacı nedir?”

“Oğlum,” diye karşılık verdi, “hâlâ Burunbilim araştırmasıdır; ama Elektörü burnundan vurmakla hedefini şaşıırıyorsun. İyi bir burnun var, bu doğru; ama Buddennuffta o da yok. Sen lanetlendin ve o günün kahramanı oldu. Emin ol, Fum-Fudge’da bir aslanın büyüklüğü hortumunun boyuyla orantılıdır—ama, Aman Yarabbi! Hiç hortumu olmayan bir aslanla rekabet olmaz.”

BON-BON

Quand un bon vin meuble mon estomac,
Je suis plus savant que Balzac—
Plus sage que Pibrac;
Mon bras seul faisant l'attaque
De la nation Cossaque,
La mettroit au sac;
De Charon je passerois le lac
En dormant dans son bac;
J'irois au fier Eac,
Sans que mon coeur fit tic ni tac,
Présenter du tabac.

—Fransız vodvili

Su Pierre Bon-Bon, az bulunur niteliklere sahip bir *restaurateur*'dü.¹ —'ın hükümdarlığı sırasında, Rouen'deki *Le Febre cul-de-sac*'ındaki² küçük *Café*'ye sık sık giden hiç kimse, sanırım, kendinde bunu yadsıma gücünü görmeyecektir. Şu Pierre Bon-Bon, aynı derecede, bana kalırsa, hiçbir biçimde yadsınamayacak bir biçimde o dönemin felsefesinde ustaydı. *Pates a la fois*'ı³ kuşkusuz

¹ (Fr.) Hem kurucu hem de lokantacı anlamına gelir.

² (Fr.) Çıkmaz sokak.

(Fr.) Hamur işleri.

kusursuzdu: ama *sur la Nature*¹ denemelerinin–*sur l'Ame*² düşüncelerinin–*sur L'Esprit*³ incelemelerinin hakkını hangi kalem verebilir? *Omelles*'ine–*fricandeaux*'una⁴ paha biçilemezse, o zamanın *litterateur*'u,⁵ "*Idée de Bon-Bon*"a,⁶ geriye kalan bütün *savants*'ın⁷ bütün "*Idées*" çöplüğü karşısında, nasıl iki katı övgüde bulunmasınlardı? Bon-Bon hiç kimsenin uğramadığı kütüphanelere dadandı–herhangi bir kimsenin okuma kavramından duyabileceği hoşluktan fazlasını okudu–herhangi bir kimsenin anlama olanağını kavramasından daha fazlasını anladı; ve buna karşın, o gelişirken, Rouen'de, "onun *dicta*'sının ne Akademi'nin saflığının, ne de Lyceum'un derinliğinin olmadığını kanıtladı"ğını söylemek istemeyen bazı yazarlar vardı–ama yine de bana göre, öğretilerinin hiçbir biçimde genel olarak kavranmamasından anlaşılmasının güç olduğu sonucu çıkmıyordu. Sanırım birçok insan, apaçık oluşlarından dolayı, anlaşılmaz olduklarını düşünmeye başlamıştı. Bon-Bon–neyse uzatmayalım–Kant'ın kendisi metafiziğini Bon-Bon'a borçludur aslında. Söz ettiğimiz kişi ne gerçekten Platoncuydu, ne de tam anlamıyla Aristocu olarak konuşuyordu–ne de çağdaş Leibnitz gibi, bir *fricassée* veya *facili gradu*⁸ icat etmekte kullanılabilecek o değerli saatleri, bir duygunun çözümlenmesi, etik tartışmanın inatçı yağ ve sularını uzlaştırmak gibi anlamsız girişimlerle harcadı. Hiç

¹ (Fr.) Doğa üzerine.

² (Fr.) Ruh üzerine.

(Fr.) Tin üzerine.

(Fr.) Omlet; uvertur niyetine etli ya da balıklı yemek.

(Fr.) Edebiyatçılar.

⁶ (Fr.) Bon-Bon ideası.

⁷ (Fr.) Bilgeler.

⁸ (Fr.) Yahni.

de değil. Bon-Bon İyonyalıydı—Bon-Bon aynı derecede İtalyandı. *À priori* biçimde akıl yürütüyordu—*à posteriori* biçimde de. İdeaları doğuştandı—ya da öteki türlü. Trabzonlu Gregorios'a inanıyordu—Bossarion'a inanıyordu. Bon-Bon üstüne basa basa bir—Bon-Bonistti.

Restaurateur yeteneği açısından, filozoftan söz ettim. Bununla birlikte, arkadaşlarımdan hiçbirinin, kalıtsal görevlerini yerine getiren kahramanımızın onların değer ve önemine yaraşır bir takdiri arzu ettiğini düşünmesini istemem. Daha da fazlası. Hangi uzmanlık dalıyla daha büyük övünç duyduğunu söylemek olanaksızdı. Ona göre aklın gücüyle midenin yetenekleri yakın ilişki içindeydi. Ruhun karında olduğuna inanan Çinlilerle hiç uyuşmadığına, gerçekten, emin değilim. Akıl ve diyafram için aynı sözcüğü⁸ kullanmış Yunanlılar ne olursa olsun haklılar, diye düşünüyordu. Bununla metafizikçilerin oburluğunu ima etmeyi veya onların önyargılarına gerçekten başka ciddi bir sorumluluk yüklemeyi kastetmiyorum. Pierre Bon-Bon'un düşkünlüğü vardıysa—hangi büyük adamın bin tane yoktur ki? —Pierre Bon-Bon'un, diyorum, düşkünlüğü vardıysa, bunlar hiç önemi olmayan düşkünlüklerdi—gerçekten de başka anlayışla bakıldığında çoklukla erdem olarak görünen zaafılar. Bu düşkünlüklerden biri var ki, genel eğilimi içinde öne çıkıp—son derece *alto rilievo*¹—fazlasıyla dikkat çekecek nitelikte olmasaydı bu tarih içinde söz konusu bile etmezdim.—Hiçbir pazarlık etme fırsatını kaçırmazdı.

Açgözlü olduğundan değildi—hayır. Filozofun tatmin olması için pazarlığın kendi yararına sonuçlanması hiç de gerekli değildi. Her

φρενες.

¹ (İt.) Yüksek rölyef.

türlü, her koşulda, her durumda, alışverişin gerçekleştirilmesi, yüzüne, sonrasında günlerce sürecek bir ışıltıyla bir zafer gülümsemesi verir ve zekâsının kanıtı olarak gözünü kurnazca kırpardı.

Şimdi sözünü ettiğim kadar acayip bir mizahın ilgi ve dikkat çekmesi hiçbir çağ için hayret verici değildir. Anlattığımız çağda bu özellik dikkat çekmemiş olsaydı, gerçekten de hayret verici olurdu. Çok geçmeden, Bon-Bon'un bu tür olaylardaki sırtımasının, kendi şakalarına gülerkenki ya da bir tanıdığı karşılarkenki yüz ifadesinden daha farklı olmadığı anlatılır oldu. Heyecan verici bir tabiatın delilleri ortaya dökülüyor, alelacele yapılan tehlikeli pazarlıklar ve boş kaldığında duyulan pişmanlıkların hikâyeleri anlatılıyor ve olağanüstü yeteneklerin, bulanık özlemlerin ve kurnazlık adına amaç edinilmiş her türlü kötülüğün sahibi tarafından uygulanan doğadışı eğilimlerin örnekleri delil gösteriliyordu.

Filozofun başka düşkünlükleri de vardı—ancak bunlar bizim ciddi incelememize pek uygun değil. Örneğin, içkiye düşkünlüğü kusur olarak gören böyle olağanüstü derinlikte ancak birkaç kişi vardır. Bu eğilim, böyle bir derinliğin kışkırtıcı bir nedeni mi, yoksa aksine sağlam bir kanıtı mıdır, söylemesi hoş olur. Bildiğim kadarıyla, Bon-Bon, konunun ayrıntılı araştırmaya değdiğini düşünmüyordu; —ben de öyle. Gerçekten de çok klasik bir düşkünlük olmakla birlikte, yine de *restaurateur*'ün, bir zamanlarki *essais* ve *omelette*'lerini tanımlama alışkanlığını sezgisel olarak ayırt etme yeteneğini yitirdiği zannedilmemeli. Çekildiği köşesinde Vin de Bourgogne'nun saati ayrılmıştı ve Côtes du Rhone için uygun anlar vardı. Homeros için Catullus neydiyse, ona göre Medoc için de Sauterne oydu. St. Péray yudumlarken mantığa dayanan bir uslamlamayla eğlenebilir, ama Close de Vouge-

ot'a ilişkin bir tartışma açar ve bir Chambertin selinde bir kuramı çürütürdü. Daha önce sözünü ettiğim önemsiz eğiliminde de aynı hızlı anlayış yöntemi olsaydı ya—ama durum hiç de böyle değildi. Gerçekten, doğrusunu söylemek gerekirse, felsefi Bon-Bon'da zihnin bu özelliği sonunda garip bir yoğunlaşma ve gizemcilik niteliği kazanmaya başladı ve o çok tuttuğu Alman araştırmalarının *diablerie*'siyle¹ derinden etkilenmiş olarak ortaya çıktı.

Le Febre *cul-de-sac*'ındaki o küçük *café*'ye girmek, öykümüzün geçtiği devirde, zeki bir adamın *mabed*'ine girmek demektir. Bon-Bon zeki bir adamdır. Rouen'de, Bon-Bon'un zeki bir adam olduğunu söylemeyecek bir *sous-cuisiner*² bulamazdınız. Kedisi bile bilirdi bunu ve zeki adamın huzurunda kuyruğunu kıpırdatmaktan kaçınırdı. Kocaman cins köpeği bu gerçeği bilirdi ve efendisi yaklaşınca kutsal bir tavırla aşağılık duygusunu ortaya koyardı, bir köpek için hiç de aykırı olmayan bir biçimde kulaklarını yatırır, alt çenesini düşürürdü. Bununla birlikte, bu alışkanlık haline gelmiş saygının çoğunun, metafizikçinin kişisel görünüşüne bağlanmış olabileceği doğrudur. Bir hayvana bile ağırlığını duyuran, söylemem şart oldu, çarpıcı bir görünüş; ve *restaurateur*'ün dışa dönük görünüşüyle dörtayaklıların imgeleminde yer etmeyi tasarladığını da söylemeye hazırım. Küçük devin havasında—çok belirsiz bir deyim kullanmama izin verirsiniz—yaln fiziksel yapısının her zaman tek başına yaratmakta etkisiz kalacağı, görülmemiş bir heybet var. Bon-Bon'un boyu ancak bir metreydi ve kafası ufacıksa da, neredeyse yüceliğe yakın bir görkem duygusu

¹ (Fr.) Kötücüllük; büyücülük.

² (Fr.) Aşçı yamağı.

olmaksızın karnının yuvarlaklığına bakmak olanaksızdı. Karnının boyutlarında hem köpekler hem de insanlar onun hünelerlerinden birini görmüş olmalı—genişliğiyle ölümsüz ruhuna yaraşır bir barınak.

Izninizle—bu noktada kılık kıyafet konusuna ve dış görünüşüyle metafizikçinin öteki önemsiz durumlarındaki ayrıntıya gireyim. Kahramanımızın saçlarının kısa olduğunu, alnının yukarısında düzgünce tarandığını ve konik biçimli beyaz flanel kep ve püsküllerle kapatıldığını çıtlatmalıyım—açık yeşil dar yelege o günlerin orta sınıf *restaurateur*lerinin giymediği bir tarzdaydı—gömleğin kolları dar giysinin izin verdiğinden daha boldu—kolağızları sıyrılmıştı, o barbar devirde alışıldığı biçimde giysiyle aynı renk ve kalitedeki kumaştan değildi, Cenova'nın rengarenk kadifesiyle daha gerçekdışı bir görüntü veriyordu—terlikleri parlak mordur, garip bir tarzda telkâri işliydi ve Japonya'da imal edilmiş olmalıydı, ama uçları zarif biçimde sivriydi ve parlak renkli bağcıkları ve nakışları vardı—pantolonu *aimable*¹ denilen saten benzeri sarı bir kumaştandı—sabahlık biçimini anımsatan ve bütün yüzeyi kırmızı resimlerle zengin olarak kakma işiyle süslenmiş gök mavisi pelerini omuzlarının üstünde sabah sisi gibi özgürce uçuşuyordu—onun *tout ensemble*,² Floransa'nın doğaçlama ustası, Benevenuta'nın dikkate değer sözlerine yol açmıştı, “Pierre Bon-Bon gerçekten bir Cennet kuşu muydu, yoksa mükemmelliğin saf Cenneti mi; söylemek güç.” İzin verirseniz tüm bu noktaları etraflıca yazmalı, söylemeliyim, —ama çekiniyorum; yalın kişisel ayrıntılar tarihi roman yazarlarına bırakılmalı belki de, —böyle şeyler gerçekçinin ahlaki

¹ (Fr.) Hoş; sevilesi.

² (Fr.) Bir bütün olarak; genel sonuç.

saygınlığına sığmaz.

"Le Febre *cul-de-sac*'ındaki *café*'ye girmek zeki bir adamın *mabed*'ine girmek demektir" demiştim—ama bu yalnızca *mabed*'in değerini bilebilecek akılda bir adam içindi. Girişe levha olarak büyük bir baskılı kâğıt tabakası asılmıştı. Tabakanın bir yüzünde şişe resmi vardı; arkasında bir *paté*. Geride büyük harflerle *Oeuvres de Bon-Bon* yazısı görölüyordu. Böylece mal sahibinin çifte işi incelikle yansıtılıyordu.

Eşikten adım atıldığında binanın iç kısmı kendini bütünüyle gözler önüne seriyordu. Eski tarz, uzun, basık bir oda; gerçekten bütün *café* bundan ibaretti. Odanın bir köşesine metafizikçinin yatağı konmuştu. Bir dizi perde, *à la Grèque* bir kanepeyle birlikte klasik ve rahat bir hava yaratıyordu. Diyagonal olarak karşı köşede, doğrudan aile toplanma yeri gibiydi, mutfak ve *bibliothèque* eşyaları görölüyordu. Bir polemik tabağı şifoniyerin üstünde sessizce duruyordu. Orada bir fırın dolusu son etikler—burada bir kitap boyu *melanges* çaydanlığı vardı. Alman ahlakının ciltleri ızgaranın bitişiğindeydi—ekmek kızartma çatalı Eusebius'un yanında bulunabilirdi—Platon tavaya rahatça uzanmıştı—ve çağdaş elyazmaları şişe dizilmişti.

Diğer bakımlardan *Café de Bon-Bon*'un devrin alışılmış *restaurant*'larından fazlaca farkı olmadığı söylenebilir. Kapının karşısında büyük bir ocağın koca ağızı görölüyordu. Ocağın sağında etiketlenmiş şişelerin müthiş bir düzenle sergilendiği açık bir dolap duruyordu.

—'nin sert kışında, bir gece oniki sularında, burada, Pierre Bon-Bon, tuhaf eğilimleri üstüne komşularının eleştirilerini bir süre dindikten—yani Pierre Bon-Bon, hepsini evinden kovduktan sonra, arka-

larından bir küfürle kapıyı kilitledi ve hiç de sakin olmayan bir ruh hali içinde kendini deri kaplı bir koltuğun kucağına ve tutuşan odun yığını ateşine bıraktı.

Bir yüzyıl boyunca yalnızca bir bilemedin iki kez karşılaşılan o dehşet verici gecelerden biriydi. Şiddetli kar yağıyordu, filozofun ya-tağının perdelerini fena halde savuran ve paté tepsileri ekonomisini ve kâğıtlarını altüst eden ve bacadan aşağı sabırsızca esip, duvardaki çatlaklardan içeri giren rüzgârın coşmasıyla ev temelinden sallandı. Kocaman tabaka tabela sallanmadan, fırtınanın hiddetine uğrayarak, uğursuzca gıcırdadı ve sağlam meşe ayaklarından bir inilti sesi çıkar-dı.

Hiç de sakin bir fırtına değildi bana sorarsanız, metafizikçi san-dalyesini ocağın yanındaki alışılmış yerine çekti. Gün boyunca derin düşünüşlerinin huzurunu bozacak şaşırtıcı birçok olay olmuştu. *Des oeufs à la Princesse* denemesinde ne yazık ki *omelette à la Reine* yapmış-tı; etikte bir ilkenin keşfi bir güvecin devrilmesiyle engellenmişti: ve son olarak, ama hiç de aşağı kalmayacak bir konu da, başarılı bir so-nuç almaktan her zaman çok özel bir zevk aldığı şu pek hoş pazarlık-larından birinde işinin bozulmasıydı. Ama bu beklenmedik olaylarda zihnini kurcalayan, fırtınalı gecenin ortaya çıkarmayı fazlasıyla becer-diği sinirli huzursuzluğa bir dereceye kadar karışan, başaramamış ol-mak değildi. Daha önce bahsettiğimiz iri siyah cins köpeğini ısıklıkla yanı başına çağırmak ve sandalyesine rahatsızca yerleşmekle, kızıl alev ışığının bile kısmen de olsa hakkından gelemediği amansız göl-geleri olan dairenin soğuk iç taraflarına doğru uyanık ve huzursuz bir bakış fırlatmaktan kendini alamıyordu. Asıl amacı belki kendine bile saçma gelen bir araştırmayı tamamlamış, üstü kitaplar ve kâğıtlarla

dolu küçük bir masayı yanına çekip, hemen ardından ertesi gün yayımlamayı tasarladığı mebzul bir elyazmasını gözden geçirme işine dalmıştı.

Dairede sızlanan bir ses aniden, "Acelemler yok, Monsieur Bon-Bon, diye fısıldadığında, birkaç dakikadır bu işle uğraşıyordu.

"Şeytan!" diye haykırdı kahramanımız, ayağa fırlayıp, yanındaki masayı devirip etrafına şaşkınlıkla bakarken.

"Çok doğru," diye sakince karşılık verdi ses.

"Çok doğru! –çok doğru olan ne? –sen buraya nasıl geldin?" diye bağırdı metafizikçi; derken gözü yatağa boylu boyunca uzanmış bir şeye takıldı.

"Diyordum ki," dedi davetsiz misafir, sorulara kulak asmadan, "zaman konusunda sıkıntım yok–işim çok acele değil–kısacası siz Yorum'unuzu bitirene dek pekâlâ bekleyebilirim.

"Yorumum mu!"–işe bak! –nereden biliyorsun? –bir yorum yazdığımı sen nasıl anladın? –aman Tanrım!"

"Susun!" diye karşılık verdi gölge, usulca tiz bir sesle; ve yataktan çabucak kalkıp, tavandan sarkan demir lamba onun yaklaşmasından şiddetle sarsılırken, kahramanımıza doğru tek bir adım attı.

Filozofun şaşkınlığı, yabancıнын giysi ve görünüşünü yakından incelemesine engel olmadı. Tam da bir yüzyıl öncesinin tarzında kesilmiş, deriyi sıkıca saran siyah kumaştan solmuş bir giysinin inceden inceye farklılaştırdığı, fazlasıyla zayıf, ama ortalama uzunluğun çok üstünde bir suretin hatlarıydı. Anlaşılan bu giysiler şimdiki sahiplerinden çok daha kısa birisi için tasarlanmıştı. Kol ve ayak bilekleri birkaç santim çıplak kalmıştı. Ayakkabılarındaki, bununla birlikte, çok parlak bir çift toka, giysisinin öteki kısımlarınca sergilenen aşırı

yoksulluğu yalanlıyordu. Başının arkasından sallanan hatırı sayılır uzunluktaki saç örgüsünün kapattığı kısım dışında, başı açıktı ve tamamıyla keldi. Yanları camlı bir çift yeşil gözlük, gözlerini ışığın etkisinden koruyordu ve aynı zamanda kahramanımızın onların renklerini ve biçimlerini anlamasını da engelliyordu. Üzerinde gömlek görünmüyordu; ama kirli görünümlü bir kravat, boğazın çevresine son derece dikkatle bağlanmıştı ve usulen yan yana sarkan uçları (sanırım istemeyerek de olsa) bir papazı düşündürüyordu. Gerçekten, görünüşünde ve tavrındaki başkaca ipuçları böyle bir düşünceyi pekâlâ destekleyebilirdi. Sol kulağının üstünde, modern bir yazıcınıninki gibi, bir müzik aletini andıran eskilerden kalma bir *stylus*¹ vardı. Paltosunun göğüs cebinde çelik kopçalarla tutturulmuş küçük siyah bir kitap dikkati çekecek biçimde görünüyordu. Bu kitap, tesadüfen ya da bile-rek, zemin üzerine beyaz harflerle “*Rituel Catholique*” sözcükleri görülecek biçimde dışa doğru çevrilmişti. Bütün fizyonomisi dikkat çekici biçimde kasvetliydi—hatta kadavra kadar soluktu. Alın yüksekti ve yoğun düşünme çizgileriyle derin kırıksıklıklar oluşmuştu. Ağzın kenarları en uysal bir boyun eğişi anlatır biçimde aşağı kıvrılmıştı. Ayrıca kahramanımıza doğru gelirken, elini sıkıca tutuşu vardı—derin bir iç çekişi—ve çekici olmaktan da geri kalmayan son derece kutsal bir bakışı. Metafizikçinin çehresindeki bütün kızgınlık gölgeleri silindi, ziyaretçisinin kişiliğine yönelik tatmin edici bir araştırmayı tamamlamış gibi içtenlikle elini sıktı ve oturacak yer gösterdi.

Yine de filozofun bu ani duygu değişimini, doğal bir varsayımla bu nedenlerden herhangi birinin etkilemiş olduğunu düşünmek radi-

kal bir hata olacaktır. Gerçekten Pierre Bon-Bon, halinden anlayabildiğim kadarıyla, bütün insanlar içinde aldatıcı dışsal bir tavırdan en az etkilenecek olanıydı. İnsanları ve şeyleri öyle kesin biçimde gözlemleyen bir kişinin, o an için, onun konukseverliğinden böyle teklifsizce yararlanan birinin gerçek karakterini keşfedememesi düşünülemezdi. Uzatmayalım, konuğunun ayaklarının biçimi yeterince dikkat çekiciydi—aşırı uzun bir şapka başının üstünde öylesine duruyordu—pantolonunun arka kısmında titreyen bir kabarıklık vardı—ve ceket kuyruğunun sallanışı apaçık görünüyordu. Sonuç olarak kahramanımızın her zaman en uygunsuz sıfatlarla andığı biriyle kendisini bir anda karşı karşıya bulmasının ona nasıl tatmin duygusu verdiğini bir düşünün. Bununla birlikte, gerçek durum konusundaki kuşkularında herhangi bir anıştırmayı ondan gizleyecek kadar da diplomattı. Böyle beklenmedik biçimde karşılaşma şerefine erdiğinden ne kadar hoşlandığını belli etmek onun tarzı değildi, ama üzerinde çalıştığı yayımda yer almak üzere, insan soyunun bilgilendirilmesi ve aynı zamanda kendisini ölümsüzleştirmesi ve bazı önemli etik fikirlerin aydınlatılması için konuğunu sohbete yönlendirdi—konuğun ileri yaşının ve ahlak bilimindeki çok iyi bilinen yetkinliğinin de onun bu çabayı göstermesini kolaylaştırdığını eklemeliyim.

Bu aydın görüşlerle harekete geçen kahramanımız beyefendiye yer gösterdi, bu sırada, ateşe birkaç odun atma ve yeniden düzelttiği masaya birkaç şişe *Mousseux* koyma fırsatını buldu. Bu işleri çabucak bitirdikten sonra, sandalyesini eşlikçisinin *vis-à-vis*¹ çekip öteki sohbet açana kadar bekledi. Ama çok ustaca hazırlanmış planlar bile genellik-

¹ (Fr.) Karşısına.

le uygulanmalarının başında bozulur, *restaurateur* de ziyaretçisinin konuşmasının daha ilk sözleriyle *afallayıp kaldı*.

“Beni tanıdığını biliyorum, Bon-Bon,” dedi; “ha! ha! ha! –he! he! he! –hi! hi! hi! –ho! ho! ho! –hu! hu! hu!”–ve Şeytan, tavırlarındaki kutsallığı hemen bir yana bırakıp, koca ağzını kulaklarına kadar ayırdı, böylece bir dizi pençemsi ve sivri dişi gözler önüne sererken, başını arkaya attı, yüksek sesle, bayağılıkla ve kükrercesine uzun uzun güldü, bu sırada kıç üstü çömelen kara köpek, şehvetle koroya katıldı ve birden yerinden fırlayan tekir kedi, sonunda dikildi ve odanın en uzak köşesinde çığlığı bastı.

Filozof için durum böyle değildi; köpek gibi gülmeyecek ya da kedinin utandırıcı dehşetini ele veren çığlığı atmayacak kadar dünya adamıydı. İtiraf edilmeli ki, konuğunun cebindeki kitabın üstünde beyaz harflerle yazılmış “*Rituel Catholique*” sözcüklerinin, hem renklerinin hem de anlamlarının anında değişmesinden ve birkaç dakika içinde, esas başlığın yerinde, kırmızı harflerle “*Regitre des Condamnes*”¹ sözcüklerini görmekten küçük bir şaşkınlık duydu. Bu ürkütücü olay, Bon-Bon ziyaretçisinin sözlerine karşılık verirken konuşmasına, olasılıkla başka zaman görülmemiş biçimde, bir utangaçlık havası verdi.

“Niye efendim,” dedi filozof, “niye, efendim, içtenlikle söylüyorum–eminim ki siz–val—lahi–yani sanırım–düşünüyorum da–belirsiz bir–çok belirsiz bir fikir–zatıalınız—”

“Oh! –ah! –evet –pekâlâ!” diye sözünü kesti Haşmetmeap; “Kısa kes–nasıl olduğunu görüyorum.” Ve sonra, yeşil gözlüklerini çıkarıp,

(Fr.) Ölüme Mahkûmların Listesi.

camlarını ceketinin koluyla dikkatle sildi ve cebine koydu.

Bon-Bon kitap olayı karşısında afallamışsa, gözlüklerin ortaya çıkardığı görüntüyle şaşkınlığı şimdi iyice artmıştı. Gözlerini kaldırıp, konuğunun gözlerinin ne renk olduğunu anlamak için güçlü bir merak duygusuyla baktığında, kesinlikle beklediği gibi siyah değillerdine de düşündüğü gibi gri-ela ya da mavi de değil-ne gerçekten sarı ne de kırmızı-ne mor-ne beyaz-ne de yeşil-gök üstündeki, yeraltındaki ya da yeraltı sularındaki başka hiçbir renk değilllerdi. Kısacası Pierre Bon-Bon sadece Haşmetmeaplarının gözleri olmadığını görmekle kalmadı, önceki herhangi bir çağda var olduklarını gösteren bir belirti de bulamadı; gözlerin doğal olarak olmaları gereken yerde, söylemekte güçlük çekiyorum, yalnızca ölü deri tabakası vardı çünkü.

Böyle tuhaf bir görüngünün kaynaklarına inip soruşturmaktan kaçınmak, metafizikçinin doğasında yoktu ve Haşmetmeaplarının yanıtı pek hızlı, ağırbaşlı ve tatmin ediciydi.

"Gözler! sevgili Bon-Bon'um, gözler! Onları mı sordun? -Oh! Ah! -farkındayım! Piyasadaki saçma yayımlar, ha? kişisel görünüşüme ilişkin yanlış bir fikir verdiler sana. Gözler! -doğru. Gözler, Pierre Bon-Bon, tam da asıl yerlerindeler-yani, baştadır, diyebilir misin? -doğru-bir solucanın başı. Sana kalsa bu gözler olmazsa olmaz-yine de benim görme gücümün seninkinden daha keskin olduğunu göstereceğim sana. Orada bir kedi var, köşede-güzel bir kedi-ona bak! -iyice bak ona! Şimdi, Bon-Bon, onun kafatasının dış zarında ortaya çıkmış olan-düşünceleri-derin düşünceleri diyorum-akıl yürütmeleri-görüyor musun? İşte orada! -sen görmüyorsun. Aklının derinliğine ve kuyruğunun uzunluğuna hayran kaldığımızı düşünüyor. Benim din adamlarının en önde geleni, senin de metafizikçilerin en işe yaramazı

olduğın sonucuna vardı. Böylece hepten kör olmadığımı gördün; ama benim bir iddiam da, sözünü ettiğın gözlerin yalnızca bir yük olabileceğidir; kızarmış bir demir ya da bir tırmıkla her an çıkarılmaları olmayacak bir şey değil. Kabul ediyorum, senin için bu görme işi zorunlu. Onları iyi kullanmaya çalış, Bon-Bon; *-ben* ruhla görürüm.

Bunun üzerine konuk kendine masadaki şaraptan koydu, Bon-Bon için de bir kadeh doldurdu, çekinmeden içmesini ve kendini evinde hissetmesini rica etti.

Diğeri ziyaretçisinin emrine uygun olarak bardağını masaya koyarken, Haşmetmeapları dostumuzun omzuna bilerek hafifçe vurarak, "Seninki akıllıca bir kitap, Pierre" diye devam etti. "Şerefim üzerine, seninki akıllıca bir kitap. Benim yüreğime uygun bir çalışma. Konu sıralaman, sanırım, yine de, elden geçirilebilir ve bilgilerinin çoğu bana Aristo'nunkileri anımsattı. O filozof en yakın dostlarımdan biriydi. Onu korkunç hastalıklı yapısı kadar, şen bir gaf yapma ustası olduğı içinde sevdim. Bütün yazdıkları içinde yalnızca bir tane sağlam gerçek var ve ona ipucu vermemin nedeni de anlamsızlığına duyduğum saf acıma. Sanırım, Pierre Bon-Bon, kastettiğim ilahi ahlak gerçeğinin ne olduğunu çok iyi biliyorsun."

"Söyleyemem ki ben—"

"Gerçekten de! -İnsanların hapsirmayla gereksiz düşünceleri burunlarından çıkardıklarını Aristo'ya söyleyen kişi elbetteki bendim.

"Kuşkusuz-hık! -bu böyledir, dedi metafizikçi, kendine ikinci bir bardak Mousseux doldururken ve enfiye kutusunu ziyaretçisinin parmakları arasına koydu.

"Bir de Platon vardı," diye devam etti Haşmetmeap, enfiye kutusunu ve bu jesti alçakgönüllülükle reddederek, "bir de Platon vardı, bir

arkadaşa duyulan bütün sevgiyi duymuştum ona bir zamanlar. Platon'u bilirsiniz, değil mi Bon-Bon? —ah! hayır, bin defa özür dilerim. Atina'da benimle karşılaştı bir gün, Partenon'da ve bana bir fikre takıldığını söyledi. Ona şöyle yazmasını söyledim: *ο νοϋς εστιν αυλος*. Öyle yapacağını söyleyip eve gitti; ben de piramitlere çıktım. Ancak bir arkadaşaya yardım için bile olsa, bir gerçeği açıklamış olmak vicdanımı rahatsız etti ve acele Atina'ya döndüm, filozof 'αυλος' yazarken sandalyesinin arkasına geçtim.

Parmağımla lambdaya bir fiske vurdum, ters yüz ettim. Böylece cümle şimdi '*ο νοϋς εστιν αυλος*,' olarak okunuyor ve, görüyorsunuz, Platon metafiziğinin temel öğretisidir."

"Hiç Roma'da bulundunuz mu?" diye sordu *restaurateur* ikinci Mousseux şişesini bitirirken ve bölmeden koca bir Chambertin çıkardı.

"Yalnızca bir kere, Monsieur Bon-Bon, yalnızca bir kere. Bir zamanlar," dedi şeytan, bir kitaptan bir bölüm okur gibi—"beş yıldır süren bir kargaşa zamanında, cumhuriyet devrinde, bütün memurlarından yoksun bırakılmış, yargıçların yanı sıra halk mahkemelerinin de olmadığı ve bunlara yasal olarak hiçbir derecede yürütme yetkisinin tanınmadığı sırada—o zaman, Monsieur Bon-Bon—yalnızca o zaman Roma'daydım ve Roma felsefesi konusunda, bu nedenle, hiçbir dünyevi tanışıklığım yok."#

"Ne düşünüyorsunuz—Epikür hakkında—hık! —ne düşünüyorsunuz—

Ils écrivaint sur la Philosophie (Cicero, Lucretius, Seneca) mais c'était la Philosophie Grecque. —Condorcet. [Felsefe konusunda (Cicero, Lukretius, Seneca) ancak bu Yunan Felsefesi idi. —Condorcet]

nuz?” “Kimin hakkında ne düşünüyorum?” dedi Şeytan şaşkınlıkla, “Epikür’ün hatalı olduğunu kastediyor olamazsınız! Epikür hakkında ne düşünüyorum! Beni mi kastediyorsunuz, beyefendi? –Ben Epikür’üm. Diogenes Laertes’in anısına yazdığı üç yüz tezin her birindeki filozofla aynı kişiyim ben.”

“Yalan bu!” dedi metafizikçi, çünkü şarap biraz başına vurmuştu.

“Çok iyi! –çok iyi, beyefendi! –gerçekten çok iyi, beyefendi!” dedi Haşmetmeapları, açıkça şişiniyordu.

“Yalan bu!” diye yineledi *restaurateur* tartışma kabul etmez biçimde, “yalan–hık! –bu!”

“Peki, peki! dediğiniz gibi olsun,” dedi Şeytan yatıştırıcı bir tavırla: ve Haşmetmeaplarını bir tartışmada alt etmiş olan Bon-Bon, Chambertin’in ikinci şişesini bitirmesi gerektiğini düşündü.

“Söylediğim gibi,” diye devam etti ziyaretçi, “biraz önce belirttiğim gibi, kitabınızda bazı çok *outré*¹ fikirler var, Monsieur Bon-Bon. Örneğin, ruh konusundaki bütün bu martavallarla ne demek istiyorsunuz? Rica ederim, beyefendi, nedir ruh?”

“Ruh, –hık! –” diye karşılık verdi metafizikçi, yazılarına bakarak, “kuşkusuz—”

“Hayır, beyefendi!”

“Kesinlikle—”

“Hayır, beyefendi!”

“Karşı çıkılamaz biçimde—”

“Hayır, beyefendi!”

¹ (Fr.) Aşın; abartılı; kendine has.

"Açıkça—"

"Hayır, beyefendi!"

"Yadsınamayacak biçimde—"

"Hayır, beyefendi!"

"Hık! —"

"Hayır, beyefendi!"

"Ve hiç su götürmez biçimde bir—"

"Hayır, beyefendi! Ruh böyle bir şey değildir." (Bu sırada, öfkeli görünen filozof, üçüncü Chambertin şişesini hemencecik bitirme fırsatını kaçırmıyordu.)

"O halde—hık! —rica ederim, beyefendi, —ne—nedir ruh?"

"Konu o değil, Monsieur Bon-Bon," diye yanıtladı Haşmetmeapları, düşünceli düşünceli. "Ben tattım—yani, birçok kötü ruh tanıdım ve bir çoğu da oldukça iyiydi." Burada dudaklarını şapırdattı ve eli farkında olmadan cebindeki kitaba giderken, şiddetli bir hapsirme nöbetine tutuldu.

Devam etti:

"Cratinus'un ruhu—fena değildi: Aristofanes'inki—kendine hastı: Platon'un ki—mükemmeldi—sizin Platon değil, komik şair Platon; sizin Platon, Kerberos'un midesini bulandırır—berbattı! Ondan sonra, dur bakayım! Naevius ve Andronikus ve Plautus ve Terentius vardı. Sonra Lucilius ve Catullus ve Naso ve Quintus Flaccus, —sevgili Quinty! diyordum ona, onu bir çatala takmış, saf bir mizah duygusuyla kızartırken, beni eğlendirmek için bir *seculare*¹ söylüyordu. Ama bu Romalılar çeşni isterler. Bir şişman Yunanlı bunların bir düzinesine de-

¹ Dünyevi, dindışı.

ğer ve ayrıca *tok tutarlar*; bu Quirite için söylenemez. Haydi senin Sa-
uterne'in tadına bakalım."

Bon-Bon bu sırada *nil admirari*'ye¹ karar vermişti ve sözü geçen şi-
şeleri indirmeye çabalıyordu. Bununla birlikte, bir kuyruğun sallanı-
şına benzeyen odadaki garip sesin farkındaydı. Haşmetmeapları bun-
dan aşırı derecede huzursuz olmuşsa da, filozof umursamadı: –köpeğe
bir tekme atarak, sessiz olmasını istedi. Ziyaretçi devam etti:

"Horatius'un tadının Aristo'ya çok fazla benzediğini keşfettim; –
biliyorsun çeşidi severim. Terentius'la Menandros'un farkını söyleye-
mem. Naso, beni şaşırttı ama, kılık değiştirmiş Nikandros'tu. Vergi-
lius'da, Theokritus'un güçlü tıngırtısı vardı. Martialis bana daha çok
Arkhiokhus'u hatırlattı–ve Titus Livius kesinlikle Polybius'dan baş-
kası değildi."

"Hık!" diye karşılık verdi bu noktada Bon-Bon ve Haşmetmeapları
sürdürdü:

"Ancak *şiddetli bir arzu duyuyorsam*, Monsieur Bon-Bon–*şiddetli bir*
arzu duyuyorsam, o da bir filozof içindir. Yine de, bırakın anlatayım,
beyefendi, her cin–yani her centilmen bir filozof nasıl seçilir bilmez.
Uzun biri iyi *değildir*; en iyisi, dikkatle soyulmamışsa, safradan dola-
yı birazcık ekşimeye yüz tutmuş olanlardır."

"Soyulmak mı!"

"Yani cesetten çıkarılanlar."

"Bir hekime–hık! –ne dersiniz?"

"*Anma şu adamların adını! –öf! öf!*" (Burada Haşmetmeapları şid-
detli biçimde öğürdü.) "Yalnızca bir tane denedim–o çakal Hipokra-

¹ (Horace) Hiçbir şeye şaşırmamak.

tes! –şeytanterisi kokuyordu–öf! öf! öf! –Styx’de onu yıkarken fena halde üşüttüm–o da bana kolera morbus bulaştırdı.

“Rezil–hık! –herif!” deyiverdi Bon-Bon, “hık! –hap düşüğü”–ve filozof bir damla gözyaşı döktü.

“Bununla beraber,” diye devam etti ziyaretçi, “bununla beraber, bir cin–bir centilmen yaşamayı dilerse, bir iki taneden daha fazla hüneri olmalıdır; ve bizde yağlı bir yüz ustalığının kanıtıdır.”

“Nasıl yani?”

“Çünkü bazen fazlasıyla besin depolamamız gerekir. Sen de biliyorsundur ki, benimki gibi çok bunaltıcı bir iklimde, bir ruhu iki, bilemedin üç saatten fazla canlı tutmak çoğunlukla olanaksızdır; ve ölümden sonra, hemen turşusu kurulmazsa (ruh turşusu da iyi olmaz), kokarlar–anlıyorsun ya? Ruhlar bize olağan biçimde gönderildiklerinde daima çürümenin önü alınmalıdır.”

“Hık! –hık! –aman Tanrım! Mideniz nasıl kaldırıyor?”

Bu sırada demirden yapılmış lamba iki katı şiddetle sallanmaya başladı ve şeytan yerinden yarı doğruldu; –ancak, hafif bir iç çekişle, eski sakinliğine döndü, alçak bir tonla kahramanımıza şunu söyledi, “Size bir şey diyeceğim, Pierre Bon-Bon, artık *küfretmemeliyiz*.”

Ev sahibi, tam olarak anladığı ve kabul ettiğini gösterir biçimde, bir diğer kadehi yuvarladı ve ziyaretçi devam etti:

“Dayanmanın türlü yolları vardır. Çoğumuz açlık çekeriz: bazısı turşuya katlanır: bana gelince, ben ruhlarımı *vivent corpore*¹ ele geçiririm, böyle çok iyi korunduklarını keşfettim.”

“Ama ya gövde! –hık! –gövde!!!”

(Fr.) Canlı beden, ceset.

“Gövde, gövde–iyi de, gövdenin nesi? –ah! sahi! Anladım. Niçin beyefendi, gövde alışverişten hiçbir biçimde etkilenmez. Ben zamanında bu yolla sayısız ruh satın aldım ve insanlar hiçbir rahatsızlık duymadılar. Kabil ve Nemrut, Neron ve Caligula, Dionysos ve Pisistratus ve–yaşamlarının son bölümü süresince ruhu olmanın ne demek olduğunu hiç bilmeyen binlercesi vardı; yine de, beyefendi, topluma bu insanlar çekidüzen verdi. Benim kadar iyi tanıdığın A— yok mu; ussal ve bedensel bütün yeteneklerinin sahibi değil mi? Kim daha sert bir taşlama yazıyor? Kim daha zekice akıl yürütüyor? –ama, dur! Onunla yaptığım sözleşme cüzdanımda.”

Böyle diyerek, kırmızı deri bir cüzdan çıkardı ve içinden birtakım kâğıtlar aldı. Bunların bazılarının üzerinde, *Machi-Maza-Robesp* yazıları gözüne ilişti Bon-Bon’un–*Caligula, George, Elizabeth* sözcükleriyle birlikte. Haşmetmeapları ince, uzun bir parşömeni ayırdı ve kâğıttan şu sözleri yüksek sesle okudu:

“Özel olarak bildirilmelerinin gerekmediği belirli ussal yetenekler ve ayrıca bin *louis d’or*¹ karşılığında, bir yıl bir aylık olan ben, ruh denen gölgemi bütün hakları, ünvanları ve ilaveleriyle bu sözleşmeyi taşıyan kimseye devrediyorum.” (İmza) A # (Burada Haşmetmeapları, kuşkuya yer bırakmayacak biçimde, açıklamaya hakkının olmadığını hissettiğim bir adı yineledi.)

“Akıllı bir adam,” diyerek devam etti; “ama sizin gibi, Monsieur Bon-Bon, ruh konusunda yanılmıştı. Ruh bir gölgedir gerçekten! Ruh gölgedir! Ha! ha! ha! –he! he! he! –hu! hu! hu! Yahni yapılmış gölgeyi

¹ (Fr.) Altın Louis.
Soru–Arouet mi?

bir düşün!"

"Yahni yapılmış–hık! gölgeyi bir düşüneyim mi!! Haşmetmeapları-
nın sözlerinin derinliğiyle yetileri uyanmaya başlayan kahramanımız
ansızın haykırdı.

"Yahni yapılmış–hık! –gölgeyi bir düşüneyim mi!! Şimdi, lanet
olsun! –hık! –tüh! Bu kadar sersemlik–hık! –etseydim. Benim ruhum,
Bay.–tüh!"

"Sizin ruhunuz, Monsieur Bon-Bon?"

"Evet, efendim–hık! –benim ruhum—"

"Ne, efendim?"

"Gölge değil, lanet olsun!"

"Demek istediğim—"

"Evet, efendim, benim ruhum–hık! –hım! –evet, efendim.

"Demek istemedim ki—"

"Benim ruhum–hık! –özellikle–hık–bir—"

"Ne, efendim?"

"Haşlanmaya uygundur."

"Ha!"

"Sufle yapmaya."

"Vay!"

"Yahniye."

"Sahi mi!"

"Ragout ve fricandeau¹–bana bak, aziz dostum! Bir pazarlıkla–hık!
–sana onu bırakacağım." Burada filozof Haşmetmeaplarının sırtını sı-

¹ Güveç ve uvertür niyetine et ya da balık

vazladı.

“Böyle bir şeyi düşünememiştim,” dedi öteki sakince, aynı anda yerinden kalkarak. Metafizikçi gözlerini dikmiş bakıyordu.

“Şu anda yeterince var,” dedi Haşmetmeapları.

“Hık! –y–a?” dedi filozof.

“Elimde nakit yok.”

“Ne?”

“Ayrıca, bana kalırsa hiç yakışık almaz—”

“Beyefendi!”

“Fırsattan istifade etmek—”

“Hık!”

“Şu anki iğrenç ve kaba durumunuzdan.”

Burada ziyaretçi başıyla selam verdi ve—tam olarak anlaşılamayan bir biçimde—çekildi, ancak uyumlu bir çabayla “murdar adama” bir şişeyi boca etmek için tavana asılı ince, uzun zincir şiddetle kopartıldı ve lambanın düşüşüyle metafizikçi yere kapaklandı.

GÖLGE – BİR MESEL

Evet! Gölge vadisinden yürüyüp geçtiğim halde.

–Davud'un Mezmuru [XXIII].

Siz okuyanlar henüz yaşayanlar sınıfındasınız; ama bunları yazan benim yolum gölgeler diyarına düşeli çok oldu. Çünkü gerçekten tuhaf şeyler olacak ve gizli şeyler öğrenilecek ve insanlar bu anıları görmeden önce yüzyıllar geçecek. Ve, görüldükleri zaman, inanmayanlar olacak ve kuşku duyanlar, bununla birlikte birkaç kişi demir uçlu bir kalemle buraya oyulmuş harfler üzerinde düşünecek çok şey bulacak.

O yıl bir dehşet yılı ve dehşetten çok daha yoğun duygular yılı olmuştu, öyle ki dünyada buna verilecek bir ad yoktur. Çünkü birçok mucize ve belirti gerçekleşmişti ve her yerde, denizde ve karada, Salgın'ın kara kanatları memleketin her yanına yayılmıştı. Yine de, yıldızlardan anlayanlar için, göklerin, hastalığın bir görüntüsüne büründüğü bilinmeyen bir şey değildi; ve bana, Yunanlı Oinos'a göre, diğerlerinin arasında, Jüpiter gezegeninin Koç burcuna girerken korkunç Satürn'ün kırmızı halkasıyla birleşmesiyle yediyüz doksandördüncü yılın değişiminin artık başladığı açıktı. Göklerin acayip ruhları, büyük bir yanlış yapmıyorsam, kendilerini yalnızca dünyanın fiziki yörüngesinde değil insanoğlunun ruhlarında, imgelemlerinde ve derin düşüncülerinde de gösterdiler.

Kırmızı Chian şarabı şişeleri üzerinde, soylu bir salonun duvarları içinde, Ptolemais denilen karanlıkça bir kentte, geceleyin yedi kişi oturuyorduk. Ve pirinçten yapılmış yüksek bir kapıdan başka girişi yoktu oturduğumuz bölümün: ve kapı zanaatkâr Corinnos tarafından yapılmıştı ve eşsiz bir ustalık eseriydi, içerden sürmeleniyordu. Dökümlü siyah perdeler, aynı biçimde, kasvetli odada, ayı, parlak yıldızları ve insansız sokakları manzaramız dışında bırakıyordu—ancak Şeytan'ın alametleri ve anıları öyle dışlanmıyorlardı. Çevremizde tam açıklamasını yapamayacağım şeyler vardı—maddi ve manevi şeyler—ortamın ağır havası—boğulma duygusu—huzursuzluk—ve hepsinin ötesinde, düşünce güçlerinin uykuya yattığı bir zamanda, duyular keskin bir biçimde canlı ve uyanıkken, sinir bozucu bir şey yaşamak gibi korkunç bir durumda bulunmak. Üstümüze bir ölünün ağırlığı çökmüştü. Uzuvarlarımıza—evin mobilyalarına—içki içtiğimiz kadehlere çökmüştü; ve her şey sıkıntı içindeydi, her şeyi—eğlencemizi aydınlatan yedi demir lambanın alevleri dışındaki her şeyi—sıkıntıya boğuyordu. Alevler, ışığın ince dillerine uzanarak, böylece hep soluk ve devinimsiz, yanar halde kalıyorlardı; ve oturduğumuz yuvarlak abanoz masanın üstüne vuran parlaklıklarında biçimlenen aynada, her birimiz onun benzinin solukluğunu ve yanındakilerin gözlerindeki huzursuzluk verici bakışların yere inişlerini görmek için bir araya gelmiştik. Yine de kahkahalarımız ve kendimize has eğlencemiz—isterikti; ve Anacreon'un delilik şarkılarını söyledik; bol bol içtik—erguvani şarap bize kanı anımsatmış olsa da. Çünkü genç Zoilus'un şahsında odamızın bir diğer sakini daha vardı. Ölü ve boylu boyunca kefenlenmiş yatıyordu; —sahnenin iblisi ve dahisi. Yazık! şenliğimizde hiç payı yoktu, vebayla çarpılmış görünüşünü koruyordu ve gözlerin-

deki Ölüm, salgının ateşini biraz söndürmüştü, ölümler, ölecek olanların eğlencesinde neşeyle yer alabilirmiş gibi eğlencimizle ilgilenir görünüyordu. Ama ben, Oinos, ölünün gözlerini üzerimde hissetmeme karşın, hâlâ ifadelerindeki acılığı görmemeye zorluyordum kendimi ve sürekli olarak bakışlarımı abanoz aynanın derinliklerine dikerek Teios'un oğlunun şarkılarını yüksek ve güçlü bir sesle söylüyordum. Ama yavaş yavaş kesildi şarkılarım ve yankıları odanın kara perdelerinin kıvrımları arasında uzaklaşıp silindi, güçsüz ve fark edilmez oldular ve yitip gittiler. Ve o da ne! şarkı seslerinin yittiği kara perdelerin arasından, karanlık ve belirsiz bir gölge öne çıktı-aya benzer bir gölge, gökte alçaldığı zaman, bir insan biçimini alabilecek bir gölge: ama bu ne insanın, ne Tanrı'nın, ne de bildik bir şeyin gölgesiydi. Ve, odanın perdeleri arasında bir süre titreşip, sonunda pirinç kapının yüzeyine tam olarak düştü. Ancak gölge bulanık ve biçimsiz ve belirsizdi ve ne insan, ne de Tanrı'nın gölgesiydi-ne Yunan Tanrı'sının, ne Kildani Tanrı'sının, ne de Mısır Tanrısı'nın gölgesiydi. Ve gölge pirinçten eşiğin üzerinde kaldı ve kapının saçaklık kemerinin altında, ne hareket ediyordu, ne de tek söz söylüyordu, ama orada kı-mıldamadan duruyordu. Ve üstünde gölgenin durduğu kapı, doğru anımsıyorsam, kefenlenmiş genç Zoilus'un ayaklarının karşısındaydı. Ama biz, orda toplanmış yedi kişi, gölgeyi perdelerin arasından ortaya çıkarken görmüş, ona sürekli bakmaya cesaret edemeyerek, gözle-rimizi yere indirmiştik ve abanoz aynanın derinliklerine dikmiştik bakışlarımızı. Derken ben, Oinos, alçak sesle birkaç söz söyledim, gölgenin yurdunu ve adını sordum. Ve gölge yanıtladı, "Ben GÖL-GE'yim ve yurdum Ptolemais Katakombaları'nın yanındır ve iğrenç Kha-ron kanalına sınır olan Helusion'un loş ovalarına yakındır." Ve bun-

dan sonra biz, yedimiz, yerlerimizden dehşetle fırladık ve titreyerek, tüylerimiz diken diken, donakaldık: çünkü gölgenin sesinin tonu hiçbir canlının tonu değildi, ama bir insan kalabalığınıninkiydi ve heceden heceye değişen ahenginde binlerce ölü arkadaşımızın çok iyi anımsanan ve bildik vurgularını kulaklarımıza taşıyordu.

HANS PFAALL'IN DUYULMADIK SERÜVENİ

Dehşetli fantezilerle dolu yürekle,
Kumandanı olduğum,
Yanan bir mızrak ve havadan bir atla,
Dolaşırım kırlarda.

Tom O'Bedlam'ın Şarkısı

Rotterdam'dan gelen son haberlerle, bu kent büyük bir felsefi coşkuya kapılmış gibi. Gerçekten de, görüngü orada hiç beklenmedik bir biçimde ortaya çıktı—çok yeni—daha önce görülmemiş bir düşünce çeşitliliği ile—bütün Avrupa'nın evvel eski ayakta olduğu, bütün mantığı ve kulağıyla astronomi olup bütün gövdesiyle kaynaştığına hiç kuşku bırakmadı.

Öyle anlaşıyor ki, — ayının — gününde (tarih hakkında kesin bir şey diyemiyorum), kalabalık bir topluluk, özellikle belirli olmayan amaçlarla, refah içindeki Rotterdam'da Alışveriş meydanında toplanmış. Hava sıcakmış—o mevsimde alışılmadık bir sıcaklık—en ufak bir esinti bile yokmuş; ve oradaki kalabalık başlangıçta gök kubbenin mavi kubbesine cömertce dağılmış koca beyazbulut kümelerinden serpilen dostlukla dolu duşların anlık etkilerinden moralini bozmamış. Yine de, öğleye doğru, toplulukta hafif, fakat dikkat çekici bir heyecan dalgası görülmüş: on bin dilin takırtısı birbirini izlemiş ve bir

an sonra on bin yüz göğ e dön m ü ş , on bin pipo on bin ağ z ın kö ş esin-
den aynı anda çek ilmiş ve Niagara'n ın g ü r ü l t ü s ünden başka hiçbir
şeyle karşılaşt ır ı lamıyacak denli uzun, g ü ç l ü ve ş iddetli bir g ü mb ü r t ü
ş ehirde ve Rotterdam' ın b ü t ü n ç evresinde yankılanmış.

Bu karmaş anın kaynağı çok geçmeden ortaya çıktı. Sözü geçen hat-
ları çok keskin koca bulut kütlesinin ardından, tuhaf, karış ık, ama an-
laş ılan çok garip bir biçimde bir araya gelmiş, katı bir maddeden
oluş muş mavi bir açıklık ortaya çıktı ve aşağıda ağ z ı açık kalan ş ehir-
li kalabalık tarafından hiçbir biçimde anlaş ılıp hiç de tatmin edici bir
hayranlık uyandırmadı. Ne olabilirdi ki bu? Rotterdam'daki b ü t ü n
şeytanlar adına, neyi haber veriyordu? Kimse bilmiyordu, kimse tah-
min edemiyordu, kimse—hatta belediye başkanı Mynheer Superbus
Von Underduk bile—bu gizi ç özmek için en ufak bir ipucuna sahip de-
ğildi. Dolayısıyla, yapılabilecek mantıklı bir şey olmadığından, b ü -
t ü n erkekler pipolarını ağ ızlarının kö ş elerine yerleşt irdiler ve gözle-
rini görüntüden ayırmadan, dumanlarını salıp durdular, biraz dolan-
dılar ve belirgin biçimde homurdandılar—sonra geri geldiler, durdu-
lar ve sonunda—tekrar dumanlar saldılar.

Bu arada, o ilginin ve daha da fazla dumanın nedeni olan nesne g ü -
zel kente doğru daha da alçaldı. Birkaç dakika içinde kesin biçimde
ayırt edilecek kadar yakına geldi. Sanki—evet! kuşkusuz bir t ü r balon-
du, ama Rotterdam'da daha önce gör ü lm ü ş bir t ü r olmadığı kesindi.
Ç ü nkü kim, sormama izin verin, b ü t ü nüyle kirli gazetelerden yapılmış
bir balon duymuştur ki? Hollanda'da bunu duymuş olan kimse-
nin olmadığı kuşkusuzdur, ama burda, insanların burnunun dibinde
veya belki burunlarından biraz daha y ü ksekte, söz konusu nesne duru-

yordu ve en yetkili kişiden dinlediğime göre, hiç kimsenin daha önce bu amaçla kullanıldığını duymadığı tam da o malzemeden yapılmıştı. Bu Rotterdam sakinlerinin sağduyularına karşı ahlaksızca yapılmış bir hakaretti. Görüntünün biçimine gelince, daha da kınanır bir hal almıştı. Ters yüz edilmiş kocaman bir soytarı külahından başka bir şey değildi. Ve bu benzerlik, daha yakından bakıldığında, kalabalığın, tepesinde koca bir püskül ve üst kenarının çevresinde veya koninin tabanında, koyun zillerini andıran, sürekli Betty Martin makamında sesler çıkaran bir dizi küçük aleti görmesiyle hiç de azalmadı. Tersine daha da kötü oldu. —Bu fantastik makinenin ucuna bağlanmış mavi şeritlere asılı sepetten sallanan kocaman gri kunduzdan bir şapka ve fazlasıyla geniş kenarında siyah şeritli ve gümüş tokalı yarım daire biçiminde bir taç vardı. Ama birkaç Rotterdamlının aynı şapkayı daha önce de sık sık görmüş olduklarına yemin etmeleri de oldukça dikkat çekici. Ve gerçekten de bütün topluluk ona aşına gözlerle bakıyordu, bu arada bayan Grettel Pfaall, şapkayı görmesiyle, neşeli bir çığlık koyverdi ve bunun kendi herifininkiyle aynı olduğunu söyledi. Bu durum, olayın daha da üstünde durulmasını gerektiriyordu, çünkü Pfaall beş yıl kadar önce üç arkadaşıyla birlikte, ani ve açıklanamaz - bir biçimde Rotterdam'dan yok olmuştu, bu yazının yazıldığı ana kadar da onlarla ilgili bilgi edinme çabaları sonuçsuz kalmıştı. Elbette, son günlerde şehrin doğu yakasında, insana ait olduğu söylenen bazı kemikler, tuhaf görünümlü çöplerle karışmış biçimde atılmış durumda bulunmuştu ve bazıları burada pis bir cinayet işlendiğini, kurbanların da Pfaall ve arkadaşlarından başkaları olamayacağını düşünecek kadar ileri gitmişlerdi. Konumuza dönelim.

Balon (bunda kuşku yoktu) şimdi yere otuz metre mesafeye kadar

inmişti ve aşağıdaki kalabalığa onu kullanan insanın yeterince açık bir görüntüsünü sunuyordu. Bu kişinin çok özellikli biri olduğu ke-sindi. Altmış santimden daha uzun olamazdı, ama bu uzunluk, çok küçük olmasına karşın, *denge*sini bozmak ve onu küçük sepetinin ke-narından düşürmek için yeterliydi, ama göğsüne kadar çıkan ve balo-nun şeritlerine bağlanmış yuvarlak bir kayış vardı. Küçük adamın gövdesi orantısını bozacak kadar enliydi ve ona çok saçma bir yuvar-laklık vermekteydi. Ayakları, elbette, görülemiyordu. Elleri aşırı iriydi. Kır saçları arkasından queue¹ ile toplanmıştı. Burnu müthiş uzundu, eğri ve itici; gözleri iri, parlak ve keskindi. Çenesi ve yanak-ları, yaşlılıktan buruşmuş da olsalar, enli, şişkin ve kat kattı. Ama kulaklara gelince, başının herhangi bir yerinde bunları andırır bir şe-yin görüldüğü yoktu. Bu tuhaf, küçük adam, dizlerinde gümüş toka-larla sıkıştırılmış dar paçalı pantolona benzeyen gök mavisi satenden bol bir surtout² giyinmişti. Yeleği parlak sarı bir maddedendi, beyaz tafta bir şapka başının bir yanına cakalı biçimde yerleştirilmişti. Ve donanımını tamamlamak üzere, kan kırmızı bir eşarp boynunu sarı-yor, fantastik bir düğümle yapılmış aşırı gösterişli boyutlardaki fi-yongdan sonra özenli biçimde göğsüne dökülüyordu.

Daha önce dediğim gibi, yeryüzüne otuzmetre kadar yaklaşmış olan küçük yaşlı adam birden titremeye tutuldu ve *terra firma*'ya³ da-ha fazla yaklaştırmaya isteksiz göründü. Ve zorlukla kaldırdığı bez tor-basından bir miktar kum atarak bir anda olduğu yerde kaldı. Sonra heyecanlı ve acele bir tavırla surtout'unun yan cebinden deriden iri

¹ (Fr.) Kuyruk.

² (Fr.) Palto.

(L.) Kuru toprak.

bir cep defteri çıkardı. Defteri kararsız bir biçimde elinde tuttu, sonra aşırı bir şaşkınlıkla ve ağırlığından taş kesilmiş gibi bir süre ona baktı. Sonunda açtı, içinden kocaman, kırmızı mühürle mühürlenmiş ve dikkatle kırmızı bağcıkla bağlanmış bir kâğıt çıkardı, bunu tam da belediye başkanı Superbus Von Underduk'un ayaklarının dibine attı. Başkan Hazretleri onu almak için eğildi. Ama havacı, fazlasıyla sinirli olduğundan ve anlaşılan onu Rotterdam'da tutacak başka işi de kalmadığından, anında ayrılmak üzere hızla hazırlıklara girişti. Ve yükselmek için bir parça safra atması zorunlu olduğundan, içlerini boşaltma zahmetine girmeden peşpeşe attığı yarım düzine torbanın her biri, büyük talihsizlik eseri, belediye başkanının sırtına düştü ve onu, bütün Rotterdamlıların gözü önünde en az altı kez, tekrar tekrar yerlere yuvarladı. Ama yüce Underduk'un, bu terbiyesizliği, küçük yaşlı adamın cezasını görmeden geçip gitmesi için sineye çektiği düşünülmemelidir. Tersine, yarım düzine debelenme sırasında, hep var gücüyle yapıştığı ve son gününe kadar yapışmak istediği (Tanrı'nın izniyle) piposundan en azından yarım düzine birbirinden ayrı ve öfkeli nefes koyverdiği söyleniyor.

Bu sırada, balon tarla kuşu gibi yükseldi ve kentin çok yukarılarına süzülerek sonunda çok tuhaf biçimde içinden çıktığına benzer bir bulutun ardında yitti ve böylece Rotterdam'ın iyi yurttaşlarının meraklı gözleri önünde sonsuza kadar kayboldu. Şimdi bütün dikkat, aşağı inişi ve ondan sonra yarattığı sonuçlar, Von Underduk Hazretleri'nin hem kişiliğine hem kişisel onuruna ölümcül darbeler vurmuş olan mektuba dönmüştü. Ama bu eylem adamı debelenmesi arasında, o nameyi güvence altına alma gibi önemli bir amacı düşünmeyi de ihmal etmemişti ve incelendiğinde görüldü ki, mektup tam da adamının

eline düşmüştü; doğrudan Rotterdam Astronomi Fakültesi'ndeki resmi görevleri ile Başkan ve Başkan Yardımcısı olarak kendisine ve Profesör Rubadub'a hitap ediyordu. Dolayısıyla bu şerefli kişilerce hemen oracıkta açıldı ve aşağıdaki olağandışı ve gerçekten çok ciddi iletii içerdiği anlaşıldı:

—“*Rotterdam Kentinde Astronomlar Fakültesi Başkanı Von Underduk ve Başkan Yardımcısı Rubadub Hazretlerine.*

“Siz yüce kişiler, sıradan bir zanaatkâr olan Hans Pfaall adlı körük tamircisinin bundan beş yıl kadar önce üç kişiyle birlikte, Rotterdam'da açıklanamaz biçimde ortadan kaybolduğunu anımsarsınız sanırım. Fakat, eğer siz yüce kişileri memnun edecekse, ben, bu iletinin yazarı, Hans Pfaall'ın ta kendisiyim. Hemşerilerimin çoğu kırk yıldan beridir, kaybolduğum zamana kadar, Sauerkraut adlı sokağın başındaki küçük dikdörtgen kiremit binada ikamet ettiğimi bilir. Atalarım da bilinmeyen bir zamandan beri orada yaşamış ve benim gibi, saygın ve gerçekten kazançlı körük tamirciliği mesleğini sürdürmüşlerdir, çünkü, gerçeği söylemek gerekirse, son yıllara, yani insanlar kafalarını siyasetle bozana değin, dürüst bir Rotterdamlı için arzulanacak veya hak edilecek daha iyi bir iş yoktu. Güvenceliydi, iş arama derdi yoktu; para, saygınlık deseniz gani. Ama dediğim gibi, bir süre sonra özgürlüğün, uzun nutukların ve köktenciliğin, bu türden her şeyin etkilerini hissetmeye başladık. Daha önce dünyadaki en iyi müşterilerimiz olan kişilerin şimdi bizi düşünecek bir anları bile kalmamıştı. Devrimlere ilişkin kitapları okuyabilmek ve aklın gelişiminde geri kalmayıp zamanın anlayışını yakalayabilmek için ellerinden geldiği kadar gayret gösteriyorlardı. Eğer bir ateş yelpaze istiyorsa, gazeteyle de yelpazelenebilirdi ve hükümet zayıfladıkça, deri

ve demirin de aynı oranda durağanlaştığından kuşku yok—çünkü, çok kısa bir sürede bütün Rotterdam'da dövülmeye ihtiyacı olan ve bir çekicinin yardımını gerektiren tek bir körük kalmadı. Bu dayanılacak durum değildi. Kısa sürede bir sıçan kadar yoksul düştüm ve bakmam gereken bir karım ve çocuklarım olduğu için sonunda borç-larım altından kalkılmaz oldu ve saatlerce yaşamıma son vermenin en uygun yolu nedir diye düşünmeye başladım. Bu sırada alacaklılar bana düşünmek için azıcık olsun zaman vermiyorlardı. Evim sabahtan akşama kadar gerçek bir işgal altındaydı. Özellikle üçü vardı ki, beni tahhammülün üstünde üzüyorlar, sürekli kapımı gözlüyorlar beni yasalarla tehdit ediyorlardı. Bu üçünden, bir kez elime geçirme mutluluğunu yakalarsam, en acı intikamı almaya yemin ettim ve sanırım beni bu beklentinin verdiği zevkten başka dünyada hiçbir şey, beynimi alaybozan tüfeğiyle patlatarak intihar etmek planımı hemen uygulamaya sokmaktan alıkoyamazdı. Ancak kaderim dönüp bana intikam fırsatı verene kadar gazabımı ertelemenin, onları söz vermeler ve güzel sözlerle oyalamanın en iyisi olacağını düşündüm.

Onları atlattığım ve her zamankinden daha fazla kederlendiğim bir gün, amaçsızca en bilinmedik sokaklarda dolaşmaya başladım ve sonunda tesadüf eseri bir köşedeki kitapçının tezgâhına takıldım. Ayak altında müşteriler için konmuş bir iskemle görerek kendimi kararlı bir tavırla onun üstüne bıraktım ve bilmem neden, elime gelen ilk kitabın sayfalarını açmaya başladım. Spekülatif Astronomi hakkında, ya Berlinli Profesör Encke veya benzer adlı bir Fransız tarafından yazılmış bir kitapçıkta bu. Bu konuda bir nebze bilgi sahibi değildim ve kısa sürede kitabın içindekilere gittikçe daha fazla kapıldım—çevremde olan biteni tekrar anımsamaya başlayana kadar kitabı iki kez okudum.

O sırada hava kararmaya başlamıştı ve adımlarımı eve yönelttim. Ama kitapçık (son zamanlarda bana Nantz'dan bir kuzen tarafından bir sır gibi iletilen hava basıncıyla ilgili keşiflerle birlikte) zihnimde silinmez bir etki yapmıştı ve tozlu sokaklarda başıboş dolaşırken yazarın vahşi ve bazen saçma akıl yürütmelerini dikkatle aklımdan geçirirdim. Zihnimde olağandışı etkiler yapan bazı pasajlar vardı. Bunlar üstüne daha fazla düşündükçe, içten içe beni heyecanlandıran ilgim daha da yoğunlaştı. Genel olarak eğitimimin sınırlı oluşu ve özel olarak, o zamana kadar okuduklarımı anlama yeteneğim konusunda beni utangaç kılan veya sonuçta ortaya çıkan birçok belirsiz kavrama karşı güvensizlik yaratan doğa felsefesi alanındaki konularla ilgili cahilliğim, imgelemime daha da büyük bir dürtü verdi ve doğru işlemeyen zihinlerde doğan bu kaba görüşlerin, aslında içgüdü veya sezginin kuvvet, gerçeklik ve başka kalıtsal özelliklerine genellikle sahip olamayacağından kuşku duyamayacak kadar kibirliydim veya yeterince mantıklıydım.

Eve ulaştığımda saat çok geçti ve hemen yatağa gittim. Ama aklım, uyuyamayacağım kadar meşguldü ve bütün gece düşüncelerle dolu olarak yattım. Sabah erkenden kalkarak şevkle kitapçının küçük dükkânına gidip ne kadar param varsa Mekanik ve Kılgsal Astronomi ile ilgili bazı kitapları satın almak için verdim. Eve bu kitaplarla gizlilik içinde geldikten sonra, her boş anımı bunları değerlendirmeye adadım ve çok geçmeden bu tür çalışmalarda fazlasıyla yetkinlik kazandım ve bana ya şeytanın ya da daha iyi bir dehanın esinlediği belirli bir tasarımı uygulamaya kendimi yeterli gördüm. Bu dönem boyunca, bana onca eziyet eden üç alacaklının gönlünü almak için her yolu denedim. Bunda da sonunda başarılı oldum—kısmen onların ta-

leplerini sağlamaya yetecek kadar ev eşyası satarak, kısmen kafamda-ki küçük proje tamamlandığında borcumu ödeyeceğime söz vererek ve onları katkıda bulunmaya razı ederek yardımlarını sağladım. Bu yollarla (çünkü cahil adamlardı) onları amacım için kullanmakta pek zorluk çekmedim.

İşleri böylece yoluna koyduktan sonra, karımın yardımıyla ve büyük gizlilik ve özenle kalan ne kadar malım varsa elden çıkardım ve değişik bahanelerle ve (söylemeye utanıyorum) gelecekte nasıl geri ödeyeceğime hiç aldırmadan, küçük miktarlarda hiç de azımsanmayacak kadar borç para aldım. Böyle artan olanaklarımla, çok ince, her biri on iki yarda keten, sicim, bol miktarda kauçuk verniği, sipariş üzerine yapılmış kocaman ve derin bir sepet, olağandışı büyüklükte bir balon yapmaya yarayacak ve donatacak öteki malzemeleri ara ara almaya başladım. Karıma bunu mümkün olan en kısa sürede yapmasını buyurdum ve nasıl yapılacağını anlatıp, özel yönetime ilişkin gerekli bütün bilgiyi verdim. Bu arada ben sicimi gereken boyutlarda ağ biçiminde ördüm, kasnak ve gerekli şeritlerle donattım. Ve atmosferin yukarı bölgelerinde deney yapmak için gerekli sayısız araç gereci de satın aldım. Biri daha da büyük olmak üzere her biri elli galon alacak altı demir kasnaklı fıçı, çapı üç inç, düzgün biçimli ve on fit uzunluğunda altı ince tüp, adını vermeyeceğim özel bir metal veya yan-metal malzemeden bir miktar ve çok yaygın bir asitle dolu bir düzine damacanayı gece vakti gizlice Doğu Rotterdam'da terk edilmiş bir yere taşıdım. Bu son malzemeden elde edilen gaz, benden başka kimse tarafından üretilmemiştir-veya en azından benzer amaçla kullanılmamıştır. Burada ancak şu kadarını söyleyebilirim ki, bu, uzun zaman indirgenemez olarak kabul edilen bir azot bileşiğidir ve yoğunluğu hid-

rojenden 37.4 kat daha azdır. Tatsızdır, fakat kokusuz değildir, saf haldeyken yeşilimsi bir alevle yanar ve insan yaşamı için anında ölüm tehlikesi içerir. Bunun bütün gizini açıklamak benim için zor olmaz, fakat hakları (daha önce de belirttiğim gibi) koşullu olarak bana ileten, Fransa'da, Nantzlı birine aittir. Aynı kişi bana, niyetimin ne olduğunu bilmeden, belli bir hayvanın zarından balon yapma yöntemi de öğretti, bu maddeden gaz kaçağı olması neredeyse olanaksızdır. Ama bunun çok pahalı olduğunu öğrendim ve ince keten bezinin kauçuk zamlıyla astarlandığında aynı derecede iş görüp görmeyeceğinden emin değildim. Bu durumu, söz konusu kişinin yeni gazı ve malzemeyi kullanarak balonla uçuşa girişiminde bulunması olasılığına karşı yazıyorum ve onu, bu pek özel icadı yapmış olma onurundan yoksun bırakmak istemiyorum.

Balonun şişmesi sırasında küçük fıçılardan bulunmalarını istediğim noktada gizlice küçük bir çukur kazdım. Bu tür çukurlar çapı yirmi beş fit bir daire oluşturur. Bu dairenin ortasında, büyük fıçı için tasarlanan yere daha da derin bir çukur kazdım. Daha küçük beş çukurun her birine elli pound alan bir teneke kutu ve büyük olana yüzelli pound top barutu alan bir varil yerleştirdim. Bunları—varil ve teneke kutuları—üstü örtülü barutlarla uygun biçimde birleştirdim ve teneke kutulardan birinin içine kırkdört fit kadar uzunlukta ağır yanar fitil koydum. Çukuru kapadım ve fıçıyı üstüne yerleştirdim, fitilin öteki ucunu fıçıdan ancak görünecek biçimde bir inç kadar dışarda bıraktım. Sonra kalan çukurları doldurdum ve üstlerine tasarlanan biçimde fıçıları yerleştirdim.

Yukarıda sayılan malzemeler yanında, M. -Grimm'in atmosferin havasını yoğunlaştırmak için geliştirdiği araçlarından birini de de-

pot'ya¹ taşıyıp gizledim. Fakat bu araçta, kendi amacıma uygun olarak kullanılabilmesi için önemli değişiklikler yapılması gerektiğini gördüm. Ama ciddi emek ve dirençli azimle sonunda bütün hazırlıklarında tam başarı elde ettim. Balonum çok geçmeden tamamlanmıştı. Bin yüz metre küp gazdan fazlasını içerecekti ve hesaplarıma göre, bütün aygıtlarımla ve doğru yapabildiysem de, yüzyetmiş beş pound safrayla yukarı taşıyacaktı. Üç kat verniği kaldıran ince ketenin, ipek kadar sağlam ve ondan çok daha ucuzken, ipeğin bütün işlevini yerine getirebildiğini gördüm.

Şimdi her şey hazır olduğundan, karımdan, kitapçı dükkânına gittiğim günden başlayarak bütün yaptıklarım hakkında gizlilik yemini aldım ve kendi adıma koşullar elverir elvermez dönme sözü verdim, ona biraz para bırakıp ayrıldım ve elveda dedim. Gerçekten de onun adına korkumuyordum. O, insanların dikkate değer dediği kadınlardan dı ve bu dünyada benim yardımım olmadan da yapabiliirdi. Bana, gerçeği söylemek gerekirse—hep yük olmaktan, hayal kurmaktan başka işe yaramayan—başiboş bir adam gözüyle baktığına inanıyorum; ve benden kurtulacağına birazda memnundu. Karanlık bir geceydi ve ona elveda deyip, *aides-de-camp*² olarak yanıma, bana o kadar dert açan üç alacaklımı aldım, dolambaçlı yollardan öteki malzemenin beklediği yere sepeti ve teçhizatı ile balonu taşıdık. Hepsini el değmemiş buldum ve hemen işe koyuldum.

Nisanın biriydi. Gece, daha önce dediğim gibi, karanlıktı, görünürde hiç yıldız yoktu ve ara ara, bize çok rahatsızlık veren bir yağ-

(Fr.) Depo.

² (Fr.) Askeri yardım.

mur çiseliyordu. Ama benim bütün endişem balondur ve onu koruyan verniğe karşı, nemden ağırlaşmaya başlamıştı, barutun da zarar görmesi olasıydı. Dolayısıyla üç alacaklıyı büyük gayretle çalıştırdım, ortadaki fıçının çevresine buz döktürdüm ve diğer fıçılardaki asidi karıştırttım. Ama bütün bu düzenekle ne yapmak niyetinde olduğumu ısrarla sormaktan geri durmayarak, onlara yaptırdığım korkunç işlerden hoşnutsuzluklarını dile getirdiler. İliklerine kadar ıslanmanın ve özellikle böyle korkunç sihirlerle katılmanın ne yararı olacağını anlamadıklarını (söylediler). Huzursuzlanmaya başlamıştım ve tüm gücümle çalışmaya devam ettim, çünkü bu aptalların Şeytan'la ilişki kurduğuma ve kısaca o an yaptığının yapılması gereken olmadığına inandıklarına emindim. Dolayısıyla beni yarı yolda bırakacaklarından çok korkuyordum fakat bu işi sona erdirir erdirmez bütün borcumu sonuna kadar ödeme sözü vererek onları yatıştırdım. Bu sözlerimi elbette kendilerince yorumladılar ve elbette, ne olursa olsun bol nakit para sahibi olacağımı hayal ettiler. Ve hizmetleri karşılığında onlara bütün borcumu ve biraz da fazlasını ödeyeceğimi düşünerek, benim ruhuma veya bedenime ne olacağını hiç akıllarına getirmediklerini söyleyebilirim.

Dört buçuk saat içinde balon yeterince şişmişti. Dolayısıyla sepeti bağladım ve bütün malzememi içine koydum—bir teleskop üzerinde; önemli değişiklikler yapılmış bir barometre, bir elektrometre, bir termometre, bir pergel, mıknastıslı iğne, saniyeli saat, bir zil, konuşan bir trampet, vs., vs.; ve ayrıca havası boşaltılmış ve özenle kapatılmış camdan bir küre—yoğunlaştırma düzeneğini de unutmadım, biraz sönmemiş kireç, mühür mumu çubuğu, bol miktarda su ve görece çok daha az yer tutan kurutulmuş türden fazla fazla yiyecek. Sepe-

tin içine bir çift güvercin ve bir de kedi yerleştirdim.

Şimdi gün ağarmak üzereydi ve ayrılık zamanının geldiğini düşündüm. Kazaymış gibi, yere yanan bir sigara bırakıp, sonra eğilip alarak daha önce dediğim gibi küçük fıçılardan birinin kenarından biraz uzanan fitili gizlice tutuşturma fırsatını yarattım. Bu hareket üç alacaklı tarafından hiçbir biçimde fark edilmedi; ve sepete atlayıp beni yere bağlayan tek ipi kestim ve beklenmeyen bir hızla, yüklenmiş yüzyetmiş beş pound safrayı kolayca taşıdığını ve daha fazlasını da taşıyabileceğini anlayarak yukarı doğru neşeyle fırladığımı gördüm. Yeryüzünden ayrılırken, barometre yetmişaltı santimde ve termometre 19°'de duruyordu.

Fakat henüz elli metrelik yüksekliğe çıkmıştım ki, peşimden büyük gümbürtü ve en korkunç biçimiyle ateş, toprak ve yanan tahta, tutuşmuş metal, parçalanmış kol bacak kasırgası koptu ve yüreğime oturdu, korkuyla titreyerek sepetin dibine düştüm. Gerçekten de işi tamamıyla bitirdiğimi, şimdi şokun sonuçlarını yaşama sırasının geldiğini anlıyordum. Böylece, bir saniyeden kısa süre içinde, bütün kanımın şakaklarıma hücum ettiğini hissettim ve hemen sonra hiç unutmayacağım bir darbe bütün gece boyunca devam ederek sanki gökyüzünü parça parça etti. Sonra düşünmeye zamanım olduğunda, patlamanın şiddetine, kendime göre, geçerli bir neden bulmakta geçikmedim—benim konumum hemen onun üstündeydi ve bütün gücünü verdiği aynı hattaydı. Ama o sırada yalnızca yaşamımı korumayı düşünüyordum. Balon başlangıçta çöktü, sonra şiddetle genişledi ve hasta edici bir hızla dönüp durdu ve sonunda sarhoş bir insan gibi sendeleyip sallanarak beni sepetin kenarına fırlattı, korkunç bir yükseklikte, baş aşağı, yüzüm dışarı dönük, kazayla sepet örgüsünün dibinden sar-

kan ve dibine düştüğümde nasıl bir nimetse sol ayağıma dolaşmış, üç metre uzunluğunda incecik bir ipe sarılmış olarak sallandırdı. Durumumun korkunçluğunu anlatmak olanaksız–gerçekten olanaksız. Nefes alabilmek için şiddetli bir sarsıntıyla ağzımı açıyordum–bedenimdeki her sinir ve kası harekete geçiren sıtma nöbeti gibi bir titremeyle. Gözlerimin yuvalarından çıktığını hissediyordum–korkunç bir baş dönmesi beni sarmıştı–ve sonunda kendimden geçip bilincimi yitirdim.

Ne kadar süre bu durumda kaldığımı söylemem olanaksız. Ama hiç de küçümsenecek bir zaman olmamalı, çünkü kısmen kendime gelip varlığımı anladığımda, günün ağardığını, balonun bir okyanusun engin genişliği üstünde müthiş bir yükseklikte olduğunu gördüm ve geniş ufkun sınırları içinde keşfedilecek bir kara parçasından iz yoktu. Ama duygularım, kendime geldiğimde, hiç de bekleneceği gibi acıyla dolmuş değildi. Gerçekten de durumumu anlamak üzere yaptığım sakın keşifte bir çılgınlık vardı. Ellerimi birbirini ardına gözlerime götürdüm ve damarların şişmesine, tırnaklarımın berbat siyahlığına neyin sebep olabileceğini merak ettim. Sonra dikkatle kafamı inceledim, tekrar tekrar salladım ve daha önce bayağı kuşkulanmış olduğum gibi, balonumdan daha iri olmadığını anlayacak kadar özenle yokladım. Sonra bilmiş bir tavırla pantolon ceplerimi yokladım ve tabak ve kürdan kutularının yok olduğunu anladım. Kaybolmalarının nedenini bulmaya çalışıp bunu beceremeyince umutsuz bir kedere düştüm. Şimdi sol ayak bileğimin eklemünde büyük bir rahatsızlık hissediyordum ve ne durumda olduğumu az biraz anlamaya başladım. Ama, söylemesi garip, ne şaşırmış ne de korkuya kapılmışım. Bir şey hissediyorsam, bu, kendimi bu ikilemden çıkartmak için göster-

diğim akıllılıktan duyduğum tatminle kıkırdamaktı ve bir an için bile nihai güvenliğini kuşkuya düşmüş gibi görmedim. Birkaç dakika için en derin düşüncelere dalmış halde kaldım. Sık sık dudaklarımı kemirdiğimi, işaret parmağımı burnumun kenarına götürdüğümü ve insanların koltuklarında rahat, karışık veya önemli sorunları düşünürken yapmaları olağan olan hareketleri yaptığımı net biçimde anımsıyorum. Düşünüp aklımı yeterince başıma toplayınca, büyük dikkat ve özenle, ellerimi arkama koydum ve pantolonumun belindeki koca demir tokayı açtım. Bu tokenın üç dişi vardı ve biraz paslı olduklarından eksenleri çevresinde zorlukla dönüyorlardı. Ama biraz sıkıntıdan sonra onları tokenın gövdesine dik duruma getirdim ve hoşnutlukla o durumda sıkı sıkı durduklarını gördüm. Böylece bu aleti dişlerimle tutarak şimdi kravatımın düğümünü çözmeye giriştim. Bu hareketi becerene kadar birkaç kez dinlenmek zorunda kaldım, ama sonunda o da tamamlandı. Kravatın ucuna tokayı bağladım ve öbür ucunu, daha güvenli olsun diye bileğime sıkı sıkıya bağladım. Şimdi gövdeyi yukarı doğru çekerek, müthiş bir kas kuvvetiyle ilk denemede tokayı sepetin içine fırlatmayı ve beklediğim gibi sepetin yuvarlak kenarına takmayı başardım.

Şimdi gövdem kırk beş derecelik açıyla sepete doğru bükülmüştü, ancak bundan dikliğin, yalnızca kırk beş derece aşağısında olduğum anlaşılmamalı. Ondan çok uzakta, hâlâ ufuk düzlemiyle nerdeyse aynı düzeyde uzanmaktaydım. Çünkü elde ettiğim konum değişikliği ile sepetin dibini kendimden önemli derecede uzaklaşmaya zorlamıştım ve bu en somut tehlikelerden biriydi. Fakat sepetten düştüğümde, ilk anda, şimdi olduğu gibi yüzüm dışa dönük olacak yerde, balona dönük düşmüş olsaydım veya bunun yerine, ip sepetin dibine yakın bir

yarık yerine ağzına yakın bir yerden sarkmış olsaydı, sanırım kolaylıkla anlaşılacaktır ki, bu iki varsayımda da, bu elde ettiğim kadarını da elde edemeyeceğim ve şimdi yapılan açıklamaların gelecek nesillere kadar kaybolmuş olacağı unutulmamalı. Dolayısıyla memnun olmak için bütün nedenlerim vardı; ama gerçekte hiçbir şey olamayacak kadar aptalca, orada bu olağandışı durumda, başka gayret göstermeden, yalnızca ahmakça bir memnuniyet içinde ve sakın biçimde onbeş dakika kadar asılı kaldım. Ama bu duygu yavaş yavaş ölmekten geri kalmadı ve yerini korku, şaşkınlık, umutsuzluk ve yok olma duygusu aldı. Gerçekten de başımdaki ve boğazımdaki damarlarda biriken ve ondan beri ruhuma çılgınlık veren kan, şimdi olağan kanallarına dönmeye başlamıştı ve böylece algılarıma eklenen tehlike duygusu beni kendime hakimiyetten ve bu durumumla baş etmemi kolaylaştıran cesarettten yoksun bırakıyordu. Ama bu zayıflık, şansısma, uzun sürmeyecekti. Umutsuzluk duygusu tam zamanında imdadıma yetişti ve çılgın çılgınlıklar ve çabalarla gövdemi ileri doğru fırlattım, sonunda, uzun süredir özlenen kenara mengene gibi yapışarak kendimi üstünden aşardım, titreyerek ve baş üstü sepete düştüm.

Balonda olağan işlerle uğraşmaya başlamam için kendime gelecek kadar bir sürenin geçmesi gerekti. Ve sonra, balonu özenle inceleyip, büyük bir rahatlamayla bir hasar olmadığını gördüm. Bütün aletlerim sağlamdı ve ne safra ne de yemeğim neyse ki kaybolmamıştı. Gerçekten de onları o kadar korunaklı yerleştirmiştim ki böyle bir kaza olması söz konusu değildi. Saatiime bakıp altı olduğunu gördüm. Hâlâ hızla yükseliyordum ve barometre üç, üç çeyrek mil yükseklikte olduğumu gösteriyordu. Hemen alımda okyanusta, küçük kara bir nesne uzanıyordu, biçimi dikdörtgene yakındı, domino taşı kadar görü-

nüyordu ve her açıdan bu oyuncularla büyük benzerlik taşıyordu. Teleskopu üstüne çevirince, doksandört toplu bir İngiliz gemisi olduğunu açıkca gördüm, yelkenlerini rüzgâra vermiş, başı B. G. B. yönünde, denizde sallanarak ilerliyordu. Geminin yanında okyanus ve gökyüzü ve çoktandır doğmuş olan güneşten başka hiçbir şey yoktu.

Şimdi Ekselanslarına gezimin amacını anlatma zamanı geldi. Ekselansları, Rotterdam'daki sıkıntılı koşullarımın beni sonunda intihar kararına sürüklediğini anımsarlar. Bu, yaşama karşı duyduğum gerçek bir iğrenme duygusundan değil, durumumun tesadüfi sefaletinden uğradığım dayanılmaz rahatsızlıklardandı. Bu haleti ruhiye ile, yaşamak isteyerek, ama yaşamdan yorgun düşerek, kitapçada bulduğum risale, Nantz'daki kuzenimin talihli keşfi ile de desteklenerek, imgelemimde bir yol açtı. Sonunda kararımı verdim. Ayrılmaya, ama yaşamaya karar verdim—dünyayı terk etmeye, ama varlığını sürdürmeye—kısaca, bilmeceyi bir yana bırakırsam, ne olursa olsun, yapabilirsem, aya gitmeye karar verdim. Şimdi, gerçekte olduğumdan daha çılgın biri olarak düşünülebileceğimden, mümkün olduğu kadar, kuşkusuz - zorluklarla ve tehlikelerle de dolu olsa ve elbette cesur bir ruh için olanakdışı olmayan böyle bir girişime beni nelerin inandırdığını ayrıntılarıyla anlatacağım.

İlk dikkate alınması gereken şey, ayın dünyadan gerçekten ne kadar uzakta olduğu idi. Şimdi, iki gezegenin *merkezleri* arasındaki ortalama veya vasati mesafe, dünyanın ekvatordaki *yarıçapının* 59.9643'ü, yani 237.000 mil kadardır. Ortalama veya vasati mesafe diyorum: ama ayın çevresinin, elipsin kendi ana yarıkseninde 0.05484'den aşağı olmayan bir elips biçiminde olduğu ve dünyanın merkezinin, aya, dünyaya en yakın noktasında ulaşabilirsem, yukarda sözü edilen me-

safenin daha azalacağı akılda tutulmalı. Şu an için bundan söz etmeden, her durumda dünyanın *yanıçapını* 237.000 mil, buna 4000 diyelim, olarak alabileceğim ve ayın *yanıçapını* 1080 (en çok 5080) alabileceğim, bu durumda kat edilmesi gereken gerçek mesafenin ortalama koşullarda 231.920 mil olduğu ortaya çıkar. Ve bunu olağandışı bir mesafe olarak görmedim. Yeryüzünde seyahat saatte altmış mil hıza ulaşmıştır ve gerçekten de çok daha büyük bir hız bekleyebilirdim. Ama bu hızda bile ayın yüzeyine ulaşmam 161 günden çok alacaktı. Ama ortalama hızımın saatte altmış mili çok fazla aşacağını inanmama yol açan birçok belirti vardı ve bu değerlendirmeler zihnimde büyük etki yapmayı sürdürdüğünden, bundan sonra onları uzun uzadıya anlatacağım.

Üstünde durulması gereken ikinci nokta çok daha önemliydi. Barometrenin göstergelerinden anlaşıldığına göre, dünya yüzeyinden 1000 fit yükseldiğimizde, arkamızda bütün atmosferin onüçte birini bırakıyoruz. 10.600'de yaklaşık üçte biri ve Cotopaxi yüksekliğinden pek uzak olmayan 18.000'de bu maddenin yarısını ve her durumda, dünyamız için zorunlu olan bu hissedilebilir hava kütesinin yarısını aşıyoruz. Ayrıca, dünyanın çapının yüzüncü bölümünü aşmayan bir yükseklikte—yani seksen mili aşmayan yükseklikte—hava basıncı o kadar artacaktır ki, hayvan yaşamının buna dayanamayacağı hesaplanmıştır ve dahası, atmosferin varlığını emniyet altına alan en incelikli araçlar bile onun varlığını sağlamakta yetersiz kalacaktır. Ama bu son hesaplamaların sonuçta bizim havanın özellikleriyle ilgili deneylerimize dayandığını, havanın genişleme ve sıkışmasını düzenleyen mekanik yasaların, böyle denebilirse, görece dünyanın *hemen yakınındaki* hesaplamalardan bulunmuş olduğunu düşünmekten geri kalmadım.

Aynı zamanda, hayvan yaşamının, yeryüzünden belli bir uzaklıkta *uyum sağlama yeteneği* olmadığı ve olamayacağı da kesin görülmektedir. Böylece, bütün bu veriler ve akıl yürütmeler, basit bir benzetmeden ibarettir. İnsan tarafından ulaşılan en büyük yükseklik, Gay-Lussac ve Biot adlı baylar tarafından havacılık deneylerinde elde edilen 25.000 fittir. Bu söz konusu seksen mille karşılaştırıldığında, mütevazı bir yüksekliktir. Ve ben, konunun kuşkulu olduğunu, spekülasyona büyük pay bıraktığını düşünmekten kendimi alamadım.

Ama gerçekte, belirli bir yüksekliğe kadar çıkmakla, *daha fazla* yükseklikteki vazgeçilmez hava miktarı, hiç de eklenen yükseklik miktarıyla orantılı değildi (daha önce söylenenlerden açıkca görüleceği gibi), ama sabit bir *oranda* sürekli azalmaktaydı. Dolayısıyla ne kadar yükselirsek yükselelim, sözlük anlamıyla hiç atmosferin olmadığı bir sınıra ulaşamayacağımız açıktır. Ben, sınırsız bir azalmayla da olsa, atmosferin her koşulda *var olması gerektiğini* ileri sürüyordum.

Öte yandan, ileri sürülen görüşlerin, atmosferin, ondan ötesinde mutlak anlamda hava bulunmayan belirli ve gerçek bir sınırının varlığını kanıtlaması gerekmediğinin de farkındaydım. Ama böyle bir sınırla tatmin olanların gözardı ettiği durum bana, onların imanlarının ispatlı bir çürütmesi söz konusu olmasa da, ciddi bir araştırmaya değer görünüyordu. Encke'in kuyruklu yıldızının güneş çevresine yaklaştığı çeşitli aşamaları karşılaştırmakla, gezegenlerin çekiminin yarattığı bozuklukları dikkate alarak, bu dönemlerin gittikçe azaldığı kesin biçimde ortaya çıkıyordu. Yani kuyruklu yıldızın elipsinin ana eksenini, yavaş ama sürekli bir azalmayla, gittikçe kısalıyordu. Şimdi, kuyruklu yıldızın, çevresini saran son derece yoğunluklu *eter orta-*

mından dolayı bir dirençle karşılaştığını varsaydığımızda, olması gereken kesinlikle buydu. Çünkü böyle bir ortamın, kuyruklu yıldızın hızını düşürmesiyle, merkezkaç gücünü zayıflatırken, merkezcilliğini artırması gerektiği ortadadır. Başka deyişle, güneşin çekimi sürekli güç kazanmalıdır ve kuyruklu yıldız her dönüşte daha da yakına çekilmelidir. Gerçekten de söz konusu bu değişimi açıklayabilecek başka bir yol yoktur. Ama yine: –Aynı kuyruklu yıldızın nebulasının gerçek çapının güneşe yaklaştıkça hızla sıkıştığı ve yörüngesinden uzaklaştıkça aynı hızla genleştiği gözlemlenmektedir. M. Valz'la birlikte, hacimdeki bu açık yoğunlaşmanın kaynağının daha önce sözünü ettiğim eter ortamı olduğunu ve güneşin çevresine göre daha yoğun olduğunu varsaymakta haklı çıkmıyor muyum? Zodyak ışığı adı verilen mercek biçimli görüngü de dikkate değer bir konudur. Tropikal bölgelerde çok belirgin olan ve herhangi meteor ışıldaması ile karıştırılması söz konusu olmayan bu ışınım, ufuktan eğimli olarak yukarıya doğru uzanır ve genellikle güneşin ekvatorunu izler. Güneşten dışarıya uzanan ve en azından Venüs'ün yörüngesine, bence daha da ötelere uzanan yoğunluksuz bir atmosferin varlığı ortadadır.[#] Bu ortamın kuyruklu yıldızın çevresiyle sınırlı olduğuna veya güneşin hemen yakın çevresine ait olduğuna inanmam gerçekten olanaksızdır. Tersine, bütün gezegen sistemini sardığına, gezegenlerin çevresinde atmosfer adını verdiğimiz biçimde yoğunlaştığına ve belki de bazılarında tamamen joeljik değişimlere uğradığına inanmak daha kolaydır. Yani, her bir kürede farklı oranda (veya mutlak nitelikte) buhar-

Burçlar ışığı belki de eskilerin Trabes dediğidir. *Emicantet trabes quas docos vocant.*—Pliny lib. 2, s.26.

laşmaya yol açan bir değişim.

Konuyu böyle değerlendirdikten sonra, daha fazla tereddüt etmedim. Gökyüzünü geçtiğimde, *özünde* yeryüzündekiyle aynı olan atmosferle karşılaşacağımı kabul ederek, M. Grimm'in dahice düzeneğinin yordamıyla onu nefes almaya yeter miktarda sıkıştırabileceğime ikna oldum. Bu, aya yolculuğun en önemli engelini ortadan kaldırırdı. Düzeneği kendi amacıma göre uyarlamak için gerçekten de çok fazla para ve emek harcamıştım ve yolculuğu uygun bir süre devam ettirmeyi becerebilirim, onun başarıyla kullanılabileceğine olan umudum arttı. Bu beni seyahat etmenin olanaklı olduğu hız konusuna geri getiriyor.

Balonların, yeryüzünden yükselmelerinin ilk aşamasında, görece mütevazi bir hızla yükseldikleri doğrudur. Bu durumda yükselme gücü tamamıyla atmosfer havasının üstün çekim gücü ile balondaki gazın karşılaştırılmasına bağlıdır. Ve ilk bakışta balon yükseklik kazandıkça ve sonuçta atmosfer yoğunluğunun hızla azalmaya başladığı *tabalaklara* ulaştıkça—yani yukarı doğru ilerlerken, ilk hızın gittikçe artması hiç de olası görünmüyor. Öte yandan, bildirilen bütün çıkışlarda, mutlak hızda bir *azalmanın* kanıtlanmış olduğunu da duymamıştım, oysa başka bir nedenle değilse bile, hatalı yapılmış balonların gaz kaçırmaları ve kullanılan malzemeden daha iyi bir malzemeyle verniklenmemiş olmaları nedeniyle gerçek durum böyle olmalıydı. Dolayısıyla balonun çekim merkezinden mesafesi azaldıkça kazanılan hızın etkisini dengeleyici tek etkenin böyle bir gaz kaçağı olduğu görülmüyordu. Çıkışında tahmin ettiğim *ortama* erişmem ve bunun *özünde* atmosfer havası adını verdiğimizle aynı olması durumunda, onu hangi azalma derecesinde bulmamın önemi olmadığı sonucuna vardım—

yani çıkış gücüne bağlı olarak—çünkü balondaki gaz da aynı azalmaya maruz kalabileceği gibi (patlamayı engelleyebilecek bir derecede kaçığa dayanabileceğim oranda) —her durumda, *yapısı gereği*, yalın nitrojen ve oksijen bileşiğinden daha hafif olmayı sürdürecekti. Böylece bir şans vardı—gerçekte yüksek bir olasılık—*çıkışımın bir anında, koca balonumun bütün ağırlığının, içindeki fark edilemez azlıktaki gazla, çevresindeki atmosferin ağırlığıyla eşitleneceği bir noktaya varacaktım*; ve benim çıkışımın tek koşulunun bu olduğu da anlaşılmıştır. Ama bu noktaya ulaşıldığında bile, yaklaşık üç yüz pounda varan safra ve öteki ağırlıklardan vazgeçebilecektim. Bu sırada yerçekiminin gücü, mesafeye bağlı olarak sürekli azalıyor olacaktı ve müthiş artan bir hızla sonunda dünyanın çekim kuvvetinin ayınlığının altında kaldığı uzaklıklara erişebilecektim.

Ama bir başka zorluk daha vardı ve beni biraz endişelendirmişti. Balonların önemli yüksekliklere çıkışlarında, nefes alma zorlukları kadar, baş ve gövdede büyük rahatsızlıklar yaşandığı ve genellikle burunda kanama ve başka bu türlü tehlike işaretleri veren belirtiler çıktığı ve bunların kazanılan yükseklikle daha da fazla artmakta olduğu gözlemlenmişti.[#] Bu doğanın biraz da şaşırtıcı bir gözlemiydi. Bu belirtilerin sonunda ölüme varana kadar çoğalmasa olası değil miydi? Sonunda öyle olmadığına karar verdim. Bunların kökeni, *alışılmış* atmosfer basıncının insan gövdesinden yavaş yavaş kaldırılmasında ve yapay damarların sonuç olarak şişmesinde aranmalıydı—atmosfer yo-

Hans Pfaall'ın ilk yayınlanışından beri, Nassaulu ünlü baloncu Bay Green'in ve öteki havacıların, Humboldt'un düşüncelerini reddettiklerini, yani burada ileri sürülen kuramla tam bir uyum içinde rahatsızlıkların azalmasından söz ettiklerini öğrendim.

ğunluğunun kanın kalp karıncığında yenilenmesi sırasında *kimyasal yetersizlik* göstermesi nedeniyle görülen nefes alma zorluğunda olduğu gibi, hayvan sisteminin herhangi ciddi bozulmasında değil. Bu yenilenmede hata olmadıkça, dolayısıyla, yaşamın *boşlukta* bile devam etmemesi için bir neden görmüyordum; çünkü nefes almak adı verilen göğsün genişlemesi ve sıkışması saf kas hareketidir ve nefes almanın sonucu değil *nedenidir*. Kısaca, gövdenin atmosfer basıncının yokluğuna alışması ve acı duygusunun yavaş yavaş azalması gerektiği sonucuna vardım—ve devam ettikleri sürece onlara dayanmak için yapımın demirden sertliğine yürekten güvendim.

Böylece, Ekselansları, tümüyle değilse de anlattığım ayrıntılarla, beni ay yolculuğunu tasarlamaya götüren düşünceleri aktardım. Şimdi kavram olarak çok cüretli görünen ve her koşulda insan soyunun yıllıklarında eşi bulunmayan bu girişimin sonuçlarını sizlerin önüne sereceğim.

Daha önce söylediğim yüksekliğe ulaşıncaya—yani üç mil artı üç çeyrek mil—sepetten önemli miktarda tüy attım ve hâlâ yeterli hızla yükselmekte olduğumu gördüm. Dolayısıyla sahra atmanın gereği yoktu. Bundan memnundum, çünkü taşıyabildiğim kadar ağırlığı korumak istiyordum, ayın çekimi veya atmosferinin basıncı hakkında kesin bir fikrim olamazdı. Gövdemde şimdilik herhangi bir olumsuzluk hissetmiyor, rahatlıkla nefes alabiliyor, başımda hiçbir ağrı duymuyordum. Kedi, çıkardığım paltomun üstünde itirazsız yatıyordu ve *kayıtsız* bir havayla güvercinleri gözlüyordu. Kaçmasınlar diye ayaklarından bağlı olan güvercinler, kendileri için sepetin dibine atılmış tahılları toplamakla meşguldüler.

Altıyı yirmi geçen barometre 26.400 fit veya beş mile yakın bir

yükseklik gösteriyordu. Düşündüğüm şey gayet iyi işliyordu. Gerçekten de küresel geometri yoluyla, dünyanın alanını ne kadar büyük oranda görmemle bağlantılı olarak, çok iyi hesaplanmıştı. Herhangi bir kürenin dışbükey yüzeyinin bir bölümü, kürenin bütün yüzeyine göre, parçanın sinüsünün kürenin çapına oranı gibidir. Benim durumumda, düzeltilmiş sinüs—yani altımda kalan bölümün *kalınlığı*—yaklaşık olarak yüksekliğime veya yüzeyin üstündeki görüş noktasının yüksekliğine eşitti. “Beş mil, o zaman, sekizbindir” ifadesi bana benim tarafımdan görülen dünya alanının oranını verirdi. Başka deyişle, yer kürenin bütün yüzeyinin yüzde onaltısını görebiliyordum. Deniz ayna gibi dümdüz görünüyordu, ama teleskopla baktığımda, şiddetli bir hareket içinde olduğunu anlıyabiliyordum. Gemi artık görünmüyordu, doğuya doğru gidip gözden silinmişti anlaşılan. Şimdi ara ara, başımda acı bir ağrı hissetmeye başlamıştım, özellikle kulaklarımda—ama nefes alışım hâlâ oldukça rahattı. Kedi ve güvercinlerde hiçbir rahatsızlık görünmüyordu.

Yediye yirmi kala, balon yoğun bulut kümesinin içine girdi ve bana zor anlar yaşattı, yoğunlaştırma düzeneğime zarar verdi ve beniliklerime kadar ıslattı. Bu elbette, tek kötü *tesadüftü*, çünkü bu kadar yükseklikte bu nitelikte bir bulut olabileceğine inanmamıştım. En iyisinin, yüz altmışbeş poundu koruyarak, iki tane beş poundluk safra atmak olacağını düşündüm. Böyle yapınca, kısa sürede bu zorluğu aştım ve yükseliş hızımda kısa sürede büyük bir artış sağlandığını gördüm. Bulutu terk etmemden birkaç saniye sonra, bir uçtan bir uca şimşek çaktı ve boylu boyunca kocaman tutuşmuş bir kömür gibi yandı. Bunun, günün ışığı altında olduğu unutulmamalı. Benzer bir görüntünün gecenin karanlığında olması nasıl bir duygu verirdi, hiç-

bir hayal gücü tahmin edemez. Böyle bir manzara cehenneme uyardı. Buna karşın, saçlarım diken diken, ağzını açmış uçurumlara baktım, imgelemimi, tuhaf kubbeli salonlarda, kırmızı koyaklarda ve uğursuz ve kavranılamaz ateşin dehşetli kızıl boğazlarında inip yürümeye bıraktım. Gerçekten de ucu ucuna kaçabilmişim. Balon bulutun içinde biraz daha kalsaydı—yani ıslanma gibi bir talihsizliğe uğramayıp safra atmaya karar vermeseydim—sonum yok olmak olabilirdi ve herhalde yok olurdu. Pek dikkate alınmasa da, böyle tehlikeler, balonlarda karşılaşılabileceğiniz en ciddi durumlar olmalı. Bu arada artık başımın derde girmeyeceği kadar yükseklerle çıkmıştım.

Şimdi hızla yükseliyordum ve saat yediye geldiğinde barometre en az dokuzbuçuk mil yükseklik gösteriyordu. Soluk almakta büyük zorluk çekmeye başladım. Başım da dayanılmaz derecede ağrıyordu ve yanaklarımda bir ıslaklık hissettim, sonunda bunun büyükçe bir hızla kulak zarlarımdan sızan kan olduğunu anladım. Gözlerim de çok rahatsızdı. Ellerimle yokladığımda yuvarlarından hiç de azımsanmayacak derecede dışarı uğradıklarını anladım ve sepetteki bütün her şey, balonun kendisi bile, gözümün önünde çarpılmış gibiydi. Bu belirtiler beklediğimden fazlaydı ve beni telaşlandırdı. O anda, fazla düşünmeden ve tedbirsizce üç tane daha beş poundluk safra attım. Böylece elde edilen hız beni süratle yukarı taşıdı ve yeterli geçiş olmadan atmosferin fazlasıyla azaldığı tabakaya soktu, bunun sonucu da neredeyse kendim ve gezim için ölümcül olacaktı. Aniden beş dakika süren bir spazma yakalandım ve spazm, bir ölçüde durduğunda bile, ancak uzun aralarla ve zorla nefes alabiliyordum—bu arada burun ve kulaklarımdan, hatta gözlerimden bolca kan geliyordu. Güvercinler aşırı rahatsız görünüyor ve kaçmak istiyorlardı. Kedi ise acınacak bi-

çimde miyavlıyor ve zehirlenmiş gibi dili sarkmış, sepetin içinde ileri geri sürünüyordu. Şimdi safra atmaktaki aceleciliğimin nasıl büyük hata olduğunu anlıyordum ve aşırı heyecan içinde ölümden, birkaç dakika içinde ölmekten başka bir şey beklemiyordum. Çektiğim fiziksel acılar, yaşamımı korumak adına herhangi bir harekette bulunmamı olanaksız kılıyordu. Gerçekten de düşünebilecek durumda değildim ve başımdaki acı giderek şiddetleniyor gibiydi. Kısa sürede bütün duyularımın iflas edeceğini hissettim ve inmek için üç kapağın iplerinden birini çoktan yakalamıştım, ama üç alacaklıya oynadığım oyun ve dönersem bunun bana getireceği olası sonuçları anımsamak o an için duraksamamı sağladı. Sepetin dibine yattım, yeteneklerimi kazanmaya çalıştım. Böylece kan vermeyi denemeye karar verecek kadar başarılı oldum. Ama neşterim olmadığından bu işi yapabileceğim en iyi biçimde yapmak zorundaydım ve sonunda çakımla sol kolumda bir damarı açmayı becerdim. Epeyce bir rahatlama hissettiğimde kan daha yeni akmaya başlamıştı ve ortalama bir leğeni dolduracak kadar kan kaybettüğimde, en kötü belirtiler beni tamamıyla terk etmişti. Ama hemen ayağa kalkmayı denemeyi doğru bulmadım ve onbeş dakika kadar kollarımı sarabildiğim kadar sarıp hareketsiz yattım. Bu zamanın sonunda kalktım ve çıkışımın son bir saat bir çeyrek süresince yaşadığım her türden mutlak acıların geçtiğini gördüm. Ama soluma güçlüğünde çok az değişiklik vardı ve kısa süre içinde yoğunlaştırıcıyı kullanmak zorunda kalacağımı anladım. Bu arada paltomun altında kaybolan kediye baktığımda, sonsuz bir şaşkınlıkla benim rahatsızlığım sırasında üç yavru dünyaya getirmiş olduğunu gördüm. Bu yolcu sayıma yapılan beklenmedik bir ilaveydi, ama beni memnun etmişti. Bana bu uzay yolculuğu esinini veren tahmini doğruları sına-

ma çabamda, her şeyden fazla, yeni bir alan açma şansı veriyordu. Yeryüzündeki atmosfer basıncına dayanma ve yeryüzünün uzağında acı çekme nedeninin veya yaklaşık olarak nedeninin, *alışkanlık* olduğunu düşünmüştüm. Yavru kedilerin *anneleriyle eşit derecede* acı çekmeleri, kuramımın yanlışlığını gösterirdi, ama böyle bir benzerliğin olmayışı düşüncelerimin güçlü biçimde doğrulanmasıydı.

Saat sekize doğru yeryüzünden onyediy mil yüksekliğe ulaşmıştım. Böylece, çıkış hızımın artmakta olması bir yana, safraları atmamış olsaydım da hızımda hafif bir artma olacağı kanıtlanmış oluyordu. Kulaklarımdaki ve başımdaki acı ara ara şiddetleniyordu ve zaman zaman burnum kanıyordu, ama bütün olarak beklediğimden daha az acı çekiyordum. Fakat her an nefes almakta daha da zorlanıyordum ve her nefes alma göğsün sıkıntılı bir hareketiyle oluyordu. Artık yoğunlaştırma düzeneğini açtım ve hemen kullanıma sokmak üzere hazırladım.

Çıkışımın bu aşamasında, dünyanın görünüşü gerçekten güzeldi. Batıya, kuzeye ve güneye doğru, görebildiğim mesafeye kadar, dümdüz, tabak gibi sınırsız okyanus yayılıyordu ve her an mavinin daha derin bir tonunu kazanıyordu. Doğuya doğru uzak bir mesafede, ama mükemmel bir netlikte Britanya adaları, İspanya ve Fransa'nın Atlantik kıyıları, Afrika'nın kuzeyinin küçük bir bölümü görünüyordu. Teker teker görünen hiçbir iz yoktu ve insanlığın en gurur duyduğu kentler dünya yüzünde görünmez olmuştu.

Aşağıdaki görüntülerden beni en fazla şaşırtanı, yerkürenin içbükeyliği idi. Düşüncesizce, yükseldikçe *dışbükeyliğinin* daha belirgin olmasını beklemiştim, ama bu farklılığı açıklamaya yetecek bir düşünce de yoktu. Bulunduğum yerden yeryüzüne çizilen bir doğru, dik

açılı bir üçgenin yüksekliğini oluşturmalıydı ve bu üçgenin tabanı ufuk, diyagonalı de ufuktan bana uzanan çizgi olacaktı. Ama konumu-
ma göre yüksekliğim hiçbir şey değildi veya ona yakındı. Başka de-
yişle, varsayılan üçgenin tabanı veya hipotenüsü, benim durumumda,
dikiyle karşılaştırıldığında o kadar uzundu ki, ilk ikisi neredeyse pa-
ralel kabul edilebilirdi. Bu durumda bir havacının ufku daima sepe-
tinden *daha yukarıda* gibi görünür. Ama hemen altındaki nokta onun
çok aşağısında görüldüğünden ve öyle olduğundan, aynı zamanda
ufuktan da çok aşağıda görünür. Böylece içbükeylik görüntüsü oluşur
ve bu görüntü, yükseklik büyük bir oran kazanana kadar devam eder
ve sonunda taban ve hipotenüs arasındaki paralellik kaybolur.

Bu arada, güvercinler o kadar rahatsız görünüyordlardı ki, onlara
özgürlüklerini vermeyi kararlaştırdım. Önce birini, güzel, gri benek-
li bir güvercin çözdüm ve onu sepet örgüsünün kenarına yerleştir-
dim. Fazlasıyla rahatsız görünüyordu ve endişeyle çevresine bakınıp,
kanatlarını şişirip, yüksek sesle guruldadı, ama sepetten dışarı gitme-
ye cesaret edemedi. Sonunda, onu alıp balondan yaklaşık 6 yarda uza-
ğa fırlattım. Ve beklediğim gibi aşağı inmek için bir çaba gösterme-
di, bunun yerine keskin ve iç parçalayıcı çığlıklar atarak geri gelmek
için korkunç bir çaba gösterdi. Sonunda kenardaki eski yerini almayı
başardı, ama o kadar zorlanmıştı ki, başı göğsüne düştü ve sepetin
içine yuvarlanıp öldü. Öteki o kadar talihsiz çıkmadı. Arkadaşının
yolunu izlemesini önlemek ve geri dönmeyi başarabilmesi için, onu
var gücümle aşağı doğru fırlattım ve inişini sürdürdüğünü görünce
sevindim. Hızla iniyor, kanatlarını kolayca ve çok doğal biçimde kul-
lanıyordu. Kısa sürede gözden kayboldu ve sağ salım yuvasına vardı-
ğına kuşku yok. Hastalığını büyük oranda atlatmış olan kedi, şimdi

ölü kuşu mükemmel bir yemek yapmıştı ve sonra tatmin olmuş halde uykuya daldı. Yavruları oldukça canlıydı ve o zamana kadar en küçük rahatsızlık belirtisi göstermemişlerdi.

Sekizi çeyrek geçe, artık insafsız acılar olmadan nefes alamadığım için, sepetin çevresine yoğunlaştırma düzeneğini yerleştirmeye başladım. Bu araç biraz açıklama gerektirecek ve Ekselansları, amacımın, öncelikle, kendimi ve sepeti, içinde bulunduğum fazlasıyla seyrelmiş atmosferden korumak olduğunu ve yoğunlaştırma aracım yoluyla, bu barikat içinde nefes almaya yetecek yoğunlukta bir atmosfer miktarı sağlamak olduğunu, lütfen aklınızda tutunuz. Bu amaçla, çok kuvvetli, hava geçirmeyen, ama esnek bir torba yapmıştım. Bütün sepet, boyutları uygun olan bu torbaya sığıyordu. Yani (torba) sepetin altından geçiyor, yanlarına çıkıyor ve iplerin dışından, ağır bağlı olduğu kenara veya kasnağa kadar uzanıyordu. Torbayı böyle çekip her yanı ve tabanı tamamıyla kapatarak, şimdi ağzını veya tepesini kasnakla ağır arasından geçirip kapatmak, büzmek gerekiyordu. Ama bu geçişi sağlamak için ağır kasnaktan ayrılırsa, o sırada sepeti ne tutacaktı? Ağ kasnağa kalıcı biçimde tutturulmuş değildi, bir dizi halka veya ilmikle bağlıydı. Bunlardan bir bölümünü açarak, ötekilerin sepeti taşımalarını sağladım. Böylece torbanın üst kısmını oluşturan kumaşın bir bölümünü geçirerek, halkaları tekrar taktım—kasnağı değil, çünkü kumaş araya girdiğinden bu olanaksızdı—ama kumaşa bağlı, ağzından üç fit kadar aşağıda olan bir dizi koca düğme vardı ve düğmelerin aralıklarıyla halkaların aralıkları birbirlerine karşılık geliyordu. Bu yapılmıca, halkalardan birazı daha kenardan söküldü, kumaşın birazı daha geçirildi ve çözülen halkalar düğmelere geçirildi. Böylece bütün torbanın üst kısmının tamamı kasnakla ağır arasından geçirilmiş oldu. Artık

kasnağın sepetin içine düşeceği ve sepetin, bütün içindekilerle birlikte, ağırlığının düğmelerin kuvvetine bağlı olacağı açıktır. Bu ilk bakışta uygunsuz bir bağımlılık gibi görünse de gerçekte böyle değildi, çünkü düğmelerin sağlam olmaları bir yana, o kadar sıkıldılar ki, her birine ağırlığın çok küçük bir oranı düşüyordu. Gerçekten de sepet ve içindekiler üç katı ağırlıkta da olsalar, hiç de endişe duymazdım. Şimdi kasnağı, esnek torbanın içinde daha önceki yüksekliğine kadar kaldırdım ve bu işlem için hazırlanmış üç ince direk tutturdum. Bunun nedeni, elbette, torbayı tepede şişkin ve ağın alt kısmını uygun biçimde tutmaktır. Şimdi bütün yapılacak iş ağzı kapatmaktır ve malzemenin uçlarını bir araya getirip bir tür sabit sargıyla sıkı sıkı bağlanarak bu kolaylıkla yapıldı.

Böylece, sepetin kenarlarına geçirilen örtünün kalın, fakat saydam üç cam paneli vardı ve bunlar aracılığıyla her yönümü zorluk çekmeden görebiliyordum. Örtünün dördüncü bölümünü oluşturan tabanında da aynı biçimde dördüncü bir pencere vardı ve sepetin altındaki küçük açıklığa denk geliyordu. Bu bana doğrudan aşağı bakma olanağı veriyordu ama yukardaki açıklığın özelliğinden ve kumaşın kıvrımlarından dolayı oraya benzer bir düzenek yerleştirmek olanaksız olduğundan, hemen tepedeki nesneleri göremezdim. Bu elbette önemli değildi, çünkü tepeye pencere yerleştirme olanağım olsa bile, balonun kendisi ondan yararlanmamı engelleyecekti.

Yan pencerelerden birinin bir fit kadar altında daire biçiminde bir açıklık vardı. Çapı üç inçti ve iç taraftan pirinç bir kenarla bir vida ya bağlanıyordu. Bu kenar, yoğunlaştırıcının koca tüpüne vidalanmıştı ve makinenin ana gövdesi, elbette, esnek-torbadan odanın içinde kalıyordu. Bu tüp yoluyla seyrek atmosferden bir miktar, makinenin

gövdesinde yaratılan boşluk aracılığıyla çekiliyor ve sonra yoğunlaştığında odanın içindeki havayla karışıyordu. Bu işlem birkaç kez tekrarlandı ve sonunda odayı normal nefes almaya yetecek atmosferle doldurdu. Ama böyle kapalı bir mekânda, kısa sürede, zorunlu olarak kirlenir ve ciğerlerle sürekli temas halinde bulunan hava kullanılmaz olur. Bunun için kirli hava sepetin tabanındaki küçük valftan boşaltılır, –yoğun hava zaten hafif atmosferin dibine çöker. Bu olumsuz durumun odada mutlak bir boşluk yaratmaması için bu arındırma hiçbir zaman hızlı yapılmaz, yavaş yavaş yapılır–yoğunlaştırıcının pompası bir iki çalışmayla boşalan atmosferi dolduruna kadar, valf birkaç saniye açılır sonra tekrar kapatılır. Deney amacıyla kedi ve güvercinleri küçük bir sepete koymuş ve sepetin dışında tabandaki küçük bir düğmeye asmıştım. Bu küçük sepetin bir valfı vardı ve gerektiğinde onları bu yoldan besliyordum. Bunu az bir riskle yapıyordum ve odanın ağzını kapatmadan önce sepetin altındaki daha önce sözünü ettiğim bir halkanın bağlı olduğu direklerden biriyle yapıyordum. Odaya yoğun hava girer girmez, halka ve direklere gerek kalmadı, içerdeki atmosferin genişmesi esnek torbayı kuvvetle şişirdi.

Bu işlemleri tamamlayıp, odayı açıkladığım gibi havayla doldurana kadar saat dokuza on kala olmuştu. Böyle meşgul olduğum süre boyunca nefes zorluğundan büyük rahatsızlık çektim ve böyle önemli bir işlemi son ana bırakmaktaki ihmalim veya delice cesaretimden acı içinde pişman oldum. Ama sonunda bu işi tamamlayınca, kısa sürede icadımın yararını görmeye başladım. Tekrar tam serbestlik ve kolaylıkla nefes alıyordum–gerçekten de niçin almayayım? O zamana kadar bana işkence eden şiddetli acıların da büyük oranda dindiğini göreyerek, kendim bile şaşırdım. Bütün şikayetim başımda hafif bir ağrı,

bileklerde ve boğazda şişme ve büyüme duygusundan ibaretti. Böylece atmosfer basıncının ortadan kalkmasına eşlik eden rahatsızlığın beklediğim gibi, büyük oranda *azaldığı* ve son iki saattir çektiğim acıların tamamıyla yetersiz solumaya bağlı olduğu ortaya çıkar.

Dokuza yirmi kala—yani odanın ağzını kapatmamdan kısa süre önce, barometredeki cıva son sınırına vardı ve bitti ve daha önce belirttiğim gibi, değerli yorumlama araçlarımdan biri buydu. Bu sırada 132.000 fit veya yirmibeş mil yükseklik gösteriyordu ve buradan sonuç olarak dünya alanının bütün yüzeyinin en azından üçyüz yirmilik bölümünü taramış oluyordum. Saat dokuzda doğuda yine toprağı gözden kaybettim, fakat balonun hızla K. K. B. yönünde sürüklendiğini anlamam çok sürmedi. Altımdaki okyanus içbükeyliğini hâlâ sürdürüyordu, ama görüşüm sık sık ileri geri giden bulutlarla engelleniyordu.

Dokuzbuçukta valf yoluyla bir avuç dolusu tüy atma deneyiminde bulundum. Beklediğim gibi yüzmediler, diklemesine, kurşun gibi, *kitle* halinde aşağı düştüler—birkaç saniyede gözden kayboldular. Başlangıçta bu olağandışı bulguyu nasıl yorumlayacağımı bilemedim, çıkış hızımın, birdenbire müthiş arttığına inanamıyordum. Ama çok sürmeden artık atmosferin tüy bile taşıyamıyacak kadar seyrekleşmiş olduğunu anladım, görünüşte olduğu gibi, gerçekten de hızla düşmüşlerdi ve onların düşme hızıyla kendimin çıkış hızı birbirine eklenmişti.

Saat on olduğunda dikkatimi vereceğim pek bir şey olmadığını gördüm. İşler tıkr tıkr gidiyordu ve balonun, artık bu artışın hızını ölçme olanağım yoksa da, her an artan bir hızla yukarı doğru gittiğine inanıyordum. Herhangi acı veya rahatsızlığım yoktu ve Rotter-

dam'dan ayrılalı beri bu kadar iyi olmamıştım. Şimdi biraz çeşitli aletlerimin durumunu incelemekle, biraz oda içindeki atmosferi yenilemekle meşgul oluyordum. Bu son işlemi kırk dakikalık aralarla, işlemin bu kadar sık yinelenmesi gerektiğinden değil, sağlığımı koruma düşüncesiyle yapmaya karar vermiştim. Bu arada ümitler beslemeyi de kesmedim. Ayın yabanıl ve düşsel bölgelerine ilişkin hayaller üşüşmüştü. İmgelem bir kez zincirinden boşanınca, gölgeli ve kaypak diyarın harikaları arasında dolaşmaya başladı. Şimdi çok eski, zamana karşı durmuş ormanlar, sarp kayalıklar, dipsiz uçurumlara gümbürtüler içinde dökülen çağlayanlar görünüyordu. Sonra birden öğle vaktinin dingin yalnızlığında buldum kendimi, en ufak esinti yoktu, geniş gelincik çayırları ve narin, leylak benzeri çiçekler çok uzaklara kadar yayılıyordu, hepsi sessiz ve hareketsizdi. Sonra karanlık ve belirsiz, bulutlara karışmış bir gölün olduğu bir başka diyara kadar gittim. Ama bu tür hayaller yalnız beynimin ürünü değildi. En haşin ve çekici doğanın verdiği korkular sık sık zihnime saldırıyor ve ruhumun en derin yerlerini yalın bir olasılık varsayımı ile sarsıyordu. Yine de bu son varsayımlar üstünde durup düşüncemi onlarla meşgul etmedim, çünkü yolculuğumun gerçek ve elle tutulur tehlikelerini doğru biçimde değerlendirmek, dikkatimi bölmek için yeterliydi.

Akşam beşte oda içindeki atmosferi yenilemekle meşgulken valf aracılığı ile kedi ve yavrularını gözlemleme fırsatını da buldum. Kedi yine çok acı çekiyor gibiydi ve bunu öncelikle nefes alma zorluğuna bağlıyordum, ama yavrularla ilgili gözlemlerim çok garip bir sonuca vardı. Onların da anneleri kadar olmasa da acı duymalarını beklemekteydim ve bu benim atmosfer basıncı alışkanlığı fikrimi doğrulamak

için yeterli olacaktı. Ama onları yakından inceleyip, fazlasıyla sağlıklı, solumada büyük rahatlık ve kusursuz düzenlilik içinde bulmak ve en küçük rahatsızlık belirtisi görmemek beni şaşırttı. Bunu ancak kuramımı genişletip, çevredeki fazlsıyla seyrelmiş atmosferin sandığım gibi yaşam için kimyasal olarak yetersiz olmadığı ve böyle bir ortamda doğmuş olanların, olasılıkla, onu solumakla rahatsızlık duymadığı ve dünyaya yakın daha yoğun tabakalara gelinmesiyle belki de son gözlemlediğim türden rahatsızlıklar yaşayacaklarını düşündüm. O sırada garip bir kazanın küçük kedi ailemi kaybetmeme yol açması benim için o zamandan beri derin bir pişmanlık konusudur ve beni bu konuda sürekli deneylerin verebileceği anlayıştan yoksun bırakmıştır. Elimi ana kediye bir bardak su vermek için valftan geçirirken gömleğimin kolu sepeti taşıyan ilmeğe takıldı ve bir anda düğmeden çıktı. Bütün hepsi gerçek anlamıyla havada kaybolsa gözümün önünde bu kadar hızlı ve ani bir olay olmazdı. Gerçekten de sepetin çözülmesi ile bütün içindekilerle birlikte kaybolması saniyenin onda biri kadar bile sürmedi. Elbette iyi dileklerimi onlarla birlikte dünyaya yolladım, ama ne kedinin ne de yavruların talihsiz öykülerini anlatabilecekleri konusunda hiç umudum yoktu.

Saat altıda dünyanın görünebilen geniş bir bölümünde doğuya doğru kalın bir gölge olduğunu fark ettim, bu gölge büyük bir hızla büyüyordu ve yediye beş kala görünür bütün yüzey gecenin karanlığına gömülmüştü. O andan çok sonrasına kadar da batan güneşin ışınları balonu aydınlatmaktan geri kalmamıştı ve elbette tamamıyla beklediğim bu durum, bana sonsuz bir zevk verdi. Sabahın yükselen ilk ışıklarını, en azından (doğuya daha yakın konumlarına karşın) Rotterdam yurtttaşlarından saatler önce göreceğim de ortadaydı. Ve böylece

günler boyu, yüksekliğimle orantılı olarak güneş ışığından gittikçe daha uzun süre yararlanacaktım. Artık yolculuk günlüğümü, karanlık bölümleri dikkate almadan yirmidört saatlik sürelerle bölerek tutmaya karar verdim.

Saat onda uykum gelince gecenin kalan bölümünde yatmaya karar verdim. Ama bir zorluk çıktı ve konuştuğum şu ana kadar dikkatimden kaçmış olsa da çıkacağı çok belliydi. Eğer istediğim gibi uyursam, odadaki atmosfer *belirli sürelerle* nasıl üretilecekti? Bir saatten daha uzun bir süre bu havayı solumak olanaksızdı ve bu süreyi bir saat bir çeyreğe çıkarmak mümkün olsa bile, çok yıkıcı sonuçları olabilirdi. Bu açmazı düşünmek bana hiç de az rahatsızlık vermedi ve geçirdiğim onca tehlikelerden sonra, amacıma ulaşma yolunda bütün umudumu yitirip sonunda dönmek zorunda kaldığıma karar verecek kadar ciddiye aldığıma inanmak zor gelebilir. Ama bu tereddüt kısa sürdü. İnsanın alışkanlığın en büyük kölesi olduğunu ve varoluş yolundaki birçok noktanın, *yalnızca* alışkanlıkları nedeniyle önemli bulunduğu için önemli kılındığını düşündüm. Uykusuz yapamayacağım çok açıktı, ama uykum sırasında bir saatlik aralarla uyanmaktan hiç rahatsızlık duymayabilirdim. Atmosferi yeniden üretmek en çok beş dakika alırdı ve tek gerçek zorluk uygun anda uyanmamı sağlayacak bir yöntem bulmaktı. Ama bu sorun, itiraf etmek isterim ki çözümünü bulmakta çok zorlandığım bir durum oldu. Elbette kafası okuduğu kitaba düşmesin diye bir elinde bakır bir top tutan öğenciye duymuştum, topun, uykuya yenik düştüğü an sandalyesinin yanında duran aynı malzemeden sahana düşmesiyle çıkardığı ses onu uyanık tutmak için yeterliydi. Benim durumumsa çok farklıydı ve benzer bir fikirden yararlanamazdım, çünkü ben uyanık kalmak değil, belirli aralarla

uyanmak istiyordum. Sonunda aşağıdaki, basit görünse de teleskopun, buhar motorunun veya matbacılığın icadı gibi bir keşif anında bulunan yolu uygun buldum.

Balonun, artık ulaştığı yükseklikte yukarı doğru yolculuğuna sabit ve değişmeyen bir hızla devam ettiğini ve dolayısıyla sepetin onu mükemmel bir sabitlikle, en küçük bir sallantı hissetmenin bile mümkün olmadan izlediğini belirtmek önemli. Bu durum, uygulamayı düşündüğüm tasarıda bana çok yardımcı oldu. Su depom her biri beş galonluk fıçıdan oluşuyordu ve sepetin içine sağlam bir biçimde yerleştirilmişlerdi. Bunlardan birini çözdüm ve iki ip alarak bunları sıkıca sepet örgüsünün kenarından bir uçtan bir uca bağladım. İpleri birbirine paralel, otuz santim kadar mesafe ile bağlamıştım. Böylece bir tür raf oluşturarak fıçıyı üstüne, yatay konumda yerleştirdim. Bu iplerin hemen yirmi santim altından ve sepetin tabanından onbeş santim kadar yukarda başka bir raf daha yaptım, ama bu elimdeki tek tahta parçası olan bir kalastan yapılmıştı. Bu ikinci rafın üstüne ve fıçının kenarının hemen altına küçük toprak bir testi yerleştirdim. Fıçının testinin üstüne gelen kenarına bir delik açtım ve buraya gittikçe incelen konik biçimli yumuşak bir tahta yerleştirdim. Bu tıpayı çekip sokmamla, birkaç deneyden sonra istenen sıkılık derecesini elde ettim ve delikten sızan suyun aşağıdaki testiye ağzına kadar altmış dakikada doldurduğunu buldum. Bunu elbette her deneyimde testinin ne kadarının dolduğunu gözlemleyerek kolayca ve kısa sürede hesapladım. Bütün bunları düzenledikten sonra planın geri kalan kısmı ortadaydı. Yatağımı, yattığımda başım hemen testinin ağzının altına gelecek biçimde sepetin tabanına yaydım. Açıkta ki, bir saatlik sürenin geçmesiyle dolan testi taşmak zorunda kalacak ve elbette su daha oyuk olan

ağzından akacaktı. Yine çok açıktı ki yaklaşık on santimden düşen su benim yüzüme düşmekten başka bir şey yapamazdı ve bunun doğal sonucu, beni dünyadaki en derin uykudan bile uyandırırđı.

Bu düzenlemeleri tamamladığımđa saat tam onbir olmuştu ve hemen, düzeneğimin tam etkinlikle çalışacağı güvenciyle yatağā girdim. Bu konuda düş kırıklığına da uğramadım. Güvenilir kronometremin ayarıyla, altmış dakikada bir kaldırılıyor, testiği fıçıya boşalttıktan, yoğunlaştırıcının işlemlerini yerine getirdikten sonra tekrar yatıyordum. Uykumun böyle düzenli aralıklarla bozulması beklediğimden daha az rahatsızlık verdi ve sonunda gündüz olup kalktığımđa saat yediği ve güneş ufukta oldukça yükselmişti.

3 Nisan. Balonun çok yükselmiş olduğünü gördüm ve dünyanın dışbükeyliğı çarpıcı biçimde ortadaydı. Altımdaki okyanusta kara benek kümeleri uzanıyordu ve bunların ada oldukları açıktı. Yukarda gökyüzü zifiri karanlıktı ve parlayan yıldızlar çok net görünüyordu, gerçekten uçuşumun ilk gününden beri daima orda olmuşlardı. Kuzeyde uzakta, ufuk çizgisinin yanında, ince, beyaz ve gittikçe parlayan bir çizgi veya yol gördüm ve onun Kutup Denizi'nin buzlarının güney diski olduğunda hiç tereddüt etmedim. Çok heyecanlandım, çünkü çok daha kuzeye gitmiş olmayı ve aynı süre içinde kendimi doğrudan kutbun üstünde bulmayı ummuştum. Şimdi hızlı çıkışımın araştırmamı istediğim netlikte yapmamı engelleyebileceğini kavradım. Oysa araştırılacak çok şey vardı. Gün boyunca olağandışı bir şey olmadı. Düzeneğim iyi biçimde çalışıyor ve balon bir sarsıntı hissedilmeden yükselmeye devam ediyordu. Hava ayazdı ve sıkıca paltoma sarınmak zorunda kaldım. Dünya karanlığā gömüldüğünde, benim çevremdeki gün ışığı daha saatlerce devam etmiş olsa da yatağā girdim. Su-saati

görevini dakik biçimde yapıyordu ve verdiğim aralar dışında ertesi sabaha kadar uyudum.

4 Nisan. Sağlıklı ve yüksek moralle uyandım ve yalnızca denizin görüntüsünde meydana gelen bir değişiklik beni şaşırttı. Büyük ölçüde o zamana kadar ki koyu mavimsi rengini yitirmişti, şimdi grimsi beyaz bir renkteydi ve gözkaşıtıran bir parlaklığı vardı. Okyanusun dışbükeyliği öyle belirginleşmişti ki bütün su kütlesi, ufuktaki uçurumdan aşağı dökülecek gibi görünüyordu. Şiddetli bir çağlayanın sesini duymak için dikkat kesildiğimi fark ettim. Adalar artık görülmüyordu, ya güneydoğuda ufukun altında kalmışlardı veya artan yükekliliğim onları görüş alanımın dışında bırakmıştı, hangisi olduğunu söyleyemem. Ama ikinci olasılığı kabul etmeye eğilimliydim. Kuzey yönündeki buz çizgisi gittikçe daha görünür oluyordu. Soğuk ölçsüz derecede fazlaydı. Önemli bir şey olmadı ve günü yanıma almayı ihmal etmediğim kitapları okuyarak geçirdim.

5 Nisan. Dünyanın görünür yüzeyi karanlıkta kalmaya devam ederken güneşin yükselmesi tek konuydu. Ama zamanla ışık her yere yayıldı ve kuzeydeki buz çizgisini yine gördüm. Şimdi çok belirgindi ve okyanus sularından çok daha koyu bir tondaydı. Açıkça ona doğru, artan bir hızla yaklaşıyordum. Yine doğuda ve belki batıda da kara parçası görebilirim diye hayal ettim, ama emin olamadım. Hava ılık. Gün boyunca önemli bir şey olmadı. Erkenden yattım.

6 Nisan. Buz çizgisinin çok yakın bir mesafede olduğunu ve aynı maddeden koca bir alanın ufukta kuzeye doğru yayıldığını görmek beni şaşırttı. Balonun bu yolu izlemesi durumunda çok geçmeden Donmuş Okyanus'a ulaşacağım açıldı ve sonunda Kutbu göreceğimden kuşku kalmamıştı. Gün boyunca buza yaklaşmaya devam ettim.

Geceye doğru ufuk sınırlarım, kuşkusuz dünyanın biçiminin kutuplarda yassı bir küre olması ve kutup dairesinin şişkin sınırının üstüne çıkmış olmam nedeniyle, ansızın ve maddi olarak genişledi. Sonunda karanlığa gömüldüğümde, yatağa büyük endişeler içinde gittim; gözlemleme fırsatını yakalayamadan o kadar merak ettiğim nesenin üstünden geçip gitmekten korkuyordum.

7 Nisan. Erkenden kalktım ve neşe içinde sonunda kuzey kutbunu gördüğümünden hiç kuşku kalmadı. Kuşkusuz orada, ayaklarımın hemen dibindeydi, ama heyhat! şimdi o kadar yükseğe çıkmıştım ki, açıkça görülebilecek bir şey kalmamıştı. Gerçekten de 2 Nisan'da sabah saat altıdan, aynı gün öğleden sonra saat dokuza yirmi kalana (barometrem bozulana) kadar aralıklarla yaptığım ölçümlerin ortaya koyduğu rakamlardan, şimdi, Nisan'ın yedisinde saat dörtte, deniz yüzeyinden *en az* 7254 mil yüksekliğe ulaşmış olduğum kolayca ortaya çıkıyordu. Bu yükseklik çok fazla görülebilir, ama hesaplanıp yapılan tahmin, her durumda gerçeğin çok daha altında bir yükseklikti. Ne olursa olsun kuşkusuz dünyanın ana çapının bütününe hesaba almıştım, bütün kuzey küre ortografik bir harita gibi altımda uzanıyordu ve ekvatorun büyük dairesi benim ufuk çizgimi oluşturuyordu. Sizler Ekselansları, şimdiye kadar kutup dairesinin keşfedilmemiş bölgelerinin, hemen benim altımda olduğundan ve bu nedenle engellenmeden görülemeyeceğini ve görüş noktası çok uzak olduğundan, kesin bir incelemeye izin vermeyecek kadar, görece aşırı küçülmüş olduğunu düşünmeye hazır olabilirsiniz. Yine de görülenler, benzersiz ve heyecan verici şeylerdi. Daha önce sözü edilen çizgiden kuzeye doğru ve hafif bir nitelemeyle, insanlığın keşiflerinin sınırı denebilecek yerde kesintisiz veya nerdeyse kesintisiz bir buz tabakası uzanı-

yordu. İlerleyişinin ilk birkaç derecesinde, yüzeyi önemli oranda düzdü ve sonra bir ova gibi oluyor ve daha sonra Kutup noktasının kendisinde, dairenin merkezinde, içbükey tarafı kalmıyordu ve balonla çizilen çapın derecesi çok kesin olarak altmışbeş saniyeydi ve karanlık rengi, görünür yarıküredeki her noktadan daha koyuydu ve yer yer en koyu karanlıkla derinleşiyordu. Bundan öteye söylenebilecek fazla şey yok. Saat onikiye doğru dairenin merkezinin çevresi maddi olarak küçüldü ve saat yedide onu tamamıyla gözden kaybettim, balon buzun batı ucundan geçti ve hızla ekvator yönünde uçtu.

8 Nisan. Dünyanın görünür çapında önemli bir küçülme ve genel rengi ve görüntüsünde maddi bir farklılaşma buldum. Bütün görünebilen alan acılı solgun bir sarının değişik tonlarına büründü ve hatta bazı yerlerde göze acı veren bir parlaklık edinmişti. Aşağı doğru baktığımda görüşüm yoğun atmosfer nedeniyle önemli derecede engelleniyordu, yüzey bulutlarla kaplıydı ve onların kütleleri arasında yeryüzünü ancak zaman zaman görebiliyordum. Bu doğrudan görüş zorluğu son kırksekiz saat boyunca bana zaman zaman zorluk çıkardı ama bulunduğum korkunç yükseklik sanki bütün yüzen buhar kütlelerini bir araya getiriyordu ve elverişsizlik çıkışıma bağlı olarak daha da elle tutulur oluyordu. Yine de balonun Kuzey Amerika kıtasının büyük göller bölgesinin üstünde uçtuğunu anlamıştım ve elbette güneye doğru yol aldığından kısa süre sonra beni tropiklere ulaşıracaktı. Bu durum bana yürekten duyulan en büyük tatmini vermekten geri kalmadı ve bunu nihai başarının kehaneti olarak kabul ettim. Gerçekten de o zamana kadar tuttuğum yön, bana huzursuzluk vermişti, çünkü bu yönde daha fazla devam edersem, aya ulaşma olasılığımın kalmayacağı ortadaydı. Ayın yörüngesi ancak 5° 8' 48" gibi küçük bir açıy-

la elipse yaklaşır. Garip görünebilir, ama ancak bu kadar zamandan sonra *ayın elips düzleminin* bir noktasından yola çıkmamakla yaptığım büyük hatayı anlamıştım.

9 Nisan. Bugün dünyanın çapı fazlasıyla küçüldü ve yüzeyin rengi saat başı daha da koyu bir sarıya dönüştü. Balon güneye doğru ilerlemeyi sürdürdü ve akşam dokuzda Meksika Körfezi'nin kuzey ucuna vardım.

10 Nisan. Bu sabah saat beş sularında, yüksek, ürkütücü, hiçbir biçimde açıklayamadığım bir sesle aniden uyandım. Çok kısa sürmüştü ancak, o kadarıyla, daha önce duyduğum hiçbir sese benzemiyordu. İlk anda sesi balonun patlamasına bağlayarak fazlasıyla telaşlandığımı söylemeye gerek yok. Bütün araçlarımı büyük dikkatle yokladım ve hiçbir aksaklık bulamadım. Günün büyük bölümünü bu olağandışı olayı düşünerek geçirdim ama hiçbir açıklama bulamadım. Hoşnutsuz ve büyük endişe ve sıkıntı içinde yattım.

11 Nisan. Dünyanın görünen çapında şaşırtıcı bir küçülme ve ilk kez ayınkinde önemli bir artış buldum ve dolunay olması için daha birkaç gün vardı. Şimdi odayı yaşamaya yetecek atmosfer havası ile doldurmak çok daha fazla emek istiyordu.

12 Nisan. Balonun yönünde daha önce olmayan bir değişiklik oldu ve bunu beklememe karşın bana eşsiz bir neşe verdi. Daha önce izlediği yolla güney enleminin yirminci paraleline kadar inmişti ve aniden dar bir açıyla doğuya dönüp, gün boyunca, tam olarak değilse de *yaklaşık olarak ay elipsinin düzleminde* ilerledi. Dikkate değer olan, sepetin bu yön değişikliği ile önemli ölçüde sallanmasıydı—aşağı yukarı saatlerce süren bir sallanma.

13 Nisan. Ayın onunda bana korku salan yüksek çatırdama sesi

yine oldu. Konu üstüne uzun süre düşündümse de tatmin edici bir sonuca varamadım. Dünyanın görünür çapındaki büyük azalma şimdi balondan ancak yirmi beş derece kadardı. Ay görülemiyordu, nerdeyse tam tepemdeydi. Yine elips düzleminde yolculuğa devam ettim, fakat doğuya doğru fazla ilerlemedim.

14 Nisan. Dünyanın çapında çok hızlı bir küçülme. Bugün balonun gerçekten de ay yörüngesinin en yakın noktasına doğru ilerlediği—yani başka deyişle, doğrudan ayın dünyaya en yakın yörüngesine doğrudan giden yolda ilerlediği düşüncesi beni fazlasıyla etkiledi. Ay tam tepemdeydi ve bu nedenle görüşüm dışındaydı. Atmosferi yoğunlaştırma işlemi uzun ve büyük çaba istiyordu.

15 Nisan. Artık dünya yüzündeki kıtalar ve denizlerin hatları bile kolayca seçilmiyordu. Saat on ikiye doğru, daha önce beni irkiltten sesi üçüncü kez fark ettim. Ama bu kez birkaç saniye sürdü ve giderek arttı. Sonunda, bir yandan aptallaşmış ve korkmuş, uğursuz bir yok olma beklentisi içinde dikilirken, sepet aşırı şiddetle sarsıldı ve tanımlayamadığım dev gibi ve alevli bir kitle binlerce gürleme, patlama ve vızlama ile balondan koptu. Bunun, hızla yaklaştığım, dünyadan fırlayan güçlü bir volkanik patlamanın parçalarından geldiğini, büyük olasılıkla zaman zaman dünyaya düşen görülmemiş bir madde türü ve daha iyi bir adlandırma ile gök taşları olduğunu düşünebilmem için şaşkınlığın verdiği korkunun biraz yatışması gerekti.

16 Nisan. Bugün, iki yan pencereden sırayla bakabildiğim kadar yukarı bakarak, büyük sevinç içinde, ay diskinin çok küçük bir bölümünün, sanki balonun koca çevresinin her yanından taşıdığını gördüm. Heyecanım çok fazlaydı, artık tehlikeli yolculuğumun sonuna ulaşacağımdan kuşku kalmamıştı. Gerçekten de yoğunlaştırıcının

gerektirdiği emek aşırı yorucu bir dereceye varmıştı ve bana güç harcamaya dışında fazla bir zaman bırakmıyordu. Uyku nerdeyse söz konusu olmaktan çıkmıştı. Oldukça hastaydım ve gövdem tükenmişlikten titriyordu. İnsan doğasının bu yoğun acıya daha uzun süre dayanması olanaksızdı. Şimdi kısa süren karanlıkta bir gök taşı yine yakınımından geçti ve bu olgunun sıklığı bana lazlasıyla endişe vermeye başladı.

17 Nisan. Bu sabah yolculuğumda bir dönüm noktası oldu. Ayın onüçünde dünyanın yirmi beş derecelik bir açı oluşturduğu anımsanacaktır. Ondördünde bu açı büyük ölçüde daraldı, onbeşinde, daha da büyük bir daralma görülüyordu ve onaltısı gecesine girdiğimde, ancak yedi derece ve onbeş dakikalık bir açı görebiliyordum. Dolayısıyla, kısa ve rahatsız bir uykudan kalktığımda, bugünün sabahında, ayın onyedisinde, altımdaki yüzeyin hacim olarak aniden ve mucizevi biçimde *büyüdüğünü* ve çapındaki açının en az otuzdokuz derece olduğunu görünce nasıl şaşırdığımı anlatamam. İçine düştüğüm, beni saran ve tamamıyla egemen olan aşırı ve mutlak korku ve şaşkınlığımı hiçbir söz anlatamaz. Dizlerim sallanıyordu—dişlerim takırdıyordu—saçlarım diken diken olmuştu. “Demek ki balon, balon gerçekten patladı!” Aklıma hücum eden ilk fırtınalı düşünceler bunlardı: “Balon gerçekten patladı! —düşüyordum—en zorlu, en görülmemiş hızla düşüyordum! Çoktan geçilmiş olan koca mesafe gözönüne alındığında, dünyanın yüzeyine ulaşmam ve yokluğa karışmam en fazla on dakika alırdı. Sonunda düşünmek beni rahatlattı. Durdum, düşündüm ve kuşkulanmaya başladım. Bu olanaksızdı, hiçbir biçimde bu kadar hızla aşağı inemezdim. Ayrıca, altımdaki yüzeye yaklaştığım ortada olmakla birlikte, bu hiç de ilk önce kavradığım hızda değildi. Bu düşünce aklımdaki ızdırabı dindirdi ve sonunda konuyu uygun biçimde

ele almamı sağladı. Gerçekten de şaşkınlığım beni duygularımdan yoksun kılmış olmalıydı, altımdaki yüzeyle dünya ananın yüzeyi arasındaki koca ölçüye gelmez farklılıkları görememiştim. Dünya gerçekte başımın üstündeydi ve balonun arkasında gizlenmişti, bu sırada ay-bütün görkemiyle ayın kendisi-altımda, ayaklarımın dibinde uzanmaktaydı.

Konumdaki bu olağandışı değişikliğin aklımda yarattığı uyuşukluk ve şaşkınlık herhalde, ne de olsa, serüvenimin en az açıklama gerektirecek bölümüydü. Çünkü bu *bouleversement*¹ yalnızca doğal ve kaçınılmaz değil, aslında olması uzun süredir beklenendi, yolculuğum gezegenin çekim gücünün, uydusunun çekim gücünün altında kalacağı noktaya veya daha kesin anlatımla, balonun dünya tarafından çekilmesinin, ay tarafından çekilmesinden daha güçsüz olduğu noktaya vardığında bunun olması doğaldı. Bütün duygularımı karmakarışık eden derin bir uykudan uyanıp, çok şaşırtıcı ve, beklenmekle birlikte, o anda olması beklenmeyen olgu üstüne düşünmeye çalıştım. Konum değişikliği elbette yavaş yavaş, fakat kolayca olmuş olmalıydı ve o sırada uyanık olsaydım bile, bu tersine çevrilmenin herhangi iç kanıtını—yani kendimde veya araçlarımdaki bir rahatsızlık veya düzensizliği—fark edebilmemin yolu yoktu.

Durumumu anladığımda ve ruhumun her yanını saran korkudan kurtulduğumda, bütün dikkatimin, öncelikle ayın genel fiziki görünüşüne yöneldiğini söylememe gerek yok. Altımda harita gibi uzanıyordu—ve halen azımsanmayacak bir uzaklıkta olduğunu düşünüyor olmama karşın, yüzeyindeki kırışıklıklar çarpıcı ve bütünüyle anlatıla-

¹ (Fr.) Altüst oluş.

maz bir açıklıkla gözle seçilebiliyordu. Okyanus veya denizin yokluğu veya göl ve ırmak yokluğu veya herhangi bir su kitlesinin yokluğu beni en belirgin jeolojik özellik olarak ilk bakışta çarptı. Yine de geniş bölgelerin belirgin biçimde alüvyon olduğunu gördüm, çünkü görünebilen yarı kürenin geniş bölümü konik biçimli sayısız volkanik dağla kaplıysa da, doğal tümsekler olmaktan çok yapay bir görüntüleri vardı. İçlerinde en yüksek olanının dikliği üç, üç buçuk mil aşıyordu, ama volkanik Campi Phlegraei bölgesinin haritası siz Ekselanslarına genel yüzey hakkında benim değersiz sözlerimle yapacağım tanımlamadan daha iyi bir fikir verebilir. Bunların büyük bölümü patlama aşamasındaydı ve, yinelenip duran gürültüleriyle yanlışlıkla gök taşları dediklerimin, şiddeti ve gücünü korku içinde daha iyi anladım. Şimdi bunlar çok daha telaşlandırıcı bir sıklıkla yukarıya, balonuma doğru fışkırıyorlardı.

18 Nisan. Bugün ayın görünür gövdesinde müthiş bir büyüme gördüm—ve iniş hızımdaki görünür artış bana korku vermeye başladı. Aya gidişle ilgili spekülasyonlarımın ilk aşaması sırasında, birçok kuramun tersine ve, eklenmeli ki, ayda olmadığı konusundaki genel inançsızlığa karşı, çevresinde bir atmosfer olduğu ve gezegenin hacmine oranla yoğunluğunun hesaplamalarıma büyük oranda girdiği anımsanacaktır. Fakat Encke'in kuyruklu yıldızı ve zodyak ışığı hakkındaki görüşleri hakkında ileri sürdüklerimi, Lilienthalli Bay Schroeter'in bazı gözlemleri ile kuvvetlendirmiştım. Schroeter, ayı iki buçuk günlükken, güneş batımından hemen sonra, karanlık bölümü görünür olmadan önce gözlemlemeye başlamış ve görünür olana kadar gözlemlerine devam etmiştir. Sivri iki ucu çok keskin biçimde incelmış görünüyordu ve her biri, karanlık yarıkürenin herhangi bö-

lümü görünür olmadan önce, güneş ışığı ile hafif parlayan en uç noktalarını sergiliyordu. Çok geçmeden karanlık gövde bütünüyle aydınlandı. Yarım dairenin karşılıklı iki ucunun güneş ışınlarının ayın atmosferi tarafından kırılmasından kaynaklandığını düşünüyordum (atmosfer karanlık yarıküresine yetecek kadar ışını yansıtıyor ve dünyanın, ay yeni aya 32° iken yansıttığından daha parlak bir alacakaranlık ürettiyordu). Bu durumda ayın atmosferi 1356 Paris fiti olmalıydı ve güneş ışını yansıtacak en büyük yükseklik de 5376 fitti. Bu konudaki görüşlerim Felsefi Tutanaklar'ın seksenikinci cildindeki bir pasajla da doğrulanmıştır, burada Jüpiter'in uydularının tutulması durumunda üçüncüsünün belirsiz bir zamanda 1" ya da 2" kadar gözden kaybolduğu ve dördüncüsünün de ana kütle yanında ayırt edilmez olduğu bildiriliyordu.[#]

İniş güvenliğim tamamıyla atmosferin varsayılan yoğunluğunun direnci veya daha doğrusu desteğine bağlıydı. Sonunda yanılmış olduğum ortaya çıkarsa, serüvenime uydunun kırışık yüzeyinde atomlara ayrılmaktan başka bir son bekleyemezdim. Ve gerçekten de korkmak için her türlü nedenim vardı. Yoğunlaştırıcı için harcadığım emek

Hevelius, berrak gökte, altıncı ve yedinci kadirden yıldızlar bile gözle görünür olduğunda, birkaç kez ayın aynı yüksekliğinde ve dünyadan aynı mesafesinde ve aynı mükemmel teleskopla, ay ile beneklerinin her zaman aynı berraklıkta görünmediğini yazar. Gözlem koşullarından, bu olgunun nedeninin bizim havamız veya tüpteki hava veya ay veya gözlemcinin gözü değil, fakat ayda bulunan başka bir şey (atmosfer mi?) olması gerektiği sonucu çıkmaktadır.

Cassini, sık sık Satürn, Jüpiter ve sabit yıldızları ayın önüne geldiklerinde gözlemlemiş ve daire biçimlerinin ovale dönüşüğünü görmüştür. Ve başka tutulmalarda, biçimin hiç değişmediğini de görmüştür. Dolayısıyla, ayda yıldızların ışınlarını yansıtan yoğun bir maddenin bazen bulunup bazen bulunmadığı sonucu çıkarılabilir.

hiç de azalmamışken ayla olan mesafem gittikçe önemsizleşiyordu ve havadaki azlığın ortadan kalkmaya başladığına dair en küçük bir belirti de keşfedebilmiş değildim.

19 Nisan. Bu sabah, neşe içinde, dokuz sıralarında, ayın yüzeyinin korkutucu derecede yakınlaştığını gördüm ve telaşım son sınırına dayandı, yoğunlaştırıcı pompalarımı sonunda atmosferde bir değişiklik olduğunun açık işaretlerini vermeye başladı. Saat on olduğunda yoğunluğunun oldukça arttığına inanmam için nedenlerim vardı. Onbirde, aletimi kullanmak için çok az emek yetiyordu ve onikide, biraz tereddütle, yapmamam için bir neden olmadığını düşünerek, *turnikeyi* açma cesaretini gösterdim. Sonunda esnek-torba odayı açtım ve sepetin çevresinden soydum. Bekleneceği gibi böyle zamanından önce ve tehlikeli bir deneyin hemen ortaya çıkan sonucu spazmlar ve şiddetli baş ağrıları oldu. Fakat bunlara ve öteki nefes alma zorluklarına, yaşamım için büyük bir tehlike oluşturmadıklarından, aya yakın daha yoğun *tabakaya* ulaştıkça geride kalacakları düşüncesiyle, yapabildiğim kadar direnmeye karar verdim. Bu tutum yine de fazlasıyla aceleciydi ve çok geçmeden uydunun kütesine oranla atmosfer yoğunluğu hesaplarımda yanılmamış olduğumun ortaya çıkmasına karşın, yine de yoğunluğunu yanlış hesapladığım ürkütücü biçimde ortaya çıktı, yüzeyde bile balonumun sepetindeki büyük ağırlığı taşımaya yetecek yoğunluk yoktu. Her iki gezegendeki gerçek çekim gücü, dünyanın yüzeyindekine eşit derecede atmosfer yoğunluklarının oranı kadar *olmak durumundaydı*. Ama durum *böyle değildi* ve hızla düşüşüm bunu yeterince kanıtlıyordu, bunun neden böyle olmadığı ancak daha önce sözünü ettiğim olası jeolojik karışıklıklar dikkate alınarak açıklanabilir. Her durumda, artık gezegenin yüzeyine çok yakındım ve çok şid-

detli bir biçimde aşağı doğru gidiyordum. Dolayısıyla, önce safrayı, sonra su fıçılarını, sonra yoğunlaştırıcımı ve esnek-torba odamı ve son olarak sepetteki bütün malzemeyi atmak için bir an yitirmedim. Ama hiçbir yararı olmadı. Hâlâ korkunç bir hızla düşüyordum ve yüze yarım milden daha uzak değildim. Son çare olarak, dolayısıyla, paltomdan, ayakkabılarımdan kurtuldum ve önemli bir ağırlık oluşturan *sepetin kendisini* balondan ayırdım ve böylece, iki elimle ağa tutunarak, göz görebildiği kadarıyla bütün yerin küçük küçük yerleşim yerleriyle kaplı olduğunu gördüm, çok geçmeden fantastik görünüşlü bir şehrin göbeğine ve küçük çirkin yaratıkların ortasına düşecektim. Bunlar tek bir sözcük demiyorlar veya yardımına koşmak için en küçük çaba göstermiyorlardı, ama orda bir avuç aptal gibi dikilip, gülünç biçimde sırtıyorlar ve kollarını bellerine koymuş, bana ve balonuma göz ucuyla bakıyorlardı. Küçümsemeyle başımı çevirdim ve yukarıya terk ettiğim ve belki de sonsuza kadar terk ettiğim dünyaya baktığımda, onun kocaman, kasvetli, bakır bir kalkan gibi göründüğünü gördüm, çapı iki dereceydi, yukardaki göklerde sabit çakılmıştı ve kenarlarından birinde en parlak altın hilal parılıyordu. Hiçbir kara veya deniz belirtisi yoktu ve her yeri çeşitli bulutlarla renklenmişti, ekvator ve tropik bölgeleri kuşak gibi sarılmıştı.

Böylece, memnun olunuzki Ekselansları, büyük heyecanlar, duyulmamış tehlikeler, benzersiz kurtuluşlarla, sonunda Rotterdam'dan ayrılışımın ondokuzuncu gününde, dünyadaki herhangi ölümlü yurttaş tarafından şimdiye kadar başarılmış, gerçekleştirilmiş veya düşünülmüş en olağandışı, en önemli yolculuğu güvenle sona erdirdim. Ama anlatacak serüvenlerim daha bitmedi. Ve gerçekten de Ekselansları'nın da tahmin edeceği gibi, yalnızca kendine özgü nitelikleri nedeniyle

fazlasıyla ilginç olmayıp, insanların yaşadığı dünyanın uydusu olarak onunla kuşkusuz çok yakından ilgisi olan bir yerde beş yıl oturduktan sonra, Devlet Astronomlar Koleji'nin özel kulaklarının duyması gereken, ne kadar mucizevi de olsa mutlu sona eren *yolculuğumun* ayrıntılarından çok daha önemli bilgilere sahip olmalıyım. Konu tam da bu. İletmekten gerçekten de çok, çok fazla mutluluk duyacağım. Gezegenin iklimi hakkında söyleyecek çok şeyim var, onun sıcaklık ve soğukluğundaki harika değişiklikler, onbeş gün devam eden dinmez ve yakıcı gün ışığı ve sonraki onbeş günün kutup soğuşundan daha dondurucu soğuşu, güneş altındaki noktasından en uzaktaki noktasına, *in vacuo*¹ buharlaşma yoluyla sürekli nem aktarılması, akar suların değişken bölgesi, halkın kendisi, adetleri, gelenekleri, siyasi kurumları, kendilerine özgü fiziki yapıları, çirkinlikleri, kulakları olmayışı, böyle özellikli bir atmosferdeki yararsız uzantıları, konuşmanın yararı ve özellikleri hakkındaki tam cahillikleri, konuşma yerine özel bir iletişim yöntemi uygulamaları, aydaki her bireyin dünyadaki bir kişiyle olan kavranılmaz bağıntısı–gezegenle uydusu arasındaki ilişkiye benzer ve ona dayanan bir bağıntı ve birindekinin yaşam ve yazgısının ötekiindekinin yaşam ve yazgısı ile birlikte örülüğü ve hepsinden önemlisi, Ekselansları, –hepsinden önemlisi ayın öteki yörelerinde yatan karanlık ve uğursuz gizemler–uydunun dünyanın çevresindeki dönüşünde kendi ekseni üzerindeki eğikliği ile mucizevi uyumluluk gösteren–insanların teleskoplarının incelemesine yüzünü hiç dönmemiş ve Tanrı'nın merhameti ile hiç dönmeyecek olan yöreler. Bütün bunları ve çok daha fazlasını–ayrıntılarıyla anlatmak isterim. Ama,

(L.) Bir boşlukta.

kısaca, ödülümü isterim. Aileme ve evime dönme özlemi içindeyim ve daha fazla konuşmanın bedeli olarak—fizik ve metafizik bilim dallarına tutabileceğim çok önemli ışığın benim elimde olduğu düşünce—sizin onurlu varlığınızın etkisiyle, Rotterdam'dan ayrılırken alacaklılarımı öldürme suçundan bağışlanmayı diliyorum. Bu mektubun amacı da budur. Bunu taşıyan ve benim onayımıyla elçim olarak dünyaya gönderdiğim, uygun talimatları almış olan ay sakini, Ekselanslarının emirlerini bekleyecek ve karşılık olarak istediğim afname, eğer verilirse, bana getirecektir.

Ekselanslarının alçakgönüllü hizmetçisi olma onuruyla.

HANS PFAALL.

Bu fazlasıyla olağandışı belgenin okunmasını bitirdikten sonra Profesör Rubadub'un şaşkınlıktan piposunu yere düşürdüğü, Mynheer Superbus Von Underduk'un gözlüklerini çıkardığı, sildiği ve cebine koyduğu, kendisini ve vakarını unutup şaşkınlık ve hayranlıktan üç kez topukları üstünde döndüğü söylenir. Konunun tartışılacak yanı yoktur—afname verilmelidir. En azından Profesör Rubadub, yeminle böyle söyledi ve şanlı Von Underduk bilim kardeşinin kolunu kavrarken, tek sözcük söylemeden böyle düşündü ve tutulacak yol üstüne iyice düşünmek üzere evine doğru yollandı. Bununla birlikte, belediye başkanının kapısına varınca, profesör—kuşkusuz Rotterdamlı hemşehrilerin vahşi görüntülerinden korkuya kapılan elçinin kaybolmayı uygun görmesi nedeniyle—affın bir yararı olmadığını, çünkü bu kadar uzak mesafeye bir yolculuğu ancak bir ay adamının yapacağını söylemeye cesaret etti. Bu gözlemin doğruluğunu belediye başkanı onayladı ve böylece konu kapandı. Ama dedikodular ve spekülasyon-

lar bitmedi. Mektup, yayımlanarak, çok çeşitli dedikodu ve fikre yol açtı. Bazı aklievveler, bütün işin bir hileden başka bir şey olmadığını ileri sürerek kendilerini aptal durumuna düşürdüler. Ama hile, bu tür insanlar için, sanırım, kavrayamadıkları her türlü olay için kullandıkları bir terim. Kendi adıma, böyle bir suçlama için ne tür veriler bulduklarını göremiyorum. Neler söylediklerine bakalım:

İmprimis.¹ Rotterdam'da kimi şakacı kimseler kimi belediye başkanlarına ve astronomlara karşı belli bir antipati duyarlar.

İkincisi. Komşu Bruges şehrinde hafif bir suç nedeniyle iki kulağı da dibinden kesilmiş, hokkabazlık yapan garip bir cüce birkaç gündür kayıptı.

Üçüncüsü. Küçük balona yapışmış olan gazeteler Hollanda gazetesiydi ve dolayısıyla ayda yapılmış olamazlardı. Bunlar kirli gazetelerdi—çok kirli—ve matbaacı Gluck onların Rotterdam'da basılmış olduğuna İncil'e el basarak yemin ediyordu.

Dördüncüsü. Şu sarhoş serseri Hans Pfaall'ın kendisi ve alacaklıları olacak üç aylak beyefendi, daha iki üç gün önce banliyöde bir akşamcı mekânında görülmüşler; denizaşırı bir yolculuktan henüz dönmüşler, cepleri para doluymuş.

Sonuncusu. Bu genellikle kabul gören veya görmesi gereken bir fikirdir, Rotterdam kentindeki Astronomlar Koleji, dünyanın başka yerlerindeki kolejlerle birlikte—bütün kolejleri ve astronomları saymayalım—konu hakkında ağızlarını açıp, olmaları gerektiğinden daha iyi veya yüce veya zeki tek bir sözcük etmemektedirler.

(L.) İlk olarak.

NOT–Açık konuşulursa, yukardaki önemsiz karalama ile Bay Locke'un ünlü “Ay Öyküsü” arasında bir benzerlik yoktur; ama ikisi de şaka niteliği taşıdığı için (birinde şaka amacı varken, öteki sonuna kadar içten ise de) ve iki şaka da aynı konuda olduğundan, aydan söz edip, dahası bilimsel ayrıntı ile inanılabilirlik yaratmak istediklerinden–Hans Pfaall'ın yazarı, *kendini savunma* adına, kendi *jeu d'esprit*'sini¹ *Southern Literary Messenger*'da, Bay L.'ninki *New York Sun*'da yayımlanmadan üç hafta kadar önce yayımlandığını açıklamayı gerekli bulmuştur. Belki de var olmayan bir benzerliği hayal eden New York gazeteleri “Hans Pfaall”ı alıntılararak ve “Ay Hilesi” ile karşılaştırarak, birinin yazarı ile ötekinkini kıyaslamışlardır.

Birçok kişi “Ay Hilesi” ile aldatıldığından, olay hakkında bilgilenmeyi isteyebilir ve burada hiç kimsenin aldatılmış olmadığını göstermek biraz eğlendirici olabilir–öykünün özel yönlerine işaret etmek onun gerçek niteliğini ortaya koymak için yeterlidir. Gerçekten de, bu usta işi kurguda sergilenen imgelem ne kadar zengin olsa da, olgu ve genel benzerliğe yönelik daha dikkatli bir gözlemde bulunmak gerekmektedir. Kamuoyunun bir an için bile olsa yanlış yönlendirilmesi, astronomik konularda yaygın olan genel bilgisizliğin büyüklüğünü ortaya koymaktadır.

Ayın dünyaya olan mesafesi, yuvarlak rakamlarla 240.000 mildir. Bir merceğin bir uyduyu (veya herhangi uzak bir nesneyi) ne kadar yakına getirebileceğini bilmek istersek, elbette

¹ (Fr.) Şaka.

mesafeyi teleskopun büyütücü veya daha kesin bir ifadeyle uza-ya yayılma gücüyle bölmeliyiz. Bay L., camlarına 42.000 kat güç veriyor. Bununla 240.000'i (ayın gerçek uzaklığını) bölün, ayın görünüşteki uzaklığı olarak beş artı beş bölü yedi mil çıkar. Bu kadar uzaklıkta, bırakın öyküde sözü edilen ayrıntı noktaları, hiçbir hayvan görülemez. Bay L., Sir John Herschel'in çiçekleri (haşhaş rheas, vb) algıladığını, hatta küçük kuşların gözlerinin biçim ve renklerini de anladığını söylüyor. Biraz önce yine kendisi merceklerin çapı 45 santimden küçük olan nesneleri gösteremeyeceğini ortaya koyuyordu, ama bu bile, dediğim gibi, teleskopa çok fazla güç yüklemektir. Bu arada, bu şaşırtıcı merceğin Dumbarton'da, Hartley ve Grant adlı bayların cam fabrikasında üretildiği söylenmektedir; oysa H. ve G. ve adlı bayların kuruluşu şakanın yayımlanmasından uzun süre önce çalışmasını tatil etmiştir.

Küçük boy baskının 13. sayfasında bir bizon türünün gözlerindeki 'tüylü peçe'den söz edilmektedir, yazar: –"Dr. Herschel'in kıvrak zekâsı hemen bunun hayvanın gözlerini, ayın bize bakan tarafında yaşayanların periyodik olarak maruz kaldığı aşırı ışık ve karanlıktan korumak için lütufkar bir düzenek olduğunu anladı" diyor. Ama bunun, Doktor'un pek "kıvrak" gözlemi olduğu da söylenemez. Ayın bize bakan tarafındakiler, açıldı ki, hiç karanlık yaşamazlar, dolayısıyla sözü edilen "aşırılıklar" da olamaz. Güneşin yokluğunda, ışıklarını dünyadan alırlar ve bu da onüç bulutsuz dolunaya eşittir.

Topografya, baştan başa, Blunt'un Ay Haritası'na başvurduğunda bile, bununla veya başka bir ay haritasıyla, hatta çok

yerde kendi içinde çelişkilidir. Kerteller konusu da içinden çıkılmaz karışıklıklar içermektedir, yazarın, ay haritasında dünyadaki kertellerle uyum bulunmadığını bilmediği görülüyor, doğu soldadır, vb.

Belki de daha önceki astronomların karanlık noktalara taktığı *Mare Nubium*, *Mare Tranquillitatis*, *Mare Foecunditatis* gibi belirsiz adlara kanarak, Bay L., ayda okyanuslar ve başka büyük su kütleleriyle ilgili ayrıntılar koymuş, oysa orada böyle kütleler bulunmadığı kadar kesin başka bir astronomik bilgi yok. Işık ve karanlık arasındaki sınırı incelerken (hilal veya yarımaya da) bu sınır karanlık yerleri geçer, ayırım çizgisi kaba ve zikzaklıdır; ama bu karanlık yerlerin akışkan olduğu yerler açıkça görülebilir.

21. sayfadaki yarasa adamın kanatlarının betimlenişi Peter Wilkins'in uçan adalıların kanatlarıyla ilgili açıklamalarından alınmıştır. Bu basit örnek kuşku uyandırmalı, en azından düşündürmelidir.

23. sayfada şunları okuyoruz: "Bizim onüç kat büyük küremiz, zamanın rahminde ve kimyasal ilişkinin edilgen öznesiyken, bu uyduya ne kadar büyük etkide bulunmuş olmalıdır!" Çok güzel, ama hiçbir astronomun, özellikle hiçbir Bilim Dergisi'nde böyle bir fikir ileri sürmediği, bilinmelidir. Çünkü kastedilen zamanda dünya yalnızca onüç değil, aydan kırkdokuz kez daha büyüktü. Benzer bir itiraz bütün sonuç cümleleri için de geçerlidir, burda, Satürn'le ilgili bazı keşiflerden söz edilmekte, felsefe muhabiri küçücük bir okul öğrencisinin gezegen açıklamalarına girişmektedir—bunlar *Edinburgh Bilim*

Dergisi'ne gitmeli!

Ama özellikle bir nokta var ki, kurguya ihanet ediyor. Ayın yüzeyindeki hayvanları görecektir güce gerçekten sahip olduğunu düşünelim—dünyadan bakan bir gözlemcinin dikkatini ilk ne çeker? Elbetteki biçimleri, boyutları veya başka bir özellikleri değil, öncelikle hayret verici *durumları*. Anlaşılan topukları havada, başları aşağıda yürüyorlar, tavanda yürüyene sinekler gibi. Gerçek gözlemci (önceden edindiği bilgilerden dolayı hazırlıklı olsa da) durumlarının özgün garipliği nedeniyle hemen bir hayret nidası koyverirdi; *uydurma* gözlemci bu konuya değinmiyor bile, bunun yerine, ancak başlarının çapını görebildiği söylenmişken, bu yaratıkların bütün gövdelerini görmekten söz ediyor!

Sonuç olarak, yarasa insanların boyutları ve özellikle güçlerinin (örneğin öyle seyrelişmiş bir atmosferde—elbette ayda atmosfer varsa—uçabilme yeteneklerinin)—öteki hayvan ve bitki varlığı hayallerinin çoğunluğu ile birlikte, genel olarak bu konulardaki analogik akıl yürütmeye çelişkili olduğu da söylenebilir. Ve burada bu analogi çoğunlukla kesin tanımlamalara varmaktadır. Belki de, makalenin başında Brewster ve Herschel'e atfedilen "gözün odak nesnesiyle yapay ışık aktarımı, vb." hakkındaki bütün varsayımların, büyük olasılıkla zırvalamaya ad konulmasıyla ortaya çıkan yazınsal sanat türleri arasına girdiğini eklemek pek de gerekmiyor.

Yıldızlar arasındaki optik keşiflerin çok gerçek ve kesin bir sınırı var—ancak doğası anlatılırsa anlaşılacak bir sınır. Gerçekten bütün gereksinimimiz büyük mercekler koymak ol-

saydı, insan yeteneği sonunda bu görevi yerine getirebilirdi ve bizde onları istediğimiz büyüklükte yapardık. Ama ne yazık ki mercek büyüklüğündeki artış, sonuçta uzayı görme gücüyle orantılı olarak, nesneden gelen ışık da, onun yaydığı ışınlarla bağlı olarak, azalıyor. Ve bu kötülüğe, insan yeteneğinin çare olması söz konusu değil, çünkü bir nesne ancak, ister doğrudan ister yansıtmayla olsun, kendisinden yaydığı ışınlarla görülebilir. Dolayısıyla elde edilebilecek tek “yapay” ışık, Bay L., onun gönderebileceği yapay ışık olabilir—“gözün odak nesnesi”ne değil, ama görülmek istenen gerçek nesneye—yani, aya. Bir yıldızdan gelen ışığın, açık ve aysız bir gecede bütün yıldızlardan gelen doğal ışık kadar zayıf olacak kadar yayıldığında, yıldızın artık hiçbir yolla görülmesine olanak kalmayacağı kolaylıkla hesaplanabilir.

Yakın zamanlarda İngiltere’de yapılmış olan Kont Ross teleskopu 2,5 santimetre kare yansıtma yüzeyi olan bir aynaya sahiptir. Herschel teleskopununki yalnızca 1,1’dir. Kont Ross’unkinin metal çapı 6 fittir, kalınlığı kenarlarda 5,5 ortada 5 inçtir. Ağırlığı 3 tondur. Odak uzaklığı 50 fittir.

Geçenlerde benzersiz ve oldukça usta işi küçük bir kitap okudum, başlık sayfası şöyle: —“L’Homme dans la lvne, ou le Voyage Chimerique fait au Monde de la Lvne, nouvellement decouvert par Dominique Gonzales, Aduanturier Espagnol, autremet dit le Courier volant. Mis en notre langve par J. B. D. A. Paris, chez Francois Piot, pres la Fontaine de Saint Benoist. Et chez J. Goignard, au premier pilier de la grand, salle du Palais, proche les Consultations, MDCXLVIII.” S. 176.

Yazar metni İngilizceden Bay D'Avisson (Davidson?) adlı birinden çevirdiğini belirtiyor, ama cümlede berbat bir belirsizlik var. "l'en ai eu," diyor, "l'original de Monsieur D'Avisson, medecin des mieux versez qui soient aujourd'huy dans la coissance des Belles Lettres, et sur de la Philosophie Naturelle. Je lui ai cette obligation entre les autres, de m'avoir non seulement mis en main ce Livre en anglois, mais encore le Manuscrit du Sieur Thomas D'Anan, gentilhomme Eccossois, recommandable pour sa vertu, sur la version duquel j'advoue que j'ay tiré le plan de la mienne."

Gil Blas'ın başından geçenlere çok benzer biçimde olan ve ilk otuz sayfa boyunca süren bazı tutarsız maceralardan sonra yazar, bir deniz yolculuğu sırasında hastalandığından, mürettebatın onu zenci bir hizmetçiyle birlikte St Helena Adası'na bırakıp gittiğini anlatıyor. Yemek bulma şanslarını artırmak için ikisi ayrılıyorlar ve birbirlerinden olabildiğince uzakta yaşıyorlar. Aralarında haberleşme güvercinleri kullanabilmek için kuşları eğitmek gündeme geliyor. Zaman içinde kuşlar belli ağırlıkta paketler de taşıyabiliyor ve bu ağırlık gittikçe artıyor. Sonunda çok fazla sayıda kuşun kuvvetini birleştirerek yazarın kendisini taşıma fikri doğuyor. Bu amaç için bir araç tasarlanıyor ve bunun ayrıntılı betimlenmesi yapılıyor, bu da öncelikle çelik işlemeciliğine dayanıyor. Burada Signor Gonzales'in, büzgülü süsler ve kocaman perukayla, fazlasıyla süpürge sopasına benzeyen bir şeyin üzerine ata biner gibi oturduğunu ve çok sayıda yabani kuğunun (ganza) kuyruğundan bu makineye uzanan iplerle yukarı kaldırıldığını anlıyoruz.

Signor'un ayrıntılı anlatımında ana nokta, çok önemli bir olguya dayanıyor ve okuyucu kitabın sonlarına kadar bundan haberdar edilmiyor. O kadar dostluk kurduğu *ganzalar* gerçekte St Helena'nın sakinleri değil, ama aydan gelmişler. Bilinmeyen zamanlardan beri her yıl dünyanın bir yerine göç etmek adetleriymiş. Uygun mevsimde elbette evlerine dönerlermiş ve yazar, bir gün nasılsa kısa bir yolculuk için onların hizmetinden yararlanırken, beklenmedik biçimde yukarı götürülmüş ve kısa süre içinde uyduya varmış. Burada, birçok garip şey arasında, insanların çok mutlu olduğunu görüyor; hiçbir yasa yokmuş; acı çekmeden ölüyorlarmış; üç ile dokuz metre arasında boyları varmış, beş bin yıl yaşıyorlarmış, Irdonozur adlı bir imparatorları varmış ve ondokuz metre sıçrıyabiliyorlarmış ve yer çekiminin etkisi olmadığında neredeyse kanatsız uçabiliyorlarmış.

Size bu kitabın genel *felsefesi* hakkında örnekler verecek değilim.

Signor Gonzales, "Şimdi size kendimi bulduğum yerin yapısı hakkında açıklamalar yapmalıyım," diyor. "Bütün bulutlar ayaklarımın altındaydı veya daha iyisi, benimle dünya arasında yayılıyordu. Yıldızlara gelince, *bulunduğum yerde gece olmadığından, daima aynı görünüyorlardı; tahmin edildiği parlaklıkları yoktu, ama solgundular ve fazlasıyla sabahları görünen aya benziyorlardı*. Ama birkaç tanesi görünebiliyordu ve dünya sakinlerinin görebildiklerinden (tahmin edebildiğim kadarıyla) on kat daha büyüktüler. Dolunay olması için iki gün geçmesi gereken ay olağanüstü büyüktü.

“Burada yıldızların, yalnızca dünyanın aya dönük yüzünde görüldüğünü unutmamalıyım ve ona ne kadar yakınsalar o kadar daha büyük görünmekteydiler. Size ayrıca, hava ister sakın ister fırtınalı olsun, kendimi daima *hemen dünyayla ay arasında bulduğumu da* bildirmeliyim. Buna iki nedenle ikna olmuşum—çünkü kuşlarım daima düz bir çizgi boyunca uçuyorlardı ve ne zaman dinlenmek istesek, isteğimiz dışında olarak yerkürenin çevresinde dönüyorduk. Kopernik’in, dünyanın *doğudan batıya* durmaksızın dönüşünü, halk dilinde kutup denilen Ekinoks noktalarında değil, Zodyak üstünde yaptığı görüşüne katılıyorum, bu daha sonra, gençken Salamanka’da öğrendiğim, fakat o zamandan beri unuttuğum astroloji bilgisini anımsayacak kadar boş zamanım olduğunda üstünde uzun uzun durmayı düşündüğüm bir sorundur.”

İtalikle yazılan aptallıklar üstünde durulmazsa, kitap dikkat çekici bazı iddialardan yoksun değildir, zamanımızda geçerli olan astronomi kavramlarının naif örneklerini ortaya koyuyor. Bunlardan biri “yerçekimi kuvvetinin” dünya yüzeyinden kısa mesafe sonra ortadan kalktığıdır ve bunun sonucu olarak, yolcumuzu “isteği dışında dünya çevresinde döner” buluruz, vb.

“Aya” yapılmış başka “yolculuklar” da var, ama şimdi sözünü ettiğimiz kadar lütfkârı yok. Bergerac’ın ki tamamıyla anlamsız. *American Quarterly Review*’un üçüncü cildinde bu tür bir “yolculuğun” ayrıntılı bir eleştirisi bulunabilir; —öyle bir eleştiri ki, eleştirmen kitabın saçmalığını mı, kendi astronomi cahilliğini mi sergiliyor söylemek zor. Yazının adını unuttum, fakat yolculuk *aracı*, dostumuz Signor Gonzalaes’in *ganzala-*

r'ından bile acınacak kadar kötü kavranılmış. Maceracı, toprağı kazarken, nasılsa ayın özellikle çektiğı özel bir metal buluyor ve bu metalden hemen bir kutu yapıyor ve o da yeryüzü ile bağlantısını kesip uyduya yollanıyor. “Thomas O'Rourke'un Uçuşu” tamamıyla küçümsenecek bir *jeu d'esprit* değil ve Almancaya da çevrilmiş. Thomas, kahraman, gerçekte İrlandalı bir soylunun avlak bekçisi. Ve soylunun tuhafıkları öyküye tat veriyor. Bu “uçuş,” Bantry Körfezi'nin ucundaki yüksek bir dağ olan Açlık Tepesi'nden, bir kartalın sırtında yapılıyor.

Bu çeşit çeşit *broşürler* hep yermeyi amaçlıyor; Aylıların geleneklerini bizimkilerle karşılaştırma ana konuyu oluşturuyor. Hiçbirinde yolculuğun kendisiyle ilgili ayrıntılarda akla yakın olma kaygısı yok. Yazarlar, bütün örneklerde, astronomi açısından tamamıyla bilgisiz görünüyorlar. “Hans Pfaall”daki tasarım ise özgündür ve (mizahi konunun izin verdiği ölçüde) dünyayla ay arasındaki gerçek bir geçişte bilimsel ilkelerin uygulanması için *gerçeğe benzeme* çabası içindedir.

BULUŞMA

Orada bekle beni! Düş kırıklığına uğratmayacağım
O derin vadide seninle buluşacağım.

(Chichester Piskoposu Henry King,
kansıının cenaze töreninde.)

Kara yazgılı ve gizemli adam! –kendi imgeleminin parlaklığında sersemlemiş, kendi gençlik ateşine düşmüş! Düşte de olsa seni görürüm! Suretin önümde bir kez daha belirdi! –değil–ah senin olduğun gibi değil–soğuk vadi ve gölgede–ama *olman gerektiği* gibi–o puslu düşler kentinde, görkemli derin düşünceler hayatının boşuna harcanması, senin kendi Venedik’inde–denizin sevgili Elysium¹ yıldızı ve onun durgun sularının gizlerinin derin ve acı anlamlarına bakan Palladian saraylarının geniş pencereleri olan Venedik’inde. Evet! bir daha söylüyorum–*olman gerektiği* gibi. Bu dünyadan başka dünyalar–çoğunluğun düşüncelerinden başka düşünceler–sofistin spekülasyonlarından başka spekülasyonlar elbette var. O halde kim sana itiraz edebilir? Düşsel saatlerin için kim seni ayıplayabilir ya da yalnız sonsuz enerjinden taşan, yaşamı yiyip bitiren uğraşlar için seni kim suçlayabilir?

Sözünü ettiğim kişiyle üçüncü ya da dördüncü buluşmam, Vene-

¹ Eski Yunan’da cennet çayını.

dik'te, *Ponte di Sospiri* denilen kemerin altında oldu. O buluşmanın koşullarının aklıma getirdikleri karmakarışık anılardır. Yine de anımsıyorum—ah! nasıl unutabilirim? —kapkara gece, Hasret Köprüsü, kadının güzelliği ve dar kanalda yukarı aşağı sezdirmeden gezinen Romansın Dehası.

Olağandışı kasvetli bir geceydi. Meydanın büyük saati İtalyan akşamının beşini çalmıştı. Campanile meydanı sessiz ve ıssız uzanıyordu ve eski Ducal Sarayı'nın ışıkları birbiri ardına soluyordu. Büyük Kanal yoluyla, Piazzetta'dan eve dönüyordum. Ama gondolum San Marko kanalı ağzının karşısına vardığında, bir kadının yabancı, isterik, uzun süren çığlığı geceyi apansız böldü. Sesle irkilip, ayağa fırladım: tek küreği elinden kayan gondolcu, zift gibi karanlık içinde yeniden bulma şansı olmaksızın onu yitirdi ve ister istemez bizi büyük kanaldan küçüğüne yönelten akıntının kılavuzluğuna kaldık. Ducal Sarayı'nın pencerelerinden ve merdivenlerinden aşağı doğru tutulan binlerce meşale aniden o kasvetli karanlığı olağandışı bir güne döndürdüğünde, iri ve kara tüylü bir akbaba gibi, yavaşça Hasret Köprüsü'ne doğru sürükleniyorduk.

Annesinin kollarında uyuyan bir çocuk, yüksek binanın üst katlarındaki bir pencereden derin ve loş kanala düşmüştü. Durgun sular kurbanlarının üstüne usulca kapanmıştı ve görünüşte ortada yalnızca benim gondolum olmasına karşın, hemen sulara atlayan iri yarı bir yüzücü, yüzeyi boş yere taradı, aranan hazine, yazık ki, dipsiz derinliklerdeydi. Sarayın girişindeki geniş siyah mermer döşemelerin üzerinde ve sudan birkaç adım ötede, görenin bir daha asla unutamayacağı biri duruyordu. O Marchesa Afrodit'iydi—bütün Venedik'in tapındığı—neşelilerin neşelisi—güzeller güzeli—ancak yine de ihtiyar ve dala-

vereci Mentoni'nin genç karısı ve o güzel çocuğun annesi, şimdi kasvetli suların derinliklerindeki ilk ve tek çocuğunu, onun tatlı okşama-larını ve annesinin adını söylemek için çabalarken sona eren küçük hayatını yüreği kan ağlayarak düşünüyordu.

Bir başına dikiliyordu. Küçük, çıplak ve gümüşsü ayakları önün-deki mermerin siyah aynasında ışıldıyordu. Yatmak için henüz yarı açılmış yapılı saçları, klasik başını çepeçevre saran, taze sümbülün-kiler gibi kıvrımlı saçları bir elmas sağanağı ortasında dağıldı. Nazik bedenini örten tek şey kar beyazı ve tül gibi dökümlü kumaştı galiba, ama yaz ortası ve gece yarısı havası sıcak, kasvetli ve durgundu ve yontuya benzer bedende hiçbir hareket yoktu, uçucu elbisesinin kıvrımlarını bile Niobe'nin ağır mermerden eteğiymiş gibi kımıldatmı-yordu. Bununla birlikte–söylemesi garip ama! –kocaman ışıltılı göz-leri en parlak umudunun gömüldüğü o mezara değil–ilgisiz bir yöne saplanıp kalmıştı! Eski Cumhuriyet'in hapishanesine, sanırım bütün Venedik'in en heybetli binası–ama, tek çocuğu önünde boğulup gider-ken, o kadın gözlerini nasıl oraya dikebiliyordu? Marchesa di Mento-ni'nin daha önce bin defa görüp de merak etmediği–üstelik tam da ya-tak odası penceresinin karşısına düşen karanlık, kasvetli hücrelerin-de–onların gölgelerinde–mimarisinde–sarmaşıkla kaplanmış ve gör-kemli kornişlerinde ne olabilirdi ki? Saçma! –Böyle zamanlarda, gö-zün, kırılmış bir ayna gibi, kederinin görünümünü çoğalttığını ve içindeki acıyı çok uzaklarda sayısız yerde gördüğünü, kim anımsa-maz?

Marchesa'dan yukarıda, merdivenlerde, su setinin kemerinin altın-da, Mentoni'nin kendisi, fragıyla, Satir gibi dikiliyordu. Çoğunlukla gitar tıngırdatmakla uğraşırdı ve çocuğunun bulunması için zaman

zaman emirler yağdırırken ölüme yaklaşımdan *ennuyé*¹ görünüyordu. Sersemlemiş ve donakalmış bir halde, çılgılığı ilk duyuşumda kaldığım dimdik duruşu değıştirme gücünü kendimde bulamadım ve taşkın topluluğa hayalet gibi uğursuz bir görünüm sunarken, soluk çehrem ve kaskatı uzuvlarımla, o cenaze gondolunda onlarla birlikte aşağı sürüklendim.

Bütün çabalar boşa çıktı. Aramaya katılanların en gayretlilerinden çoğu gevşemiş ve ümitsiz bir kedere yol açmışlardı. Çocuk için umut yok gibi görünüyordu; (anne için çok az bir umut!) ama şimdi, Eski Cumhuriyet hapisanesinin bir bölümünü oluşturan ve Marchesa'nın pencere kafesinin karşısına düştüğü söylenmiş olan o karanlık hücrenin içerisinden, pelerine sarınmış biri, ışığa çıktı ve baş döndürücü yüksekliğin kenarında bir an duraksayıp, balıklama kanala daldı. Hem sonra, kucagında hâlâ canlı ve nefes alan çocukla Marchesa'nın tarafından mermer döşemeye çıktığında, suyla ağırlaşan pelerini çözülp ayaklarının dibine yığılınca, hayretler içinde kalan seyirciler, adı Avrupa'nın büyük bölümünde yankılanan, çok genç bir adamın inceliğini keşfettiler.

Kurtarıcının ağzından tek söz çıkmadı. Ya Marchesa! Şimdi çocuğunu alacak—onu bağrına basacak—küçücük bedenine sıkıca sarılacak ve onu öpücöklere boğacak. Eyvah! çocuğu yabancından *başka birinin* kolları aldı—*başkasının* kolları alıp kimse fark etmeden saraya götürdü! Ve Marchesa! Dudakları—güzel dudakları titriyor, gözleri yaşla doluyor—Plinus'un akantus yaprağı gibi, “yumuşak ve neredeyse sıvı” olan gözleri. Evet! bu gözler yaşla doluyor—ve bakın! Kadının bütün

¹ (Fr.) Kederli, sıkıntılı.

gövdesi ruhundan gelen titremelerle sarsılıyor ve canlanmaya başlıyor heykel! Mermer çehrenin solukluğu, mermer göğsün kabarıklığı, mermer ayakların paklığının, engellenemez bir kızarma dalgasıyla aniden heyecanlandığımızı görüyoruz ve hafif bir ürpertiyle kırılgan bedeni titriyor, aynı Napoli'nin tatlı esintisiyle titreyen çayırıldaki gümüşsü zambaklar gibi.

Bu hanımefendi niye utansın ki! Bu iddiaya verilecek yanıt yoktur—ana yüreğinin sabırsız ivediliği ve dehşetiyle, kendi *boudoir*'inin¹ dokunulmazlığından, küçücük ayaklarını terliklerinin içine hapsedmeyi ihmal ederek ve Venedikli omuzlarına hakları olan örtüleri almayı tamamıyla unutarak çıkmış olmasının dışında. Onun böyle utanmasının başka bir nedeni olabilir miydi? —bu çekici yabanıl gözlerin bakışının? —inip kalkan göğsün görülmedik heyecanının? —titreyen elin şiddetli sarsıntısının? —Mentoni dönüp saraya giderken, kazayla, yabancının elinin üstüne düşen o elin. Hanımefendinin ona hoşçakal derken çabucak söylediği alçak, çok alçak tonda, o anlamsız sözlerin nedeni ne olabilirdi? “Siz kazandınız” dedi ya da suların uğultusu beni yanılttı—“siz kazandınız—gündoğumundan bir saat sonra—buluşalım—öyle olsun!”

Kargaşa dinmiş, saraydaki ışıklar söndürülmüştü ve artık kim olduğunu anladığım yabancı, döşeme taşlarının üstünde bir başına duruyordu. Anlaşılmaz bir heyecanla titriyor ve gözleri bir gondol bulmak için çevreyi tarıyordu. Kendimi hizmetine sunmaktan başka bir

¹ (Fr.) Giyinme odası.

şey elimden gelmedi ve o da bu inceliğimi kabul etti. Su bentindeki küreği alarak birlikte ikametgâhına doğru ilerledik ve bu arada hızla kendine gelerek daha önceki tanışmamızdan büyük bir içtenlikle söz etti.

Ayrıntıları üstünde durmaktan keyif aldığım konular vardır. Yabancıncının kimliği—onu yine böyle adlandıralım, bütün dünya için yine de bir yabancıydı—yabancıncının kimliği de bu konulardan biri. Boyu ortalamanın biraz altında olabilir, ama boyunun gerçekten uzadığı ve bu ifadeyi yalanladığı yoğun tutku anları da vardı. Bedeninin hafif, ince uyumu, Hasret Köprüsü'nde kanıtladığından daha tehlikeli, acil durumlarda bir çaba göstermeden sergilediği bilinen Herkül gücünden çok daha fazlasını gösteriyordu. Bir ilahın ağız ve çenesiyle—katışıksız—eladan koyu ve parlak kehribara geçen gölgeleri olan eşsiz, yabanıl, iri, berrak gözler—ve alışılmamış genişlikteki bir alında zaman zaman ışığa ve fildişine kesen kıvrırcık, gür, kara saçlar—ve belki İmparator Commodus'un mermer yontularını saymazsak, daha önce hiç görmediğim son derece klasik, düzgün hatları vardı. Ama, yine de, her insanın yaşamının bir döneminde görüp, bir daha da görmediği bir çehresi vardı. Bellekte iz bırakıp yerleşen özellikli, baskın bir ifadesi yoktu—bir kez gördükten sonra hemen unutacağınız, ama yeniden gözünüzün önüne getirmek için belirsiz ve bitimsiz bir tutkuyla varolan bir unutuşun çehresi. Her ivedi tutkunun ruhu, herhangi bir zamanda, kendi özgün görüntüsünü o yüzün aynasına düşürmekten geri kalmıyordu—ama o ayna, aynaların yaptığı gibi, tutku tükendiğinde, tutkunun hiçbir izini alıkoymuyordu.

Maceramızın geçtiği gece, ondan ayrılmak üzereyken, bana ısrarcı gelen bir havada, ertesi sabah *çok* erken vakitte ona uğramamı rica et-

ti. Gündoğumundan az sonra, kendimi onun Palazzo'sunda buldum; Rialto yakınlarındaki Büyük Kanal'ın sularının üstünde yükselen, gerçektir görkemi olan, şu kasvetli devasa yapılardan biriydi. Mozaik döşeli, geniş sarmal bir merdivenden çıktuktan sonra, zenginliği kapının açılmasıyla yüzüme vuran, gözlerimi kamaştırıp başımı döndüren eşsiz, ihtişamlı bir daireye buyur edildim.

Tanıdığımın varlıklı olduğunu biliyordum. Serveti konusunda söylenenleri ancak saçma sapan abartılar diye nitelemiştim. Ama çevreme göz gezdirirken, Avrupa'da her alandaki zenginliğin çevreyi ışıga boğan bu soylu ihtişamı sağlayabildiğine inanamıyordum.

Dediğim gibi, güneş doğmuştu, ama oda hâlâ parlak bir biçimde aydınlatılıyordu. Arkadaşımın yüzündeki bitkinlik havasından olduğu kadar bu durumdan da, bütün bir gece boyunca yatağa gitmediği kanısına vardım. Odanın mimarisi ve süslemesinde, tasarımın hayranlık verici ve şaşırtıcı olmasının istendiği belliydi. Tutuculuk olarak adlandırılan bir *decora* anlayışı ya da ulusal gelenekler gözetilmemişti. Göz bir nesneden ötekine geçiyor, ne Yunan ressamlarının *grotesk* yapıtlarına, ne en iyi İtalyan devri yontularına ne de eğitimden geçmemiş Mısırlıların muazzam oymalarına takılıp kalmıyordu. Odanın her yanındaki bol dökümlü perdeler, kaynağı keşfedilmeyen alçak sesli melankolik müziğin titreşimleriyle sallanıyordu. Garip, sarmal buhurdanlıklardan yayılan, birbirine karışmış ve zıtlaşan kokularla ve zümrüt yeşili ve menekşe moru ateşin parlayan ve çırpınan alev dillerinin bolluğuyla duyular bastırılmıştı. Yeni doğan güneşin ışınları, her biri kırmızıya çalan camdan panolardan oluşan pencerelerden içeriye dökülüyordu. Erimiş gümüş rengi çağlayanlar gibi, kornişlerinden dökülen perdelerden öteyi beriyi sıyrıp binlerce yansı yaratan

doğal parlaklığın ışınları sonunda yapay ışıkla düzensiz bir biçimde iç içe geçiyor ve parlak şeffaf görünümlü, kızıl altın rengi bir halının üstünde toplanıp dalga dalga yayılarak oynuyorlardı.

Odaya girdiğimde bana oturacak bir yer gösteren ve kendini boy-lu boyunca bir divana atan ev sahibi güldü—“Ha! ha! ha! —ha! ha! ha!” “Anlıyorum, dedi, böyle alışılmadık bir karşılaşmanın *bienséance*’ına¹ hemen uyum sağlayamadığımı sezerek—“dairemin—heykellerimin—re-simlerimin—mimari ve döşeme anlayışındaki özgünlüğümün sizi şa-sırttığını anlıyorum—kesinlikle baş döndürücü, değil mi? Benim gör-kemimle birlikte? Ama bağışlayın, sevgili bayım (burda sesinin tonu içtenliğini ifade eder biçimde alçaldı); acımasız gülüşüm için beni af-fedin. Öyle şaşkın görünüyordunuz ki. Ayrıca, bazı öyle gülünç şeyler vardır ki, insan bunlara ya gülmeli ya da ölmelidir. Gülmekten ölmek tüm muhteşem ölümlerin en muhteşemi olmalıdır! Sir Thomas Mo-re—çok iyi bir adamdı Sir Thomas More—Sir Thomas More gülmekten öldü, anımsarsınız. Ravisius Textor’ün *Saçmalıklar*’ında, aynı gör-kemli sona erişen kişilerin uzun bir listesi vardır. Biliyor musunuz, buna karşın” düşünceli düşünceli devam etti, “Sparta’da (şimdiki Pala-eochori), Sparta’da, bakın, kalenin batısında, güçlükle seçilen harabe-ler keşmekeşinin ortasında, üzerindeki AAEM harflerinin hâlâ okuna-bildiği bir tür *kaide* vardır. ΓΕΛΑΕΜΑ parçalarıydı. Sparta’da bin farklı ilah adına yapılmış bin tapınak ve kutsal yer vardı. Gülme su-nağının ötekilerin hepsinden daha uzun ömürlü olması ne kadar da tuhaf! Ama bizim örneğimizde,” sesi ve tavrında garip bir değişimle yeniden başladı, “sizi kullanarak eğlenmeye hakkım yok. Oldukça şa-

(Fr.) Görgü kuralı.

şırmış olmalısınız. Avrupa, benim kusursuz, küçük odam kadar zarif bir oda yaratamaz. Diğer dairelerim hiç de aynı tarzda değiller, moda-ya uygun aşırı yavanlıklar yalnızca. Burası moda olandan daha iyi-değil mi? Bununla birlikte, odanın da moda olacağı düşünülebilir-yani, babadan kalma mirası olanların yapabileceği bir iş olduğuna göre. Sıradanlaşmaya karşı önlemimi aldım, yine de. Gördüğünüz gibi gösterişli biçimde donatılmış, 'bu şahane yerin gizemlerine benim ve uşağımın dışında kabul edilen tek kişi sizsiniz!"

Başımı eğerek onayladım, çünkü ihtişam, koku ve müziğin verdiği çok güçlü duygu, onun hal ve tavrındaki yabansılıkla birleşip, bir övgü cümlesi içinde anlatabileceğim değerlendirmemi yapmaktan, söze dökmekten beni alıkoyuyordu.

"İşte," diye sürdürdü konuşmasını, yerinden kalkıp, dairede ağır ağır dolanırken kolumun üstüne eğilip, "işte Yunanlılardan Cimabue'ye, Cimabue'den günümüze resimler. Gördüğünüz gibi, çoğu, Virtu'nun görüşleri pek dikkate alınmadan seçilmiştir. Hepsi de, buna karşın, böyle bir odanın halısına uygundur. İşte burada da, meçhul ustanın kimi *chefs d'oeuvre*'leri¹ var-ve işte, devirlerinde ün kazanmış, akademilerin işlek zekâsının sessizliğe ve bana terk ettiği insanların yarım kalmış taslakları. Size neyi anımsatıyor," dedi, konuşurken aniden dönerek-"bu Madonna della Pietà size neyi anımsatıyor?"

"Guido'nun ta kendisini!" dedim doğamın tüm coşkusuyla, çünkü onun olağanüstü güzelliği üstüne ince ince düşünmüştüm. "Guido'nun ta kendisini! -Onu nasıl ele geçirebildiniz? Heykelcilikte Venüs ne ise resimde de onun öyle olduğuna kuşku yok."

¹ (Fr.) Başyapıtlar.

“Ha!” dedi düşünceli düşünceli, “Venüs? –güzel Venüs? –Medici’nin Venüs’ü? –küçücük başlı ve altın kaplama saçlı? Sol kolunun bir kısmı (sesi güçlkle duyulacak kadar kısıldı) ve sağın hepsi restore edilmiştir ve o sağ kol bir işveyle uzanır, sanırım, bütün nazın özüyle. *Bana Canova’yı ver! Apollon’u da!* –bir kopya–buna hiç kuşku yok–anlayışsız salağın tekiyim, Apollon’un kendini beğenmiş esinini kim görmeyebilir! Elimden bir şey gelmez–acı bana! –Antinous’u yeğleyeceğim çaresiz. Heykeltraşın yontusunu mermer bloğunda bulduğunu söyleyen Sokrates değil miydi? O zaman Michelangelo beyi-tinde hiç de özgün değil–

“Non ha l’ottimo artista alcun concetto
Che un marmo solo in se non circonscriva.

Gerçek beyefendinin tavrında, nasıl bir fark içerdiğini tam olarak tanımlayamamakla birlikte, bayağılık taşıyandan ayırıcı bir özelliğin her zaman fark edildiği söylene gelmiştir ya da söylenmelidir. Bu gözlemin, benim dış dünyanın dayattığı bildik davranışlarımdansa, onun ahlak anlayışı ve kişiliğinde bütünüyle geçerli olduğunu, olaylarla dolu o sabahta, hissettim. Onu bütün öteki insanlardan temelde ayrı bir yere koyar görünen ruhun özelliğini, Persepolis tapınaklarını çevreleyen kornişlerde sırtan maskların gözlerinden dışarı kayan engerekler gibi–en önemsiz eylemlerine bile yayılan–eğlenme anlarına zorla giren–ve onun neşe parıltılarıyla karışan–sürekli ve yoğun düşünce alışkanlığı demekten öte daha iyi tanımlayamam.

Bana her seferinde anlaşılmaz gelen, hatta kimi durumlarda dehşette düşüren, davranışlarındaki huzursuzluk verici heyecana kapılma halini–sözde ve eylemde sinirli bir *kutsal yağla takdis etme* derecesinde–belli bir korku havasını, önemsiz olan konuların üstüne hızla atla-

yışını, hafiflik ve ciddiyetin değişen tonlarda karışımıyla tekrar tekrar gözlemekten kendimi alamıyordum yine de. Üstelik, sık sık, başlangıcını unutmuş görüldüğü bir cümlemin ortasında duruyor, yalnızca onun imgeleminde varolmuş olması gereken sesleri ya da bir ziyaretçiyi bekliyormuş gibi bir an büyük bir dikkatle dinler görünüyordu.

Bu dalgınlık veya gözle görülür soyutluk aralarından birinde şair ve bilgin Politian'ın, yanımdaki divanın üstünde duran güzel trajedisi "Orfeo"dan (ilk gerçek İtalyan trajedisi) bir sayfa çevirdiğimde, altı çizilmiş bir bölüm buldum. Üçüncü perdenin sonuna doğru bir bölümdü—en yürek oynatan heyecanlı bölümü—saflığı bozulmuş olmakla birlikte hiçbir erkeğin alışılmanmış bir duyguyla titremeden—hiçbir kadının iç geçirmeden okumayacağı bir bölüm. Tüm sayfa kurumamış gözyaşlarıyla lekelenmişti ve karşısındaki boş sayfada, izleyen İngilizce satırlar vardı, benim bildiğim, az rastlanır yazı karakterlerinden öylesine farklı bir el yazısıydı ki, onun kendi yazısı olduğunu anlamakta biraz zorlandım.

Sen benim her şeyimdin, sevgilim,
 Ruhumun hasretini çektiği—
 Denizde yeşil bir adacık, sevgilim,
 Bir pınar ve bir kabir,
 Büyülü meyveler ve çiçeklerle kaplı;
 Ve bütün çiçekler benimdi.

Ah, uzun süremeyecek kadar parlak düş;
 Ah, yükseldi yıldızlı Umut
 Fakat bulutlarla kaplı!
 Gelecekte dışarı bir ses haykırır

"İleri!" –fakat Geçmişe doğru
 (Karanlık körfez!) ruhum kararsızlıkla kalır,
 Suskun, devinimsiz, donakalmış!

Eyvah! eyvah! benim çünkü
 Sön müştür yaşam ışığım.
 "Yeter–yeter–yeter,"
 (Böyle bir dil tutar heybetli denizi
 Sahildeki kumlar da),
 Yıldırım çarpmış ağaç çiçek açsın,
 Ya da vurulmuş kartal süzülerek yükselsin!

Şimdi bütün saatlerim esrime doludur;
 Ve gecelik düşlerimin hepsi
 Kara gözlerin baktığı,
 Ve ayak seslerinin ışık saçtığı yerdir.
 Hangi göksel danslarda
 Hangi İtalyan ırmaklarıyla.

Eyvah! çünkü lanetlenmiş zaman
 Seni dalgaların üstünde taşıdı,
 Aşk'tan yaşlılık ve suç denilene,
 Ve kutsal olmayan bir yastık! –
 Benden ve sisli diyanımızdan,
 Gümüş söğüdün gözyaşı döktüğü yerden!

İngilizce yazılmış bu mısralar–yazarının bilmediğine inandığım
 bir dilde–bana şaşırtıcı gelmedi. Hünelerinin derecesinin pekâlâ da
 farkındaydım ve aldığı tek zevkin onları gözlerden gizlemek, buna
 benzer bir keşifte şaşırtmak olduğunun da, ancak tarihin atıldığı yer,

itiraf etmeliyim, bende en ufak bir şaşkınlık uyandırmadı. Önce *London* yazılmıştı ve sonra üstü dikkatle karalanmıştı—yine de, ince ele-yen bir gözden sözcüğü gizlemeye yetecek kadar değil. Bunun bende küçücük bir şaşkınlık uyandırmadığını söyledim, çünkü iyi anımsı-yorum ki, arkadaşım ile daha önceki bir konuşmamızda, Marchesa di Mentoni (evlenmesinden birkaç yıl önce o kentte oturuyordu) ile Lon-dra'da hiç karşılaşp karşılaşmadığını özellikle sormuştum, verdiği yanıt, yanılmıyorsam, onun Büyük Britanya'nın başkentini hiç ziyaret etmediğini düşündürmüştü bana. Burada çok fazla olasılıkdışı bilgi-leri içeren bir duyumdan etkilenmeksizin yinelemeliyim ki, sözünü ettiğim kişi (birçok kez duyduğum gibi) yalnızca doğuştan değil, eği-timiyle de, bir *İngilizdi*.

“Bir resim var,” dedi, trajediyi gördüğümün farkına varmaksızın—“henüz görmediğin bir resim var.” Ve bir kumaşı kaldırıvermesiyle, Marchesa Afrodite'nin tam boy bir portresini ortaya çıkardı.

İnsan sanatı, onun insanüstü güzelliğini resmetmekte ancak bu denli başarılı olabilirdi. Önceki gece Ducal Sarayı'nın merdivenlerin-de önümde duran göksel figür, bir kez daha karşımda duruyordu. Ama gülümsemeyle ıslıl ıslıl yüzdeki ifadede, güzelliğin kusursuzlu-ğundan ayrılmaz bir biçimde hep var olacak melankolinin kesik kesik lekesi (akıl ermez sapma!) hâlâ sinsice dolanıyordu. Sağ kolu göğsü-nün üstünde bükülmüştü. Sol koluyla aşağıdaki tuhaf biçimli bir va-zoyu gösteriyordu. Görünen tek küçük, peri gibi ayak, yere şöyle bir değmişti—ve güzelliğini çevreleyen ve kutsallaştırır gibi görünen, gö-zalıcı atmosferde güçlkle fark edilebilen, çok incelikle düşünülmüş

bir çift kanat uçuşuyordu. Bakışlarım resimden arkadaşımın gövdesine kaydı ve Chapman'ın *Bussy D'Ambois*'inin etkileyici sözleri içgüdüsel olarak dudaklarımdan döküldü:

“Orada

Romalı bir heykel gibi! Dikilecek

Ölüm onu mermerden yapana dek!”

“Gel!” dedi sonunda, ağır bir biçimde minelenmiş ve yekpare gümüş bir masaya yönelerek. Masanın üstünde acayip bir biçimde boyanmış birkaç kadeh vardı, resmin ön tarafındaki gibi alışılmamış bir tarzda biçimlendirilmiş iki büyük Etrüsk vazosuyla birlikteydiler ve içlerinde sanırım Johannisberger vardı. “Gel!” dedi aceleyle, “içelim! Vakit daha erken—ama biz içelim. *Gerçekten* erken,” diye devam etti, düşünceye dalarak, ağır altın çekiçli bir çocuk-melek gibi, gündoğumunun ilk saatiyle daireyi çınılattı—“*gerçekten* erken—ama ne önemi var? Haydi içelim! Bu rüküş lambalar ve buhurdanlıkların boyun eğdirmeye çalıştığı, oradaki kutsal güneşe saygı sunmak için dolduralım!” Ve bana ağzına kadar dolu kadehi şerefine kaldırtarak, birkaç kadeh şarabı peşpeşe hızla yuvarladı.

“Düşlemek,” diye sürdürdü, dağınık konuşma tarzına dönerek, görkemli vazolardan birini buhurdanlığın parlak ışığına tutarken, “düşlemek hayatımın uğraşı oldu. Bu yüzden kendime, gördüğün gibi, bir düşler kameriyesi kurdum. Venedik'in tam ortasına daha iyisini dikebilir miydim? Çevrene bak, mimari süslemelerin bir karması olduğu doğru. İlyonya'nın bekareti tufan öncesi devrin resimleriyle bozulmuştur ve Mısır sfenksleri altından kilimlerin üstüne yayılmıştır. Yine de ancak bir korkak sonucu uyumsuz bulur. Yerin ve özellikle zamanın uygunluğu, insanoğlunu muhteşem derin düşünüşten deh-

şete düşüren belalardır. Bir zamanlar dekoratördüm, ama o budalalığın yüceltilmesinden ruhuma gına geldi. Bütün bunlar, şimdi amacımın provaları. Şu arabesk buhurdanlıklar gibi, ruhum ateşte kıvranıyor ve bu manzaranın çılgınlığı şimdi hızla uzaklaştığım gerçek düşler diyarının en vahşi imgelemlerini veriyor bana.” Burada birdenbire durdu, başını göğsüne indirdi, benim duyamadığım bir sesi dinler gibiydi. Sonunda, gövdesini dikleyerek, yukarı baktı ve Chichester Piskoposu'nun şu dizeleri ağzından dökülüyordu:

*“Orada bekle beni! Düş kırıklığıma uğratmayacağım
O derin vadide seninle buluşacağım.”*

Hemen sonra, şarabın gücünü doğrulayarak, kendini boylu boyunca bir divana attı.

Şimdi merdivenlerde tez bir ayak sesi duyulmuştu ve hemen peşinden kapıya hızla vuruldu. Mentoni'nin uşaklarından biri odaya dalduğunda ve heyecanla boğulan bir sesle, kesik kesik sözcükleri kekelediğinde, ikinci bir kargaşa olduğunu sezmekte gecikmedim, “Hanımım! –hanımım! –Zehirlendi! –zehirlendi! Ah güzel–güzel Afrodit!”

Sersemlemiş bir halde divana atıldım ve ürkütücü haberi vermek için uyuyan uyandırmaya çalıştım. Ancak uzuvları kaskatıydı–dudakları mosmordu–biraz önce parlayan gözleri ölümle bir noktaya saplanıp kalmıştı. Sendeleyerek yeniden masaya yöneldim–elim çatlamış ve kararmış kadehin üstüne düştü–ve bütün ve korkunç gerçeğin bilinci ruhumda aniden alevlendi.

SOLUĞU YİTİRMEK

"KARAORMAN"IN

NE İÇİNDEN NE DIŞINDAN BİR MASAL

Ey soluk alma, vb.—BERBERİ ŞARKILARI

En dile düşmüş kötü talih—en inatçı kentin, sürekli tetikte duran düşmana teslim oluşu gibi—felsefenin yorulmak bilmez cesaretine eninde sonunda teslim olacaktır. Salmanezer, kutsal yazılarda gördüğümüz kadarıyla, Samarya'nın karşısında üç yıl direndi, yine de düştü. Sardanapalus—Diodorus'a bakınız—Ninova'da yedi yıl dayandı, ama boşuna. Truva, ikinci lustrum'un¹ sonunda son nefesini verdi ve Azoth, Aristaeus gibi bir centilmenin şerefi üzerine yemin ettiği gibi, bir yüzyılın beşte biri kadar süreyle kuşatma altında kaldıktan sonra, kapılarını Psammittikus'a açtı. *

"Seni sefil! —seni şirret! —seni aksi!" dedim karıma düğünümüzün ertesi sabahı, "seni cadaloz! —acuze! —ne oldum delisi! —günahkâr! —utanmaz arlanmaz, yani iğrençsin! —sen—sen—" burda ayak parmaklarımla üstünde yükselip, onun boğazına yapıştım ve ağzımı kulağına yaklaştırdım. Ağızdan çıksa, onu değersiz olduğuna inandıracak, boşa gitmeyecek, yeni ve daha kesin hakaret sıfatlarına girişmeye hazırlanmıştım ki, son derece dehşet ve korkuyla, *soluksuz kaldığımı* keşfettim.

Eski Roma'da beş yılda bir yapılan nüfus sayımı, beş yıllık süre.

“Soluğum kesildi,” “Soluksuz kaldım, vb. sözler günlük konuşmada öyle sık kullanılır ki, hiçbir zaman sözünü ettiğim korkunç kazanın *bona fide*¹ gerçekten başıma geleceği aklıma gelmezdi! Düşünün—yani sizin de başınıza gelse—benim şaşkınlığımı—dehşetimi—üzüntümü bir düşünün!

Bununla birlikte, beni hiçbir zaman tamamıyla terk etmeyen iyi bir yeteneğim vardı. İdaresi en zor huysuzluklarımda edep duygusunu yine de elden bırakmıyordum, *et le chemin des passions me conduit*—Lord Edouard’ın “Julie”de, onu *à la philosophie véritable* yaptığını söylediği gibi.

Olayın beni ne ölçüde etkilediğini başta tam olarak anlayamadıysam da, ilerdeki yaşantım başıma gelen bu işitilmedik felaketimin derecesini bana gösterene dek, ne olursa olsun konuyu karımdan gizlemeye karar verdim. Bu nedenle, anında, şişmiş ve çarpılmış görünüşünden, bir anda çapkın ve cilveli yumuşaklığın bir ifadesine bürünen yüzümle, tek laf etmeksizin, hanımımın bir yanağını sıvazladım, diğerine de bir öpücük kondurdum. (Furia’lar, yapamazdım), ben bir *pas de zephyr*² ile ayak parmaklarımdın üstünde dönüp odadan çıkarken karımı tuhaf tavrıma şaşakalmış bıraktım.

Ve özel *boudoir*’ımda güven içinde oturmuş buldum kendimi, huysuzluk peşinden gelen kötü sonuçların korku dolu örneği—ölülerin nitelikleriyle canlı—canlıların yaşam istekleriyle ölü—yeryüzünde bir garabet—çok sakın, ama soluksuz.

Evet! soluksuz. Soluğumun hepten kesilmiş olduğunu ileri sürer-

¹ (L.) İyi niyet.

² (Fr.) Yumuşak ve tatlı bir rüzgâr adımıyla.

ken ciddiymim. Hayatım söz konusu olsa, bir tüyü bile kıpırdatamazdım veya bir aynanın yüzeyini bile lekeleyemezdim. Kötü talih! –yine de telaşımın ilk kahredici galeyanında biraz hafifleme vardı. Deneyince, tamamıyla kaybettiğim sonucuna vardığım karımla konuşmayı sürdürme yeteneğimin gerçekte yalnızca kısmen engellenmiş olduğunu anladım ve bu ilginç kriz sırasında, sesimi gırtlığımın derinlerine hapsedmiş olsaydım, hâlâ ona duygularımı iletmeyi sürdürebilirdim. Bu (gırtlaktaki) ses düşüşünün soluk alıp verişten değil, ama boğaz -kaslarının belli bir kasılmasından ileri geldiğini keşfettim.

Kendimi bir sandalyeye atıp, bir süre derin düşünme halinde kaldım. Düşüncelerim, elbette, hiç de avutucu türden değildi. Bir sürü bulanık ve gözyaşartıcı kuruntu ruhumu ele geçirmişti–ve hatta intihar düşüncesi beynimde çırpınıp duruyordu: ama uzakta ve iki anlamlı olan için, ortada ve hazır olanı reddetmek insan doğasının sapkın bir özelliğidir. Ben, gaddarlıkların en kararlı biçimi olan kendini öldürme düşüncesiyle soğuk terler dökerken, tekir kedi kilimin üstünde yoğun biçimde mırlıyor ve koca köpek masanın altında sürekli hırıldıyordu, akciğerlerinin güçlenmesi için çok yararlı olan bu eylem her ikisinin de hoşuna gidiyordu ve açıkça bütün bunlar benim akciğer yetersizliğimle alay etmek için yapılıyordu.

Belirsiz umutlar ve korkular yumağıyla bunalmış bir durumdayken merdivenlerden inen karımın ayak seslerini duydum. Şimdi onun yokluğundan emin olarak, kuş gibi çırpınan bir yürekle felaketimle baş başa kaldım.

Kapıyı içerden dikkatle kilitleyip hummalı bir araştırmaya giriştim. Araştırmamın yitik nesnesi karanlık bir köşeye gizlenmiş ya da bir bölmeye veya bir çekmeceye sinmiş olabilir diye düşünmüştüm.

Buharlaşmış da-elle tutulur bir biçimde de olabilirdi. Çoğu filozof, felsefenin pek çok noktasında, hâlâ felsefeden fazlasıyla uzaklar. Bununla birlikte, William Godwin "Mandeville"sinde, "Tek gerçeklik görülmeyen şeylerdir," der ve bunun doğruluğunu herkes kabul edecektir. Bu tür beyanları aşırı derecede saçmalıkla suçlamadan önce, sağduyulu okurun bir an durmasını beklerim. Anaksagoras, anımsanacaktır, karın siyah olduğunu iddia etmişti ve ben çoktan beridir konunun bu olduğunu anladım.

Araştırmamı istekli ve ciddi bir biçimde sürdürdüm: ancak ısrarımın ve gayretimin sefil karşılığının yalnızca bir takma diş takımı, iki çift kuşburnu, bir kopça ve Bay Windenough'dan karıma bir demet billet-doux¹ olduğu kanıtlandı. Burada şunu da belirtmeliyim ki karımın Bay W.'a olan eğiliminin belgeleri beni biraz rahatsız etti. Bayan Lackobreath'in² bana hiç de benzemeyen birine hayranlık duyması doğal ve kaçınılmaz bir kötülüktü. Ben, herkesin bildiği gibi, gürbüz ve şişko görünümlüyüm ve aynı zamanda biraz ufak tefeğim. O halde bu tanışımın çıta gibi inceliğinin ve atasözü haline gelmiş uzun boyunun, Bayan Lackobreath'in gözünde saygın bir yere gelmesinde şaşılacak bir yan yok. Ama biz işimize dönelim.

Çabalarım, önce de söylediğim gibi, sonuç vermedi. Bölme üstüne bölme-çekmece üstüne çekmece-köşe bucak-yararsızca tek tek araştırıldı. Bir elbise kutusunun altını üstüne getirirken, kazayla Grandjean Melekotu Yağı şişesini kırdım-hoş bir parfüm olduğundan dolayı tavsiye etmeme izin verin.

(Fr.) Aşk mektubu.

² Soluksuz.

Kederli bir yürekle *boudoir*'üme döndüm—ülkeden ayrılmamdan önce hazırlıklarımı yapabilene kadar, karım anlamadan nasıl sıvışacağımın yolu üstüne düşünüp taşındım orada, çünkü buna çoktan karar vermiştim. Yabancı bir iklimde, tanınmadan, bir ihtimal başarıyla, uğursuz felaketimi gizlemeye çalışabilirdim—çoğunluğun ilgisini uzaklaştırırken, erdemli ve mutlu olanların pek yerinde öfkesini bu sefilin üstüne çekecek, dilencilikten de daha kötü bir felaket. Daha fazla tereddüt etmedim. Doğuştan aceleci olduğumdan, “Metamora” trajedisinin hepsini ezberlemeye karar verdim. Şansıma, bu oyunun vurgulamalarını ya da en azından kahramanın payına düşen bölümlerini anımsadım, kendimi yetersiz gördüğüm ses tonları bütünüyle gereksizdi ve o derin gırtlaktan çıkan seslere baştan sona tekdüzeliğin egemen olması bekleniyordu.

Sıkça gidilen bir bataklığın kıyılarında alıştırma yaptım bir süre; —burada, buna karşın, Demosthenes'in benzer uygulamasıyla bir ilişki yoktur, tasarı, özelliği bakımından ve vicdani olarak kendime aittir. Böylelikle her açıdan donanmış olarak, karımı sahne için ani bir tutkuyla yanıp tutuştuğuma inandırmaya karar verdim. Bu konuda bir mucize gerçekleşirdim ve her soru veya anıştırmaya, trajediden kimi pasajlarla, en kurbağamsı ve kasvetli tonlarla yanıt verme özgürlüğünü kazandım—herhangi bir parça, çok geçmeden büyük haz alır olduğum gibi, herhangi özel bir konuya eşit derecede gayet iyi uygulanabiliyordu. Sanıldığı gibi olmadı yine de—dişlerimi göstermek—dizlerimi oynatmak—ayaklarımı sürümek—ya da günümüzde popüler bir oyuncunun nitelikleri sayılan bütün o sözü edilmez görkem, böyle pasajların söyleniş tarzına şöyle bir gözucuyla bakmamla bana yetersiz geldi. Elbette, beni deli gömleğinin içine sokmaktan söz edi-

yorlardı—ama, Tanrı'ya şükür! soluğumu yitirdiğimden bir an olsun kuşkulanmıyorlardı.

Sonunda işlerimi yoluna koyup, tanıdıklarına karşı anlaşılır kılmak için o kentten hemen gitmemi gerektiren son derece önemli meseleyi bahane ederek bir sabah çok erken bir vakitte —'a giden posta arabasında yerimi aldım.

Fayton tıka basa doluydu, ama alacakaranlıkta yol arkadaşlarımın yüzleri seçilemiyordu. Hiçbir direniş göstermeksizin, kendimi iri yarı iki beyefendinin arasında sıkışmış halde buldum, bu sırada, daha iri olan bir üçüncü, almak üzere olduğu yer için özür dileyerek, kendini bütün ağırlığıyla benim üzerime yıkıp, anında uykuya daldı, Phalaris'in boğasının kükremelerini gölgede bırakan bir horlamayla boğazımdan çıkacak yardım çağrılarını bastırdı. Şansıma, solunumumla ilgili yeteneklerimin durumu, kazayla boğulmamı tümüyle olanaksız kılıyordu.

Bununla birlikte, kentin varoşlarına yaklaşmamızla gün giderek ağırlaşırken, işkencecim doğruldu, gömlek yakasını düzeltti ve bana inceliğim için dostça bir tavırla teşekkür etti. Hareketsiz kaldığımı görünce, (bütün uzuvlarım yerlerinden çıkmış ve başım bir yana düşmüştü) telaşa kapıldı ve kalan yolcuları uyandırıp, gece boyunca canlı ve saygıdeğer bir yolcu yerine ölü bir adama dokundukları fikrini çok kesin bir dille açıkladı; doğruluğunu kanıtlamak için de sağ gözüme bir fiske attı.

Bunun üzerine hepsi, sırayla (dokuz yolcu vardı), kulağımı çekmeyi görevleri bildiler. Genç, pratisyen bir hekim, üstüne üstlük, ağzıma bir cep aynası tuttu, soluğumun kesilmiş olduğunu gördü, sorgucumun iddiası gerçek bir bedeli ortaya koyuyordu; orada bulunanla-

rın hepsi gelecekte böyle haksızlıklara katlanmama ve şimdi de böyle cesetlerle yola devam etmeme konusunda bir kararlılık sergiliyorlardı.

Aracın sol arka tekerleğinin altında kalıp kırılan kollarımdan başkaca bir kazaya uğramadan (posta arabasının geçerken rastladığı han olan) “Karga” yazılı tabelada dışarı atıldığım için buradaydım işte. Bu arada en ağır sandığımı ardımdan fırlatmayı unutmayan sürücünün hakkını yememeliyim, ne yazık ki, başıma düşmesiyle, kafatasım bir bakıma ilginç ve olağandışı bir biçimde kırıldı.

Konuksever bir adam olan “Karga”nın sahibi, sandığımın benden gelebilecek herhangi bir zararı karşılamaya yeteceğini görünce, tanıdığı bir cerrahı hemen gönderdi ve on dolarlık bir reçete ve faturayla beni onun ellerine bıraktı.

Beni satın alan adam dairesine götürdü ve hemen operasyonlara girişti. Ne var ki kulaklarımı kestiğinde canlılık belirtileri buldu. Şimdi bir şeyler hatırlamış ve acilen danışmak için yakındaki bir eczacıyı çağırtmıştı. Varlığımla ilgili kuşkularını doğrulamak için, bu arada, karnımda bir yarık açtı ve özel olarak incelemek üzere iç organlarımdan birkaçını ayırdı.

Eczacı gerçekten ölmüş olduğum kanısındaydı. Bu görüşü yalanlamak için, bütün gücümle ileriye atıldım, debelendim, en şiddetli biçimde kıvranıp durdum—çünkü cerrahın operasyonları, bir ölçüde, yeteneklerimi kazanmamı sağlamıştı. Hepsi, bununla beraber, gerçekten bilgili bir adam olan eczacının yeni bir bataryayı denemesinden başka sonuç vermedi ve yaptığı türlü garip deneylere, onları yerine getirmedeki kişisel payımdan dolayı, derinden ilgi göstermemezlik edemedim. Benim için bu küçük düşme nedeniydi yine de, bir iki ko-

nuşma girişiminde bulundum, konuşma gücümü öylesine yitirmiştim ki, ağzımı bile açamıyordum, kimi ustalıklı yanıtlar vermekten geçtim, başka koşullar altında önemsiz Hipokratçı patoloji bilgimin hayali kuramları bana hazır bir tekzip oluşturmaktaydı.

Bir sonuca varamayan pratisyenler daha başka incelemelerde bulunmak üzere beni bıraktılar. Tavan arasındaki bir odaya çıkarılmıştım, cerrahın karısı beni çorapların, çekmecelerin arasına yerleştirdi, cerrah ellerimi bağladı ve bir mendille ağzımı da bağlayıp kapattı—sonra akşam yemeği için acele ederken kapıyı dışardan sürgüleyip beni düşünmeye ve sessizliğe terk etti.

Ağzım mendille kapatılmışken konuşamamaktan duyduğum aşırı sevinci şimdi keşfetmiştim. Bu düşünceyle kendimi avutup, uykuya geçmeden önce adetim olduğu üzere “Her Yerde Hazır ve Nazır Tanrı”nın kimi bölümlerini içimden tekrarlıyordum ki, açgözlü ve ağzı bozuk iki kedi duvardaki bir delikten içeri girip, *à la Catalani* bir kurumla sıçradılar ve yüzümün iki yanına inip değersiz burnum için arsız bir mücadeleye giriştiler.

Ama, Pers krallığının Mecusi Rahibi veya Mige-Kuş'u Keyhüsrev'in kulaklarını yitirmesinin tahta çıkmasının yolu olması ve burnunu kesip Babil'in hakimi Zopyrus'a vermesi gibi, benim de yüzümün birkaç gramını yitirmem gövdem kurtuluşunun yolu olabilirdi. Acıyla silkinip, öfkeden tutuşan tek bir çabayla, kancaları ve sargıları kopardım. Yavaşça odanın karşı tarafına geçip hasımlarıma yukarıdan bir bakış fırlattım ve aşırı korku ve hayal kırıklıklarının önünde pencereyi açıp, kendimi büyük bir ustalıklı, aşağı bıraktım.

Kendisine garip bir biçimde benzediğim posta arabası soyguncusu W., bu sırada şehir hapishanesinden alınmış, idamı için şehir dışına

kurulan darağacına götürülüyordu. Aşırı zayıflığı ve uzun süredir bozuk olan sağlığı kelepçesiz götürülmesi ayrıcalığını sağlamıştı ona ve—benimkiyle hemen hemen aynı olan—darağacı giysilerini giymiş, uyuklayan sürücü ve sarhoş iki acemi askerden başka muhafız olmaksızın (kendimi bıraktığım anda operatörün pencerelerinin altında olan) cellatın at arabasının dibinde boylu boyunca yatıyordu.

Kötü bir raslantı eseri olarak, arabanın içine ayaklarımın üstüne düştüm. Kurnaz bir adam olan W— fırsatı değerlendirdi. Hemen ayağa fırlayıp kendisini arabadan dışarı attı, sürgüyü ardından kapattı, dar bir sokağa dalıp çarçabuk gözden kayboldu. Koşuşturmadan telaşlanan askerler, işin aslını kesinlikle anlayamadılar. Yine de, suçlunun kusursuz kopyası olan bir adamı görünce, gözlerinin önünde arabada dikilen bu aşağılığın (yani W—'nin) kaçmak istediğini sandılar (kendilerine böyle açıkladılar,) ve bu görüşü birbirlerine anlatıp, birer yudum içtiler, sonra da tüfeklerinin dipçikleriyle beni yere serdiler.

Çok geçmeden varacağımız yere ulaşmıştık. Elbette beni savunmak adına söylenecek söz yoktu. Asılmak kaçınılmaz yazgımdı. Yarı alık yarı acılı bir duyguyla boyun eğdim. Hiç de kinik değilken, bir köpeğin tüm duygularına sahiptim. Cellat, yine de, ilmeği boynuma geçirdi. Kapak açıldı.

Darağacındaki duygularımı anlatmaktan çekinirim; burada, kuşkusuz, yaşamış biri olarak konuşabilirsem de hakkıyla anlatılamamış bir konudur. İşin doğrusu, böyle bir konuda yazmak için asılmış olmak gerekir. Her yazar, kendini yalnızca deneyim sahibi olduğu konularla sınırlı tutmalıdır. Mark Anthony sarhoşluk üstüne incelemesini böyle yazmıştır.

Dolayısıyla ölmediğim ölümden söz edebilirim. Gövdem asılmıştı,

ama kesilecek soluğum yoktu, ama sol kulağımın altındaki (askeri kundak duygusu veren) düğümden biraz rahatsızlık duydum diyebilirim. Kapağın düşmesinin boynuma verdiği gerginliğe gelince, bu posta arabasındaki şişman beyin neden olduğu çarpılmanın düzelmesine yaramıştı yalnızca.

Geçerli nedenlerle, yine de, kalabalığın sıkıntılarına değmesi için elimden gelenin en iyisini yaptım. Katılmalarım olağanüstü bulundu. Kasılmalarım dayanılır gibi değildi. Halk *tekrarını* istiyordu. Birkaç beyefendi bayıldı ve birçok hanımefendi isteri nöbetleri içinde eve götürüldü. Pinxit, hayranlık verici “Marsyas’ın derisinin canlı canlı yüzölüşü” adlı tablosunu, olay yerinde yaptığı bir taslakla, rötuşlama fırsatını buldu.

Halkı yeterince eğlendirdikten sonra, gövdemi darağacından kaldırmanın uygun olacağı düşünüldü, –bu tam da gerçek suçlunun yakalandığı ve itiraf ettiği anda olmuştu, bundan habersiz olmam son derece şanssız bir durumdu.

Herkes halime acıdı ve cesedim üstünde kimse hak iddia etmediği için, kimsesizler mezarlığına gömülmem emredilmişti.

İşte, bir süre sonra, mezara kondum. Zangoç ayrıldı ve yapayalnız kaldım. Marston’ın “Doyumsuz”undan bir dize–

Ölüm iyi biridir, kapısı herkese açıktır

düpedüz bir yalan gibi geldi bana.

Boşverdim yine de, zangoç tabutumu kapattı ve çıktı. Mekân fena halde kasvetli ve nemliydi ve *ennui*¹ beni boğmaya başlamıştı. Oya-

¹ Can sıkıntısı, bunaltı.

lanmak için, sıra sıra dizilmiş sayısız tabuta doğru yavaş yavaş ilerledim. Birer birer kaldırıp kapaklarını zorla açtım, içlerindeki ölümlülük üstüne spekülasyonlar düzmekle meşgul oldum.

“Bu,” kendi kendime konuşuyordum, gösterişli, şişmiş ve toparlak bir cesedin üzerinden atlarken—“bu, kuşkusuz, kelimenin tam anlamıyla, mutsuz—şanssız bir adamdı. Korkunç talihi yolunda gitmemiş, sendelemiş—bir insan gibi değil, fil gibi—bir adam gibi değil, gergedan gibi geçirmiş ömrünü.

“Girişimleri hiç sonuç vermemiş ve dönüp duran işleri tam başarısızlık olmuş. Öne bir adım atınca, iki adım sağa, üç adım sola atmak onun talihsizliğidir. Çalışmaları Crabbe’in şiiriyle sınırlı kalmıştır. Bir *pirouette*¹ mucizesine ilişkin hiçbir fikri olamamıştır. Ona göre pas de papillon² soyut bir kavramdır. Bir dağ doruğuna asla çıkmamıştır. Bir metropolin ihtişamına bir çan kulesinden hiç bakmamıştır. Sıcak onun amansız düşmanı olmuştur. Yazın en yakıcı günlerini bir köpek gibi geçirmiştir.¹ O günlerde—dağ üstüne dağ—Pelion üstüne Ossa, alevler ve boğulma düşleri görmüştür.⁴ Soluksuz kalmıştır—sözcüğün tam anlamıyla, soluksuz kalmıştır. Rüzgâr aletlerinden yararlanmayı abartılı bulmuştur. Kendi kendine dönen pervaneler, rüzgâr yelkenlileri ve vantilatörlerin mucidiydi o. Körük yapımcısı Du Pont’un hamisiydi ve bir puro içme girişimi sırasında feci şekilde ölmüştü. İçtenlikle yakınlık duyduğum—çok ilgimi çeken bir va-

¹ (Fr.) Tek ayak üstünde veya parmak ucunda dönmek.

² (Fr.) Kelebek adımı.

Poe, yazın sıcak günleri anlamına gelen ‘dog days’ (=köpek günleri) deyimini ile sözcük oyunu yapıyor.

Yunanistan’da iki dağ. Mitolojiye göre, devler Olimpos’a çıkmak için bu iki dağı üst üste koymuşlardı.

kaydı.

“Ama işte,”—dedim—“işte”—ve sıska, uzun, garip görünümlü bir bedeni kılıfından haince çektim, dikkat çekici görüntüsü tatsız bir tanıdıklık duygusuyla çarpmıştı beni—“işte hiçbir acımayı hak etmemiş sefil biri.” Böyle diyerek, deneğimi başka açıdan görmek için, baş ve işaret parmaklarımla burnundan tuttum ve onu yerde oturur konuma getirdim, kolum boyunca onu böyle tutarak, kendi kendime konuşmamı sürdürdüm.

—“Hiçbir acımayı,” diye yineledim, “hak etmemiş. Kim sahiden bir gölgeye merhamet etmeyi düşünür ki? Üstelik, ölümlülüğün nimetlerinden payını almamış mı? O, uzun anıtların—kısa kulelerin—ışıklı yolların—kara kavakların yaratıcısıydı. “Karaltılar ve Gölgeler” üzerine incelemesi onu ölümsüzleştirdi. “Kemikler Üstünde Güney”in son baskısını üstün yeteneğiyle yayımladı. Koleje erken gitti ve hava ve gaz mekaniği öğrenimi gördü. Sonra eve döndü, durmaksızın konuştu ve Fransız kornosu çaldı. Gaydayı hor görürdü. Zaman’a karşı çıkan Kaptan Barclay ona karşı çıkamazdı. Windham ve Allbreath¹ gözde yazarları—gözde sanatçısı Phiz’di. Gaz solurken şanına yaraşır bir biçimde öldü—*levique flatu corrumpitur*, Hiorenimus’daki *fama pudicitice* gibi.[#] Kuşkusuz, o, bir”—

“Nasıl—nasıl—” çenesindeki sargıyı, umarsız bir çabayla, soluk soluğa yırtarak eleştirilerimin nesnesi sözümü kesti—“Bay Lackobreath,

¹ Windham ve Allbreath, Poe’nun rüzgâr ve soluma çağrışımları yapmak üzere türettiği adlardır.

Tenera res in feminis fama pudicitiae, et quasti flos pulcherrimus, cito ad leven marcessit auram, levique flatu corrumpitur, maxime, etc. —Hieronymus Ad Salvinam [Epist. LXXXV]

burnumu böyle sıkıştırarak kadar *nasıl* şeytanca zalim olabiliyorsunuz? Görmediniz mi ağzımı nasıl bağladılar–ve *bilmelisiniz*–bir şey biliyorsanız–ne denli bol soluk vermem gerektiğini! *Bilmiyorsanız*, yine de, oturun size göstereyim–benim durumumda birinin ağzını açabilmesi–ayrıntıya girebilmesi–sizin gibi, bir beyefendinin sözünü her cümlede kesmeyi kendine yakıştıramayan birisine açılabilmesi, gerçekten büyük bir rahatlamadır. Sözün kesilmesi can sıkıcı ve kesinlikle kaldırılmalı–sizde öyle düşünmüyor musunuz? –yanıt yok, rica ederim, –aynı anda konuşmak için tek kişi yeterli–çok sürmez, sonra sizde başlayabilirsiniz. –Hangi şeytan, beyefendi, sizi bu yere getirdi? –tek sözcük yok yalvarırım size–burada kendi kendimle olmak–dehşetli bir kaza! –bunu işitmek, sanırım–felaket bir bela! –pencerelerinizin altında gezinen–kısa bir süre önce–sizin oyunculuk hevesine kapıldığınız sıra–korkunç bir olay! –“soluğunu tutan birini” işitmek? –size dilinizi tutun diyorum! –ben birininkini yakaladım! –her zaman bana çok yakın olan–sokağın köşesinde Blab’la karşılaştığımda–tek laf etme fırsatı verilmedi bana–ağzımdan tek hece çıkmadı–sara nöbetleriyle, durmaksızın sarsıldım–Blab, kaçtı–tüm salaklara lanet olsun! beni ölü saydılar ve buraya koydular–oh ne ala! –benim hakkımda söylediklerinizin hepsini işittim–her kelimesi yalan–dehşet verici! –inanılmaz! –rezalet! –iğrenç! –akıl almaz! vesaire–vesaire–vesaire–vesaire–”

Böylesine beklenmedik bir konuşma karşısındaki şaşkınlığının kavranılması olanaksız ya da (çok geçmeden komşum Windenough olduğunu anladığım) beyefendinin şans eseri yakaladığı soluğun, gerçekte, benim karımla konuşurken yitirdiğim soluk olduğuna yavaş yavaş emin olmamdan duyduğum sevinçli anlamamız olanaksız. Za-

man, yer ve koşullar, bunu bir sorun olmaktan çıkarmıştı. Bununla birlikte, Bay W.'nin hortumunu hemencecik bırakmadım—en azından Lombardi karakavaklarının yaratıcısının benim iyiliğim için yaptığı açıklamalarla geçen uzun zaman boyunca.

Bu açıdan, benim yapımda hep baskın kalmış, o bildik sağduyudan etkilenmiştim. Korunma yolumda hâlâ birçok güçlüğün olabileceğini düşündüm, yalnızca aşırı gayretimle bunu halledebilirdim. Çoğu insan, diye düşündüm, sahip oldukları malları—başkalarının elde etmesi veya kendileri tarafından terk edilmesinden çıkan yararlar doğru orantılı olarak, ne kadar sıkıntı veya huzursuzluk verici olsa da—o zaman sahip olmanın değeri kalmasa da—hesaplamaya yatkındır. Bay Windenough için de durum böyle olamaz mıydı? O anda başından atmaya o kadar istekli olduğu soluğu için gösterdiği endişe karşısında, kendimi, onu zorla ele geçirme hırsına bırakamaz mıydım? Bu dünyada, bir iç çekişle anımsadım, kapı komşusuna karşı bile haksız fırsatları kullanmakta duraksamayacak alçaklar var ve (bu söz Epiktetus'dan) o an, insanların kendi felaketlerinin ağırlığından kurtulmayı en çok istedikleri, onlardan başkalarını kurtarmakta en az istek duydukları andır kesinlikle.

Buna benzer şeyleri düşünerek ve Bay W.'nin burnunu tutmayı sürdürerek, aynı zamanda, uygun bir karşılık hazırlamak için düşündüm.

"Canavar!" diye söze girdim derin bir öfke tonlamasıyla, "canavar, çifte soluklu geri zekâlı! —*zat-ı alinizin* günahları nedeniyle çifte solukla lanetlenmesi cenneti hoşnut etti mi—bana bak, eski bir tanışın samimi diliyle bana hitap etmeye mi cüret ediyorsun? —'Yalan söylüyorum, ciddem!' ve 'dilimi tutuyorum,' 'emin ol' —gerçekten güzel bir

sohbet, tek soluklu bir beyefendi için! –bu kadar haklı nedenlerle acı çektiğin felaketten seni kurtarmaya–mutsuz soluğunun fazlalığını azaltmaya–gücüm varken–bütün bunlar.”

Bay Windenough'un, bir kasırğa gibi, beni hemencecik bastırmasıyla, Brutüs gibi, bir yanıt bekleyerek sustum. İtiraz üstüne itiraz geldi ve özür üstüne özür. Boyun eğmeye razı olmadığı hiçbir koşul ve yararlanmayacağım hiçbir fırsat yoktu.

Ön hazırlıklar sonunda tamamlandı, tanışım bana soluğu verdi; (dikkatle gözden geçirerek) sonradan ona makbuz kestim.

Bu kadar anlaşılmaz bir nakilden, fazlasıyla gelişigüzel bir biçimde söz ettiğim için birçokları tarafından suçlanabileceğimin farkındayım. Fiziksel felsefenin hayli ilginç bir dalına çok yeni ışıklar tutacak olan–ve bu çok doğrudur–bu olayın ayrıntılarına en ince noktasına kadar girmem gerektiği de düşünülebilir.

Bütün bunlara ne yazık ki yanıt veremiyorum. Verebileceğim tek yanıt bir ipucudur. *Koşullar* çok hassastı–ve yineliyorum, böyle hassas bir olayda olabildiğince azını söylemeyi düşünmek sanırım daha güvenli–ve bir üçüncü kişinin çıkarlarının söz konusu olduğu bir durumda, onun parlayan öfkesinin hedefi olmaya, şu anda en ufak bir isteğim yok.

Bu gerekli düzeltmeden sonra mezar zindanlarından kaçma konusunda zaman yitirmedik. Dirilmiş seslerimizin birleşik gücü çok geçmeden yeterince anlaşılır hale gelmişti. Whig'in editörü Scissors, “yeraltı seslerinin kökeni ve yapısı” üzerine bir incelemeyi yeniden yayımladı. Bir Demokratik Gazete'nin sütunlarında–cevabın cevabını çürütme ve haklı çıkarma çıktı peşinden. Tartışma, mahzenin açılmasına değin sürdü, Bay Windenough'un ve benim görünüşüm iki tara-

fın da kesinlikle yanıldığını kanıtladı.

Görölemeyen, hissedilemeyen, ne de tam olarak kavranılamayan felaket oklarına karşı sağlam ve hazır bir kalkan olan bu karışık felsefenin yararlarına okuyucunun dikkatini yeniden çekmeden, her zaman olaylarla dolu bir yaşamdaki kimi çok garip bölümlerin bu ayrıntılarını bir yere bağlayamam. Kadim İbraniler arasındaki, Cennet'in kapılarının, sağlam ciğerler ve üstü örtülü güvenle "Amin!" nidasını haykıran günahkâra ya da azize kaçınılmaz olarak açılacağına duyulan inançtaki bilgeliğin ruhu buydu. Atina'da büyük bir veba salgını olduğu, bunu yok etmek için yapılan her girişimin boşa çıktığı zaman, Epimenides'in, Laertius'un o filozofla ilgili ikinci kitabında anlattığı gibi, "uygun Tanrıya" adanmış bir tapınak ve kabrin dikilmesini öğütlediği zamanki bilgeliğin ruhu buydu.

LYTTLETON BARRY

Ölümcül Öyküler

EDGAR ALLAN POE

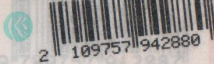
Morgue Sokağı Cinayeti, Altın Böcek, Arthur Gordon Pym'in yazarı Edgar Allan Poe kısacık hayatına (1809-1849) özgünlüğü yadsınamaz yapıtlar sığdırdı. Baudelaire'in deyişiyle, "insanın kendisiyle çelişme ve çekip gitme hakkına saygı göstermeyen" bir toplumda Poe'nun yaşamı bir çöl insanıninki gibiydi. Amerika'nın değişik kentlerinde, Avrupa'da, hatta Rusya'da hep yeniden başlamak istedi. Ama boşuna! Disipline gelmeyen bir zekâyı kimse kabul etmek istemiyordu. Gerçek hayatında neler yaşamış olursa olsun yapıtlarında dört saplantıyı işledi: kadın, suç, ölüm ve sanat. Poe'dan yeni öyküler bekleyenlerin kaçırmaması gereken bir kitap.

"Tekrar ediyorum, hiç kimse insan yaşamının ve doğanın istisnalarını daha büyüğü anlatmadı."

Charles Baudelaire

ISBN 975-7942-99-V

ÖLÜMCÜL ÖYKÜLER

2 109757 942880

BASKI

